

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

IACOBI FRIDERICI
LVDOVICI,

ICTI,

SERENISS. LANDGRAVII HASSO-
DARMSTADINI CONSILIARII

INTIMI,

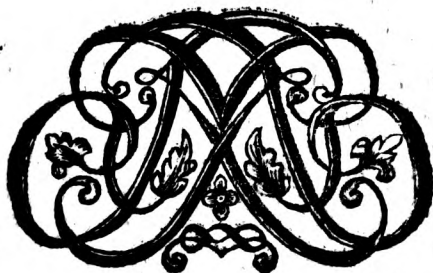
ACADEMIÆ GIESSENÆ PRO-CANCELLARIÆ
ET PROFESSORIS IVRIS PRIMARIÏ,

DOCTRINA
IVRIS NATVRÆ
IVRIDICE CONSIDERATA.

ACCEDIT

LOCO PRÆFAMINIS

VITA AVCTORIS.

GIESSENÆ,

PVD IOHANNEM MÜLLERVM,

A. MDCCXXIV.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 110

LECTURE 1

MECHANICS

LECTURE 1

MECHANICS

LECTURE 1

MECHANICS

LECTURE 1

MECHANICS

*PER-ILLVSTRI ATQVE EXCEL-
LENTISSIMO DOMINO,*

DOMINO

**IOHANNI FRIDE-
RICO BACHOV
L.B. AB ECHT,**

SERENISSIMI DV CIS SAXO-GO-
THANI CONSILIARIO INTIMO,

PROTO-SYNEDRII, QVOD FRIDENSTEI-
NII EST, PRAESIDI SVMMO,

PRAEFECTVRAE TENNEBERGENSIS CA-
PITANEO ET SVMMAE CVRIAE PRO-
VINCIALIS SAXONIAE ADSES-
SORI GRAVISSIMO,

DOMINO MEO GRATIOSO.

-✿ ○ ✿-

VIR PER-ILLVSTRIS
ATQVE EXCELLENTISSIME.

EO sane audaciae nusquam processissem, ut **TIBI** orbatum auctore suo libellum dicarem, nisi satis mihi perspectum fuisset, **TVAM** erga beatum parentem meum benevolentiam plane fuisse singularem. **TE, VIR PER-ILLVSTRIS,** minime fugit, **TVAM** in se voluntatem parentem meum cum summa testificatione observantiae erga **TE** suae perpetuo veneratum esse. Quam ob rem spero fore, ut ne aegre feras, si **PER-**

PER-ILLVSTRI TVO NO-
MINE hoc, quod ea, qua par est,
 reuerentia offertur, opusculum or-
 narem. **TE, VIR PER-ILLV-**
STRIS atque **EXCELLEN-**
TISSIME, vult defensorum, neque
 grauiorem inueniri posse puto. **TU**
 enim ista magnitudo ingenii omni
 scientia & virtute praestantissimi,
TVA eaque amplissima merita
 haud paulo expressiora atque illu-
 striora sunt, quam ut ista narrare
 eoque ipso **TIBI** exhibere molestiam
 auderem. Pietatis potius in **TE**
 meae est, Deum precari ter opti-
 mum, ut **TVAM TVAE**que
 splendidissimae familiae incolumita-
 tem & vitae & fortunae firmiter
 tueatur. Praeter eaque ab **TE,**
DOMINE GRATIOSE, sum-
 ma, qua debeo, obseruantia etiam

X 3 atque

DEDICATIO.

atque etiam peto, ut quem **TIBI**
placuit praestare parenti beato fauorem, in posterum mihi benigne conservare velis, **TV** Aque dignitate, auctoritate, gravitate protegas tuterisque, Et me quam gratissimum Et omni submissionis cultu **TIBI** devotissimum, semper experieris

**PER-ILLVSTRIS ATQVE EX-
CELLENTISSIMI NOMINIS
TVI**

*Giesse d. 22. Febr.
1724.*

obsequiosissimam
cultorem

IACOBVM FRIDERICVM LVDOVICI.

BENE-

BENEVOLE LECTOR.

NEquae ab re, neque ingratum fore arbitrati sumus, si vitam auctoris libro, cui immortalis est, praemitteremus, tecumque reliquorum, quae edidit, scriptorum indicem communicaremus.

Vitalem auram hausit d. 19 Sept. 1671. Patre vsus Jacobo Ludouici, tunc Wacholtshagiae iuxta Treptouiam, quam nouam vocant, vltioris Pomeraniae oppidum ad Rhegam amnem, postea vero Pagenkoppi &c. ministro verbi diuini & synodi Massoicae seniore, matre autem Benigna Segebada, quam viduam duxerat. parens. Filiorum natu minor auctor 1688. Stargardiam missus in studia, quae humanitatis vocamus, ita incubuit, ut relicta ea-

dem Stargardia Ao. 1690. Region-
 montium, Porussiae academiam
 peteret, ibique praecuntibus ICTis
 celeberrimis studio maxime iuris
 se dicaret. Exactis duobus an-
 nis Stargardiam, electorali regi-
 mine ornatam, rediens per qua-
 driennium & quod excurrit, du-
 ctu D. Nitzii in foro esse coepit.
 Quo facto anno 1697. Halam
 Magdeburgicam tum florescen-
 tem academiam venit, eodem-
 que loci occasionem nactus fuit
 ostendendi, quid vires ferre pos-
 sent. Etenim anno 1698, prae-
 side Ioh. Christ. Muldnero de
protectione ab imperatore ecclesis
utriusque religionis in Germania
aequaliter debita, & anno 1700.
 illustri Dn. Thomasio praeside
 pro licentia, uti vocant, de
praesumptione banitatis disputabat.

Doce-

Docebat hæcenus iuvenes nobilissimi generis, qui magna frequentia illum audiebant. Quare aliquanto post anno 1701. d. 7. Aug. professor iuris extraordinarius factus & anno sequenti 1702. d. 1. Iul. honorem & priuilegia doctoris iuris consecutus fuit. Accedit, vt eiusdem anni die 26. Septembr. Mariae Elisabethae, Christophori Cellarii, antiquitatum & eloquentiae in eadem academia professoris, filiae, matrimonio iungeretur. Postea anno 1705. d. 16. Ian. ordini iuridico & 1711. professoribus iuris ordinariis adscriptus & denique 1716. a potentissimo Borussiae rege consilarii aulici dignitate ornatus est. Quamuis vero inter hæc a principe Schwarzburgico oblatum vice-cancellarii munus,

X r ipsi-

ipsique porro Helmstadii & Co-
 burgi destinatos honores non
 subierit & desiderium serenissimi
 ducis Saxo-Merseburgici, qui
 eum directorem collegiorum vo-
 lebat, declinauerit, quum, ut
 Halae remaneret & augustissimo
 regi obstrictus viueret perpetuo,
 sibi propositum esset; cessit ta-
 men tandem serenissimi domini,
 ERNESTI LVDOVICI, Land-
 grauii Hasso-Darmstadini, nutui,
 atque anno 1721. Giessam inuita-
 tus prouinciam, ibi consilarii in-
 timi, academiae pro-cancellarii
 & professoris iuris primarii susce-
 pit. Quum autem in labores &
 studia continuo incubuisset, ef-
 fectum tandem est, ut, quoda-
 multis annis senserat malum hy-
 pochondriacum, vltimis praeser-
 tim vitae temporibus in dies sin-
 gulos

gulos ipsius vires adeo debilitaret, vt, quum die 14. Decembr. anni 1723, imbecillitate grauescente, vehemens calor ac tremor membrorum, summaque spirandi & loquendi difficultas accessissent, statim sequenti die circa horam matutinam nonam beate obierit, 52. annis tribusque mensibus vitae, coniugii vero 21. completis annis, relictisque ex hoc binis filiis & tribus filiabus.

Libri, quos publicauit, sequentes sunt:

Delineatio historiae iuris diuini, naturalis & positiui vniuersalis, cuius editio secunda iam prodiit.

Compendium nouellarum Iustini, subiunctis authenticis usuque hodierno.

Vsus practicus distinctionum iuridicarum.

ridicarum, iuxta ordinem dig-
gestorum adornatus, tertium
iam recusatus est.

Dubia circa hypothefin de prin-
cipio iuris naturae eiusdem-
que vindiciae.

Notae & obferuationes practi-
cae ad constit. crim. Caroli
V. secunda editio prostat.

Rebuffus de priuilegiis studiofo-
rum obferuationibus illustra-
tus.

Doctrina pandectarum, cui prae-
missa historia pandectarum &
adiecta sunt Wissenbachii em-
blemata Triboniani, tertia
vice impressa prostat.

Supplementa ad compend. iuris
Lauterbachii.

Collegium iuris feudalis, huius
quoque secunda editio recu-
sa est. Pa-

Patrio porro sermone libros
confecit, hos prae se ferentes ti-
tulos:

**Einleitung zum Ciuil- und
Criminlichen Process,**
qui duo tractatus sexies recusi
sunt.

Einleitung zum Concurſ-Process,
quarta

Einleitung zum Lehns-Process,
quinta vice,

**Einleitung zum Wechsel-, Conſi-
ſtorial- und Kriegs-Process,**
tertium prodierunt.

**Das Sächſiſche Land- und Lehn-
Recht / anno 1721. lingua ger-
manica veteri, latina & ger-
manica hodierna.**

**Das Sächſiſche oder Magdebur-
giſche Reichbild / lingua latina
& germanica hodierna.**

**Praeter ea vsus moderni pande-
ctarum,**

Starum, Strykii senioris nomine publicati, auctor est noster a libro 39. usque ad finem totius operis.

Haec omnia Halae peracta, multaeque dissertationes habitae, ac programmata publicata, ab ipso fuerunt. Postquam autem Giesam venerat, institutiones Iustini imp. in usum auditorii observationibus, praecipue ex historia romana 1723. adornavit. Postremo eodem anno hanc doctrinam iuris naturalis iuridice consideratam disputationibus quibusdam publicis ventilandam tradidit, eoque praeside responderunt:

Dn. Ioh. Conr. Maria Ios. Heeser, Wezlarieus.

Dn. Guil. Fridericus Pistorius, Rudenhulsa-Francus.

Iacobus et Fridericus Ludouici, Hal. Saxo.

Dn.

P R A E F A T I O.

Dn. Phil: Ludou. L. B. de Bobenhausen,
eques Francus.

Dn. Ioh. Christ. Roube, Battenb. Hassus.

Dn. Ioh. Guil. Heinr. de Iemgumer Clo-
ster, Hala-Sueuus.

Sed praemature immortuus no-
ster instituto in capite de sepul-
turis finem & reliquis laboribus
suis imponere coactus est, pauca
quae restarent typis mandari cu-
rauimus. Reliqua quae sequun-
tur vel inchoata reliquit vel me-
ditatus est, supplementa scilicet
ad introductiones processuum a
se editorum; obseruationes ad
Carpzouii opera; iurispruden-
tiamque Ciceronianam; Einlei-
tung zum Bergwerck und Saͤmer-
Process; tractatum de diuortiis;
& denique speculum Sueuicum,
quod eo modo, quo Saxonicum
prodierat, publici iuris facturum
erat. Giessae d. 22. Febr. 1724.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAP. I. de indole iuris naturae eiusque genuino conceptu.	Pag. 1
C. II. de iis, quae ante doctrinam iuris naturae supponi debent.	15
C. III. de principio essendi iuris naturalis.	21
C. IV. de principio cognoscendi iur. nat.	27
C. V. de officiis ex iure nat. fluentibus & primo quidem de officiis humanitatis.	54
C. VI. de dominiis rerum aliisque speciebus iuris in re, & quatenus haec iuris naturalis dici possunt.	63
C. VII. de officiis contrahentium.	107
C. VIII. de eo, quod ius naturae circa rerum pretia iustum esse statuit.	122
C. IX. de officiis circa sermonem & iuramenta.	130
C. X. de societate coniugali.	156
C. XI. de societate paterna.	171
C. XII. de societate herili.	178
C. XIII. de delictis & poenis.	188
C. XIV. de officiis erga mortuos.	223

DOCTRINA

DOCTRINA
JURIS NATURALIS
 JURIDICE CONSIDERATA.

CAPUT I.

**DE INDOLE JURIS NATURÆ
 EJUSQUE GENUINO CONCEPTU.**

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

*Jus natura post tempora Grotii a diversis
 DD. in omnibus fere facultatibus propositum
 & excultum, §. I. ubi omnibus tamen non
 adeo accuratè. Ante omnia is, qui jus na-
 turæ tradit, nosse debet, quid sit jus? quid
 jurisprudentia? jus naturæ ex jure Romano
 quidem non est deducendum, interim tamen ita
 tradendum, ut studiosi juris ex eo utilitatem
 in jure illo civili capere queant, quod statu-
 ta intuitu nostræ Facultatis juridicæ etiam re-
 quirunt, §. II. quæ ad theologiam reuelatam
 & naturalem quoque pertinent, ea doctrinæ
 juris naturalis non sunt immiscenda, §. III.
 de Praschio in specie §. IV. omnes hi scopuli
 evitari debent, §. V. jus naturæ versatur cir-*

ea sola officia hominum inter se considerato-
rum, siue quando de meo & tuo quaritur, §. VI.
natura vocabulum indigitat vires, quas post
lapsum adhuc ex sola ratione habemus, &
exinde de justitia & iniustitia actionum judi-
care possumus, §. VII. jus natura non est
ex sola auctoritate scriptorum deducendum,
§. IIX. nec ex moribus gentium, §. IX. sin-
gulas dispositiones juris Romani ex jure na-
tura non possumus deducere, §. X.

§. I.

Postquam semel Hugo
Grotius, vir omnium
encomiis major, Cō-
strinam juris naturæ a
veteribus moralistis ad-
modum conspurcatam
restaurare & vero suo
aitori restituere animum induxit: pluri-
mi, ut fieri solet, tam inter JCos, (a)
quam

(a) V.g. David Meuius in *prodromo jurispru-
dentiæ gentium communis*, qui deinde a. 1686,
sub alio titulo prodiit: *nucleus juris naturalis
& gentium*, principia ejus & fundamenta exhi-
bens. Casp. Zieglerus in *noes. & animaduersio-
nibus subsecutus in H. Grotii de jure belli ac pacis
libros.*

quam philosophos, (b) immo & theolo-
gōs

libros. Samuel Pufendorffius, primus professor juris naturæ & gentium in academia Heidelbergensi anno 1661. ab electore Carolo Ludouico constitutus, in tractatu de jure naturæ & gentium & in compendio de officio hominis & civis multa eruditione refert. Henricus Coccejus in pro-
dromo juris gentium, exercitationibus & autenti-
cia juris gentium, &c. Christianus Thomassius in institutionibus jurisprudentiæ divinæ, & in fun-
damentis juris naturæ & gentium. Joh. Nicol.
Hertius, & Magnificus Dñ. Immanuel Weberus,
ille in notis ad tractatum de jure naturæ & gen-
tium, hic in notis ad librum de officio hominis &
civis. Gottlieb Gethard Titius in observationibus
ad Pufendorffium de officio hominis & civis,
Michael Henricus Gribnerus in principiis juris-
prudentiæ naturalis. Georgius Beyerus in deli-
mentatione juris divini naturalis & positivæ diviner-
falis ad fundamenta sua revocati. Gabriel Wolf-
fius & Joh. Laurent. Fleischerus in institutionibus
juris naturæ & gentium secundum regulas justitiae,
decore atque honesti, quibus Wolffius regulas
prudenciæ adjunxit. Nicolaus Prætorius in
Jurisprudentia naturali, qui officia pietatis ad-
junxit. Sufficiant hi in præsentibus, excepto hoc,
quod Kulpisii collegium Grotianum primo loco
etiam adducere debuissimus.

(b) V.g. Valentinus Veltchem in dissertationibus: *nim altus dicitur per se honesti, non turpis?*

4 CAP. I. DE INDOLE JURIS NATURÆ

æ in Introductione in opus Grotianum. Acerrimus defensor scholasticarum absurditatum. Samuel Strimesius in originibus moralibus, siue dissertationibus aliquot selectioribus vera moralium fundamenta complexus. Joh. Joach. Zentgravius in disquisitione de origine, veritate & immutabili rectitudine juris naturalis secundum disciplinam christianorum, ad gentilium tamen captum instituta. Joh. Francisc. Buddeus in selectis juris naturalis & gentium, qui tunc temporis adhuc in academia Fridericiana professor philosophiæ erat. Joh. Ludou. Praschius de lege caritatis & in designatione juris naturalis ex disciplina christianorum. Puto etiam Andream Adamum Hochstetterum in ordine professorum philosophiæ fuisse, cum collegium Pufendorffianum super libris duobus de officio hominis & civis ederet. Ita vero ille in præfatione huic collegio præmissa: est hic libellus (de officio hominis & civis) si molem, exiguus: at si ordinatissimam rerum practicarum prope omnium compagem, infinitorumque conceptuum spectes, vere magnus, immo dixerim fere, inexhaustus. Quod non, pergit vir eruditus, qui libros non ex mole æstimat, insiciabitur, qui post lectos, non sine contentione Ciceronis, Gentilis, Grotius, & in hos, commentatores, adnotatores, observatores, ipsumque Pufendorffii opus de jure natura & gentium, ad hoc opusculum de officio denno regressus uterque id repetit, æque, seu par est, velut illorum omnium compendium, & quod pauci capiunt, viderit hinc supplementum evoluit. Referendi adhuc sunt ad hanc classem Joh. Georg. Wachte-

rus

gos (c) ac medicos, (d) reperti sunt, qui eandem excoluerunt, diuersa tamen intentione, methodo ac successu, de qua *re delineatio nostra historia juris naturalis*

rus in originibus juris naturalis, siue de jure natura humana demonstrationibus mathematicis. Immanuel Præleus in *den Grundsätzen des Rechts der Natur.* Reliqui transeant, qui in *historia juris naturalis* jam adducti.

(c) V. g. Josua Schwartzius in *indice nouitarum quarundam, quas Dn. Samuel Pufendorff in libro suo de jure natura & gentium contra orthodoxa fundamenta Lundini edidit.* Adhærebant ipsi reliqui theologi Lundinenses in Scania. Joh. Adamus Osiander in *observationibus in libros tres Grocii de jure belli & pacis, maximam tamen partem theologicis.* Joh. Wolfgang. Jägerus in *observationibus ad Grocium.* Valentinus Alberti in *compendio juris natura orthodoxa theologia conformato.*

(d) Hermannus Conringius quidem integrum systema juris naturalis non edidit; interim tamen in doctis suis scriptis multa tradit, quæ ad inlustrationem juris illius pertinent, v. g. in *tract. de finibus imperii Germanici* l. 2. c. 19. §. 1. 4. 12. 13. Pertinet huc etiam Lamberti Velchuyssii, Medici Belgæ, *dissertatio de principis justis & decoris & libellus de naturali pudore & dignitate hominis*, v. Dn. Thomasi. in *hist. jur. natur. c. 6. §. 12.* ubi plures citati.

ante aliquot annos edita (e) consuli potest.

§. II.

Quamuis vero in re litteraria omnia libera sint, & sic nec aliarum facultatum cultoribus Jcti male vertere possint, quando illi legibus præcipue naturalibus & uniuersalibus excolendis manum admovent; illud tamen valde dolendum est, quod interdum theologi & philosophi, de doctrina juris naturalis litteris quædam consignarunt, genuinum conceptum de quæstione præliminari: *quid sit jus? quid jurisprudentiæ?* non habuerint & sic summa imis miscuerint. Adhuc magis dolendum, quod nonnulli etiam Jcti, qui præter leges Romanas nihil audiuerant, nihilominus tamen doctorum juris naturalis titulum adfectauerint, & sic priorum illorum confusionem non parum adauxerint. Interim tamen hoc certum manet, jus naturæ ita docendum esse, ut studiosis juris ostendatur, in quibus materiis jus Romanum, quod semel recepimus, in simplicitate juris naturæ sub-

(e) Prodit primum a. MDCCI. in 4. deinde auctior a. 1714. in 8, Halæ Magdeburgicæ apud Joh. Gothofr. Rengerum,

substiterit, in quibus autem solemnitates & alias peculiare dispositiones in utilitatem reipublicæ tendentes & juri naturæ non contrarias superaddiderit. In statutis academix nostræ tit. 31. §. *divinas quoque* sub rubro: *de officio J. C. in genere, ita dispositum: divinas* (ad quas sine dubio etiam naturales pertinent) *quoque leges volumus a professoribus diligenter inculcari & demonstrari, eas fontem esse omnis sapientia ac legum.* Facit hoc magnificus Dn, Weberus noster & ego etiam facere confueui. Joh. Georg. Simon, primum doctor Jenensis priuatus, deinde professor juris ordinarius in academia Halensi Fridericiana, in notis ad *Græcium de jure belli & pacis* per modum disputationum publicarum propositis, jus ciuile cum jure naturæ quoque sæpius contulit. Ad datur quoque Hertii nostri *juris prudentia uniuersalis.*

§. III.

Hoc ipsum in causa fuit, quod ut plurimum tales quæstiones in præsentio ejusmodi DD. jure naturæ pertractatæ fuerint, quæ tamen ad illud referri non possunt. Huc pertinent controuersix: *an officia erga Deum & angelos ex jure na-*

tura demonstrari possunt? an moralitas sabbathi ex illo adpareat? an mysteria diuina ex eodem illustrari queant? de statu animarum post mortem: de virtutibus atque affectibus humanis, de successione & contractibus Romanorum, & ejusmodi sexcenta alia, quæ partim ad theologiam naturalem, partim vero ad jus ciuile, partim ad philosophiam moralem similesque disciplinas pertinent, a jure naturæ distinctissimas. Peccauit hac parte aliquoties adhuc ipse Grotius & Pufendorffius, præcipue vero ex scriptoribus præ aliis celeberrimis Seldenus in *tr. de jure natura & gentium juxta disciplinam Hebræorum*, nec non Meuius in *prooemio juris gentium*, de quibus fuse actum in *cit. delin. hist. jur. natur. §. 43. 44. & 69. (a)*

§. IV.

(a) Pertinent huc, quæ habet Dn. Thomafius & excerptit ex Buddei *instit. school. moral. part. 2. c. 1. §. 11. in fundam. jur. nat. & gent. in cap. proem. §. 16. distinguo*, inquit hic, inter leges absolutas & hypotheticas. Hypotheticas uoco, quæ certum aliquod institutum supponunt. Instituta ista vel diuina, vel humana sunt. Humana, ut dominium rerum, pretium rerum & alia: diuina, ut arbor vetita in paradiso, matrimonium, sabbathum, sacramenta veteris & noui testamenti.

Ad

§. IV.

Alii nouam distinctionem inter jus naturæ corrupta & restaurata inuenerunt, quo pertinent Praeschii tr. de lege caritatis, nec non ejusdem designatio juris naturalis ex disciplina christianorum, v. cit. delin. §. 74. sed hi non solum præcepta juris naturæ & christianismi iterum confuderunt,

A 5

runt,

Ad hæc instituta, ad hominum quippe salutem comparata, obseruanda, jure naturali obligati sumus. Hinc leges hypotheticæ. Ita plana cuncta & in aprico posita, optimeque inter se coherentia. Omnia enim dubia facillime hac ratione solui possunt. Addit D. Thomasius: non equidem inuideo, miror magis. Interim a tenera iuuentute obseruavi, quod hi, qui omnibus placere volunt, maximam nauare solent operam, qui præcipuus Dn. autoris character est, adhuc pluribus displiceant, quam qui cordate, & absque adulatione doctrinam veritatis proponunt. In subsequentibus omnia refutat Dn. Thomasius & ostendit, lumen rationis & reuelationis non esse confundendum. Valentinus Alberti jus naturæ ex statu integritatis, quem tamen sola ratio ignorat, deducendum esse putat. Philosophia moralis respicit interna & requirit, ut actio ex habitu virtutis proneniat: jus naturæ autem contrarium est, modo actio extrinsecus cum lege conueniat & licet malum formidine pœnæ intermitteretur.

runt, verum etiam leges positivas, frue
revelatas & ex sola ratione cognoscibiles
inter se miscuerunt, quo ipso non possunt
non tanquam novæ confusionis discipli-
narum auctores considerari.

§. V.

Omnes hosce scopulos evitare debet
genuinus juris naturalis cultor, quoniam
alias clarum de eodem conceptum sibi
nunquam formare poterit. Nihil certe
prodest alios dissentientes refutare, immo
conuiciis & injuriis eos adficere, si ad
quæstionem principalem & præjudicia-
lem: *quid est jurisprudentia naturalis?* ex
principiis juridicis respondere nequeas.

§. VI.

Supponimus autem primo circa di-
ctam quæstionem ex unanimi omnium
Jurisconsultorum consensu, quod sc. jurispruden-
tia in significato suo generali accepta ta-
lis disciplina sit, quæ *circa sola officia
hominum inter se consideratorum versetur*,
non autem circa officia erga Deum, (a)
erga

(a) Pertinent ergo hæc, ut jam in §. III. di-
ctum, & deinde iterum in hoc §. binis verbis di-
cetur, ad theologiam naturalem, quatenus illa
officia ex rationis lumine solè cognosci & de-
mon-

erga angelos, aut circa interpretationem rerum spiritualium, quippe quæ omnia ne minimum quidem commercium cum juris scientia habent; Hinc fluit brocardicum: *Jctos de meo & tuo solummodo sollicitos esse, & consequitur exinde simul, quod quæ in genere ita de jurisprudentia dicuntur, ea quoque in specie (b) ad jus naturale applicari, reliquæ adducta vero ad theologiam naturalem remitti debeant.*

§. VII.

monstrari possunt, Dn. Thomasius *in fundament. jur. nat. & gent. cap. proœmial. §. 19. in not. adjunct. edit. 4.* dicit: in scholiis nunc adjectis quandoque adlegavi textus S. scripturæ, ut ostendam, doctrinas meas, quæ multis novæ & periculose videntur, (v.g. hypocritis, & ut Dn. Thomasius eos alias vocare consuevit, hæreticibus,) convenire etiam satis aperte cum scriptura sacra. Hic multa lectu digna & ad historiam juris naturalis pertinentia intuitu præsentis materiæ etiam adfert *in not. ad §. XVII. d. cap. de Hobbesio in libro de cive & de Richardo Cumberlandio, Hobbesii acerrimo adversario, in disquisitione de Jacobus natura, qui leges naturales & positivas ab invicem probe separarunt.*

(b) Est notissimum argumentum a genere proximo ad speciem.

§. VII.

Deinde supponimus, vocabulum *natura* hactenus ab omnibus & semper reuelationi & S. scripturæ oppositum fuisse, illudque, quantum ad scopum nostrum adtinet, tales hominum vires denotare, quæ ex ratione sibi relicta quadantenus homini suggerunt, quidnam intuitu actionum externarum pro justo, quidnam pro injusto habendum sit. Unde exulant illi, qui in explicatione juris naturæ & de-cisione controuersiarum ad illud pertinentium subinde ad S. scripturam prouocant. Hoc ipso enim lumen rationis & reuelationis inter se confunduntur. (a)

§. IIX.

Supponimus porro, jus naturæ non ex autoritate scriptorum, aut gentilium, aut christianorum, definiendum esse, sed ex tali principio, quod omnes homines pro certo & indubitato agnoscunt, de quo deinde suo loco dicemus. Postquam hoc factum est, tunc demum testimonia ejusmodi scriptorum, inlustrationis gratia adhiberi possunt, quod Grotius & Pufendorfius in suis scriptis, ille in tractatu *de jure belli & pacis*, hic autem in opere *de jure*

(a) Uti in præcedentibus diximus.

jure natura & gentium, præstiterunt. Ex hoc capite censuram merentur illi, qui in quæstionibus de prohibitione incestus, polygamiz, &c. ad solas auctoritates scriptorum gentilium prouocare consueverunt. (a)

§. IX.

Ex eadem ratione a veritatis tramite aberrunt illi, qui ex moribus quarundam, vel si mauis, plurimarum etiam gentium, jus naturæ deducere volunt, v. g. quod bellum solemnis denunciatio præcedere debeat: quod certæ ceremoniæ in receptione legatorum adhibeantur, cetera. Hi mores enim a singulis gentibus iterum pro lubitu mutari possunt, prout ostendimus *in usu pract. distinct. jur. ad tit. ff. de j. & j. dist. VI.* reliqua, quæ ex jure gentium vulgo deducuntur, æque commode suis locis ex jure naturæ deducemus, nam jus gentium proprie sic dictum non agnoscimus. (a)

§. X.

(a) De quibus suo loco dicemus.

Ad §. IX.

(a) Ostendimus jam, non dari jus gentium juri naturali contradistinctum *in not. ad inst. tit. de jur. nat. gens, & siml. §. 1. sub. lit. a.* unde hæc

§. X.

Ultimo loco notandum est; nullam necessitatem efflagitare, ut omnia ea, quæ in jure Romano habentur, ex jure naturæ deducamus. Jura civilia enim, non solum

hæc transponere non inutile erit: si daretur peculiare jus gentium reliquis juribus positivis contradistinctum, illud vel jus *divinum* esset, vel *humanum*, tertium non datur. Si *divinum* esset, vel cognosceretur ex solo lumine rationis, vel ex revelatione, nam tertium iterum non datur. *Priori* casu, si ex lumine rationis cognosceretur, esset ipsum jus naturæ, *posteriori* autem, jus *divinum* positivum in sacris litteris reuelatum. Porro, si jus gentium *juris humani* species esse deberet, ostendendus esset Monarcha, qui omnibus gentibus in omnibus mundi partibus hoc jus constitueret. Sed ubinam ille gentium? at, inquit, gentes per *pacta* ejusmodi jus introduxerunt; ego autem quæro, quo loco & quo tempore hoc factum? neutrum ostendi potest, & licet ostenderetur, pactum tamen non constituit novam speciem juris positivi, sed jus naturæ obligat ad pactum servandum. Si quis pactum *tacitum* crepat, ille de non ente iterum loquitur, v. Hobbes. *de civ. c. 14. §. 4. c. 5.* Pufendorf. *de jur. nat. & gent. l. 2. c. 3. §. 22.* Dn. Thomalius in *jurisprud. divin. l. 1. c. 2. §. 101. seqq.* adde ejusdem *fundam. jur. nat. & gent. l. 1. c. 5. §. 65. usque ad fin. cap.*

Solum Romanorum, sed & alia etiam, multa statuerunt, quæ necessitas (a) hujus, vel illius provincie efflagitat & quæ tamen jus naturæ plane ignorat. Unde, qui in diuersas partes hic a nobis abeunt, non possunt non confusionis juris naturæ & ciuilibus rei esse.

CAPUT II.

DE IIS, QUÆ ANTE DOCTRINAM
JURIS NATURÆ SUPPONITUR
DEBENT.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Connexio cum capite precedente, §. I. ante jus natura ejusque doctrinam jam pro certo supponenda est ex theologia naturali existentia, & providentia diuina. §. II. occurritur objectioni §. III. cognitio quadam ex philosophia rationali de principiis interpretandi ante doctrinam juris naturalis etiam supponitur.

(a) V. g. in jure Romano, ne femina ex fidejussione teneatur propter SCrum Vellejanum: ne filiusfamilias ex capite mutui obligetur, propter SCrum Macedonianum. Jus naturæ etiam solemnitates ignorat, quas jus Romanum in materia de testamentis, stipulationibus, aliisque introduxit, de quibus Barnabas Brissonus in tract. de *seruulis & solemnibus populis Romani verbia.*

jur., §. IV. nec non cognitio philosophia *practica*, §. V. item terminorum & vocabulorum *artis*, §. VI.

§. I.

CUM ex iis, quæ in *cap. preced.* dicta sunt, satis constet, dari multas disciplinas, quæ magnam quidem cognationem cum jure naturæ habent, sed reuera tamen ab eodem sunt distinctæ: inde nunc explicandum erit, quibus doctrinis jam imbutus esse debeat, qui cum fructu juris naturæ cultor esse desiderat.

§. II.

Ostendit autem hic ipsa rei natura, neminem interpretationi & adplicationi legum naturalium manus admouere posse, nisi credat, existere legislatorem, tamquam earundem auctorem, i. e. nisi Deum esse, persuasus sit. Remoto enim Deo, non dantur leges naturales, nec obligant, quod quidem moralistæ olim adfirmabant. (a) Ex quo adparet, theologiam naturalem ante jus naturæ supponendam esse.

(a) Grotius de *J. B. & P.* in *prolegom.* §. XI. ita: *Et hac quidem, qua jam diximus locum aliquem haberent, etsi daremus, quod sine summo scelere dari nequit, non esse Deum, aut non curari*

esse. Unde, si quis cum gentili ex jure naturæ disputare intendit, ante omnia ex illo quærere debet: (1) an credat esse Deum, & (2) an providentiam in res humanas ipsi attribuat? quorum, si alterutrum negat, quod posterius Epicuro tribuitur, contra illum, tamquam negantem principia, in jure disputari nequit, sed ad theologiam naturalem recurrendum & ex ejus principiis de utroque ante omnia conuincendus est negans. Interim, quod ad disciplinam juris naturalis, siue ejus intuitu satis est, modo quis credat, esse Deum, annon falsum, ut gentiles, vel ve-

B rum

curari ab eo negotia humana: cujus contrarium cum nobis partim ratio, partim traditio perpetua insuerint, confirmant vero & argumenta multa, & miracula ab omnibus seculis testata, sequitur, jam ipsi Deo, ut opifici, & cui nos nostraque omnia debeamus, sine exceptione parendum nobis esse. Puto, hæc nullam censuram mereri, v. *hister. jur. natur. §. CIV. Moralista*, v. g. Molina, Sanchez, ceteri, olim dicebantur, sicuti *legiste*, qui præcipue juri civili Romano, & *canonista*, qui præcipue juri canonico excolendo operam nauabant; Qui utrumque excolebat, vel saltem, quod frequentius, excolere volebat, doctor *utriusque juris* deinde audiebat. Interdum in uno tantum sciebat, quantum in altero.

rum conceptum de Deo habeat, hoc iterum ad theologiam naturalem pertinet. Multa huc facientia suppeditat Pufendorf. *de offic. hom. & civ. l. 1. c. 4.*

§. III.

Occurrendum hic statim erit nonnullorum objectionibus, quas circa nostrum suppositum formare consueverunt. Male facitis, inquiunt, quod existentiam Dei jam ante jus naturæ supponitis, cum potius eandem exinde demonstrare deberetis. Nos vero regerimus, primo, quod illi nullum medium terminum adferre possint, quo mediante objectionem suam liquidam & certam faciant. Deinde, prouocamus ad omnes jurisprudentiæ species, civilem, feudalem, ecclesiasticam, & si quæ aliæ sunt, in quibus nunquam de existentia legislatoris disputatur, sed illa tamquam indubitata jam supponitur. Ergo in jurisprudentia naturali idem obtineat, necessum est, quia illa quoque est jurisprudentiæ species.

§. IV.

Præter theologiam naturalem, de qua hætenus, ante doctrinam juris naturalis porro supponi debet cognitio quædam ex philosophia rationali de principiis inter-

pre-

menta de obligatione, nec non de natura legum & potestate legislatoris, item de principiis actionum humanarum, intellectu & voluntate, pertinent, ex philosophia practica, ethica, politica, jam ante jus naturæ supponi debent. Interim tamen non adeo grauitur hic peccatur, licet tales doctrinæ traditioni juridicæ interdum immisceantur, quia fundamenta decisionum in controuersis obuenientibus ex inde sæpius desumi solent, unde nos quoque easdem locis conuenientibus, præcipue autem in materia contractuum & delictorum, ut in iure Romano & a JCis semper etiam fieri solet, breuibus tangeamus.

§. VI.

Ultimo loco tenendum, terminos technicos & vocabula artis ex iure naturæ non deduci, sed pariter ante illud supponi debere. Valent enim vocabula ex tacito quasi pacto, vel totius alicujus gentis, vel omnium eorum, qui certam disciplinam profitentur, & sic periti in arte sunt. Hinc ex iure naturæ ratio reddi nequit, cur in emtione *res* pro *pretio*, in permutatione autem *res* pro *re* tradenda sit, sed sufficit, hominibus ita semel placuisse,

cuisse, ab initio enim omnia vocabula erant arbitraria. De eo saltem disponit jus naturæ: utrum emtio, permutatio, &c. semel rite inita, sit seruanda? annon contraueniens ad interesse obligatus? &c.

CAPUT III.

DE PRINCIPIO ESSENDI JURIS NATURALIS.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Principium essendi juris naturalis nihil aliud est, quam causa efficiens, fons & origo juris natura, §. I. cur de eo in peculiari capite agendum fuerit? controuersia de illo inter Dn. Coccejum & praesidem, §. II. veteres moralistæ voluntatem diuinam ejusdem sanctitati opponebant, §. III. quod peccatum inuoluit, si quis voluntatem absque sanctitate concipere velit. Non datur etiam lex diuina aeterna, juxta quam Deus agere tenetur, §. IV. nec dantur actiones per se licita, vel turpes, abstrahendo a voluntate legislatoris, §. V. quamuis Grotius, circa principium voluntatis diuina errauerit, atheismi tamen argui nequit, §. VI.

§. I.

QUoniam cap. praec. §. II. diximus, existentiam legislatoris, Dei scilicet, jam ante doctrinam juris naturæ supponi

debere, hinc incongrua videri poterat in-
 quisitio de principio essendi in presenti
 capite instituta, cum illud principium hoc
 loco reuera nihil aliud sit, quam causa
 efficiens, siue fons & origo juris naturæ.

§. II.

Et sane omitti potuisset hoc caput,
 nisi antiqui sic dicti moralistæ subtilitati-
 bus suis rem in se claram maximis tene-
 bris inuoluissent. Immo, nisi etiam non-
 nulli ex recentioribus Pufendorffio & qui
 ejus hypothesein sequuntur, imputare ausi
 fuissent, ac si de Deo nihil plane scirent,
 sed in ejus locum idolum quoddam, so-
 cialitatem nempe, substituerint, (a) quo

III.

(a) A. 1699. sub præsidio Dn. Henrici Cocceji, consilii Brandenburgici & professoris juris in academia Francofurtenfi celeberrimi, filius ejus, Dn. Samuel Coccejus, postea itidem primo professor juris in dicta academia, nunc potentissimi Regis Borussiarum consiliarius intimus, disputationem inauguralem publice habebat de principio juris naturalis unico, vero & adequato, in qua principium Pufendorffii penitus rejiciebat. Prodibat deinde a. 1701. prima vice mei, Præsidis, delineatio historiae juris diuini naturalis & positivæ uniuersalis, in qua ad argumenta contra Pufendorffium adlata modeste respondebam a

§. 101.

inuento exosam statim doctrinam Pufendorfianam reddere, suæ autem magnum fauorem conciliare, sed sine effectu, intenderunt.

§. III.

Quantum ergo ad veteres moralistas attinet, illi hæc duo in essentia Dei sibi inuicem opponebant, *voluntatem* diuinam ejusque *sanctitatem*, & ex sanctitate, non autem ex voluntate, præcepta juris naturæ deducebant. Inde profluit ipsorum assertio: Deum habere legem æternam, secundum quam ipse agat, & eandem quoque archetypum legis naturalis con-

B 4

stitue-

§. 101. usque ad §. 107. A. 1702. disputatio illa citata auctior prodibat sub titulo *tractatus juris gentium* de illo principio, & Dn. auctor in *part. alter.* illis respondere volebat, qui dubia contra ipsius disputationem mouerant, ut anonymo cuidam, (qui Leibnitius credebatur,) Johanni Nicolao Hertio, nostro quondam, viro vere erudito, & mihi etiam, *sect. 1. 2. §. 3.* Opponebam ego a. 1703. *dubia circa hypothesis de principio juris nature ejusdemque vindicias*, quæ habebantur in *cit. tract. jur. gent. part. alt.* ad quæ Dn. Coccejus a. 1705. aliqua regerebat sub rubro: *resolutiones dubiorum*, &c. ubi repetebantur priora, prout in processibus & in specie in duplicis, triplicis, cæteris, fieri adsolet.

stituerit, hanc autem legem esse dictam sanctitatem diuinam. Ex quo porro inferunt, quosdam actus per se & antecederent ad voluntatem diuinam honestos, vel turpes esse, item :: obligationem ex jure naturæ prouenientem ex objecto in præceptum se se diffundere, v. Osiandri *typum leg. natur.* Thomaf. *jurispr. diu. l. 1. f. 2. n. 74. usque ad 91. & c. 4. n. 20. seqq. nostr. delineat. hist. jur. nat. §. 69.* Ex protestantibus illas scholasticorum hypotheser præter citatum Osiandrum etiam Valentinus Velthem & Zentgravius acriter defenderunt, v. *dict. delineat. §. 46. 60. 61. & 69.*

§. IV.

Quemadmodum vero maximum peccatum inuolueret, si quis voluntatem diuinam absque sanctitate concipere & sibi imaginari velit: ita quoque opus esse non videtur, ut cum illis veteribus alteram alteri in hac materia opponamus, quia voluntas Dei semper est sancta, & omne quod sanctum est, hoc Deus semper vult. Neque etiam dici potest, Deum agere juxta legem aliquam æternam proprie sic dictam, quia Deus non habet superiorem, qui hanc legem tulisset. Deus ergo ex
volun-

voluntate agit, sed hæc voluntas est sanctissima.

§. V.

Prout itaque alias omnis lex a voluntate superioris proficiscitur: ita quoque principium essendi juris naturæ voluntatem Dei unice esse, constanter adserimus. Nec videmus, in quo a tramite recti hic abeat sententia Pufendorffii ejusque sequacium, quando statuunt, non dari actiones per se turpes & honestas, sed turpitudinem & honestatem demum ex declarata legislatoris voluntate oriri, (a)

B 5

& sic

(a) Ita statuunt Dn. Thomafius *jurispr. divin. l. 1. c. 1. §. 31. c. 2. §. 74. seqq. c. 4. §. 20. seqq.* Magnificus Pro-Rector, Dn. Weberus, in disputationibus, quas in hac academia publice habuit & themata quædam selecta ventilavit, *diff. 1. them. 8.* ita: *vis obligativa legis omnis est a voluntate imperantis.* Ratio, (1) quia imperans est hujus effectus adæquata causa, (2) citra hanc jus, lex, obligatio & officia non nisi inania futura essent vocabula. Dissentiunt, qui decepti per scholasticos, docentes, quod actiones in se & sua natura honestæ, vel turpes dentur, etiam antecedenter ad voluntatem Dei, cum Grotio juri naturæ obligationem tribuunt, posito, Deum non esse, vel non curare res mortalium, item Haberkorn, qui vim obligativam in jure & æquitate constituit, *relig. 7. Cor. p. 52.*

& sic ante illam declarationem omnia esse indifferentia. Et valde absurda est instantia dissentientium, exinde sequi, quod etiam v. g. furtum, adulterium, aliaque delicta hoc modo ad classem rerum indifferentium referri debeant; eo ipso enim, dum dicitur, esse delicta, simul quoque adseritur, prohibitionem superioris jamdum adesse, & sic illam actionem pro permissa haberi non posse.

§. VI.

Equidem videtur, quod Grotius non admodum magnifice de principio voluntatis diuinæ sentiat, quando scil. in *tr. de jur. bell. & pac. proleg. §. 11.* adserit, dari jus naturæ, etsi Deus non sit; verum cum expresse subjungat: *sine summo scelere dari non posse, quod Deus non sit*; hinc quilibet videt, Grotium hoc non per modum thesoros, sed fictionis per impossibile posuisse. Pufendorffius sententiam suam de voluntate diuina sapius, præcipue vero de *jur. nat. & gent. l. 2. c. 3. §. 5.* fatis clare explicat. (a) Immo tunc temporis quidem nemo

(a) Adde Pufendorff. *de offic. homin. & civ. t. 1. c. 3. §. 10.* quem §. integrum adponemus: isthæc porro præcepta (de custodienda socialitate,) etiam mani-

nemo de negatione principii essendi di-
vine voluntatis cogitabat & sic multa de
eo dicere, opus non erat.

CAPUT IV.

DE PRINCIPIO COGNOSCENDI JURIS NATURALIS.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

*Connexio cum capite precedente §. I. De
Thoma Hobbesii principio intuitu status belli
omnium contra omnes, §. II. dua sententia
Hobbesiana erronea recensentur, §. III. prima:
statum scil. hominum naturalem belli esse, re-
futatur, §. IV. altera: cuilibet homini natu-
raliter competere jus invadendi alterum &c.
propter involventem contradictionem rejici-
tur,*

manifestam habeant utilitatem; tamen ut eadem
vim legis obtineant, necessum est, præsupponi,
*Deum esse & sua providentia omnia regere, eun-
demque mortalium generi injunxisse, ut ista ratio-
nis dictamina tamquam leges ab ipso vi congeniti
luminis promulgatas observent.* Alias enim pos-
sent ea quidem fortasse observari intuitu utilita-
tis, sicut quæ a medicis regendæ valetudinis præ-
scribuntur, non autem tamquam leges, quippe
quæ necessario ponunt superiorem & quidem
talem, qui alterius gubernationem actu susce-
perit.

tar, §. V. nota illa Tribemiani præcepta, quæ
Kaltbemiæ & *Strimesius* extollunt, funda-
 mentum juris natura non exhiberunt, §. VI.
methodus Valent. Alberti, qui juris natu-
 ra principium ex statu integritatis demon-
 strare conatur, recensetur §. VII. cui respon-
 dimus §. IIX. De congruentia hypotheseos
S. Strimesii cum illa, quam dictus *Alberti*
 fouet, disquiritur. De opinione *Meui* re-
 missive §. IX. *H. Bodini* principium, quod
 in ordine natura quarit, eliditur §. X. ad
 socialitati adhuc duo alia principia adjun-
 gunt. §. XI. *Sam. Coccejus* jus natura ex
 voluntate diuina deducit, principia autem
 cognoscendi voluntatem sex statuit, qua cum
 dubiis nostris summam recensentur §. XII.
 principium socialitatis omnibus aliis præfer-
 tur §. XIII. quod fusius demonstratur §. XIV.
 propositio fundamentalis ad omnium genti-
 lium captum formata adfertur §. XV. So-
 cialitas communis, erga quemlibet pacifi-
 cum, haud vero particularis in tertii præ-
 judicium tendens hic intelligitur, §. XVI. qui-
 libet, etiam aduersa valetudine laborans, hanc
 socialitatem colit, §. XVII. obiectio, quod so-
 cialitatem pro principio supponens, jus ex
 utilitate metiatur, remouetur §. XIX. aliis
 obiectioibus vilioribus responditur §. XIX.

con-

controverſa: utrum jus natura etiam infantum cordibus inſcriptum ſit &c. ventilatur. Lepida de ea ſcholasticorum opinio, §. XX. multi ſcriptores, quoad verba ſolum, circa principium cognoscendi diſſentiant, re tamen omnes nobiſcum conveniunt. §. ult.

§. I.

Postquam in *cap. preced.* ſuppoſuimus, jus naturæ ex voluntate diuina deducendum eſſe: nunc porro ſubſequitur quæſtio, eaque principalis fere: quatenus voluntas Dei in jure naturæ cognosci poſſit, ſeu melius, quatenus demonſtrari queat ex ſola ratione, hanc illamue actionem cum voluntate Dei conuenire, vel eidem etiam repugnare.

§. II.

In diuerſiſſimas ſententias hic iterum abeunt DD. ex illa potiffimum cauſa, quod vel ſtatum naturæ humanæ ſibi erronee conceperint, vel quæſtiones ad jus naturæ plane non pertinentes ex illo tamen deducere voluerint, de quo *cap. i.* diximus. Percurramus opiniones eorum, qui præ aliis famam in hoc ſtudiorum genere conſecuti ſunt. Eſt inter illos, quantum in ſpecie ad ordinem temporis ſpe-

spectat, primus fere *Thomas Hobbesus*,
 Malmesburiensis Anglus, qui in libello,
 quem de *civitate* inscripsit, nec non in aliis
 scriptis suis hypothesein de jure naturæ
 ejusque principio hac ratione exponit. (a)
 Primo supponit statum hominum, eo-
 rumque naturam, in quo post primorum
 parentum lapsum nunc degunt, in incli-
 natione ad damnum mutuo inferendum
 consistere, id quod bellum omnium con-
 tra omnes vocat. Immo ulterius adhuc
 progreditur, ut singulis etiam hominibus
 jus concedat, nocendi aliis, his autem vi-
 cissim facultatem, iisdem resistendi adtri-
 buat. Ex quo nunc porro infert, quod
 cum homines viderint, hac ratione genus
 humanum necessario esse interiturum, si
 alter in alterum perpetuo sauiat: eos co-
 actos fuisse, ut per modum pacti juri belli-
 gerendi renunciarent, & sic in statum
 tranquillum & pacificum transirent. Er-
 go juxta ejus hypothesein per pacta non
 datur alteri jus novum, quod prius non
 habuerit, quia omnia ipsi licebant, sed
 alter jure suo prætenso se saltem abdicat,
 quod alteri resistere nolit. vid. *hystor. jur.*
nat. §. 35.

§. III.

(a) cap. 9. §. 2, 6. 13. §. 70.

§. III.

Quamuis ergo Hobbesius hac ratione etiam statuatur, rationem sibi relictam discutere, ut ex statu belli in statum pacis & tranquillitatis transeamus, & in multis etiam conclusionibus cum aliorum DD. placitis conveniat; in eo tamen a tramite recti aberravit, quod putaverit (1) statum hominum naturalem esse statum belli & (2) cuilibet homini naturaliter competere jus inuadendi alterum, huic autem vicissim facultatem eidem resistendi.

§. IV.

Licet enim, quantum ad primum adtinet, diffiteri non possimus, multas in homine dari inclinationes, quæ magis in perniciem, quam ad promovendam aliorum salutem tendunt, idque ob depravatos adfectus, ambitionem, avaritiam & voluptatem, nihilominus tamen etiam contrariæ inclinationes in animo humano deprehenduntur, quæ pacem potius suadent, saltem ex necessitate hypothetica, quia homo sine aliorum auxilio vivere nequit, de quo infra pluribus dicemus. Ex hoc ergo pacis statu, non autem ex illo jus naturæ erit deducendum.

§. V.

§. V.

Quantum vero (2) concernit: apertam contradictionem inuoluere videntur illæ duæ Hobbesii propositiones: quemlibet hominem habere jus inuadendi alterum, & cuilibet etiam facultatem competere, ut inuadenti resistere queat. Ita enim quælibet ex partibus litigantibus, seu belligerantibus iustitiam causæ a sua parte habebit, & per consequens duo jura sibi e diametro contraria simul vera erunt.

§. VI.

Nonnulli præcepta illa generalia, quæ Tribonianus in *§. 3. l. de jur. gent.* suppeditat, honeste viuere, neminem lædere, suum cuique tribuere, tamquam principia juris naturæ adsumenda esse existimant, inter quos Velthem & Strimesius, professor Francofurtensis, v. *hist. jur. nat.* §. 70. Sed respondetur (1) nos non querere tria principia, sed unum saltem. (2) neutrum ex illis tribus pro primo venditari posse, quia licet alicui serio inculcare velim, quod honeste viuere, neminem lædere, & suum cuique tribuere debeat, semper tamen quæstio præjudicialis manet: an hoc sit honestum, vel non? an
lætio

læſio adſit, annon? an hoc ſit alterius, annon? ergo manent quidem optima præcepta, ſed non ſunt prima principia.

§. VII.

Alia methodus demonſtrandi præcepta juris naturæ placuit Valentino Alberti, prof. quondam Lipſienſi, de qua in *comp. jur. natur. orthodoxa theologia conſormato* cogitationes ſuas ſequentem in modum explicavit. Scilicet ex ſtatu præſenti corrupto jus naturæ deduci poſſe ſimpliciter negat, & e contraſio ad ſtatum integritatis primorum parentum reſpicendum eundemque pro regula ſtatus noſtri præſentis conſtituendum eſſe adſtruit. Duplici interim ratione ſtatum integritatis principium juris naturæ eſſe dicit, (1) quando conſideratur *formaliter*, in illis ſcilicet officiis, quæ & hodie in ſtatu corruptionis obtinent, & olim in dicto ſtatu integro obtinuerunt, & ſic utrique ſtatui communia ſunt, v. g. colere parentes, &c. (2) *normaliter*, in iis officiis, quæ olim non erant, ſed ex hypothefi ſtatus corrupti demum originem habent, v. g. quod ſervus domino parere debeat, v. *ſit. comp. p. 1. c. 1. §. 38. ſeqq.*

C

§. IIX.

§. IIX.

Quod hanc hypothefin adinet, primo monendum, gentiles, cum quibus tamen ex jure naturæ disputare intendimus, statum integritatis ejusque summam perfectionem plane ignorare, (a) & sic ex hoc principio eos vix conuinci posse, quod fatetur ipse Alberti *d. c. 1. §. 15. seqq.* & proinde suum jus naturæ tantum in gratiam christianorum conscribere voluit, quo ipso tamen theologiam & jurisprudentiam confundit. Deinde non parum absurde dictum esse videtur, quod status integritatis *normaliter* principium juris naturæ esse debeat in illis officiis, quæ tamen statui integritatis incognita fuerunt. Quasi vero id, quod non est, alterius norma esse queat, aut quasi id, quod cum altero nullo modo intuitu officiorum specialium conuenit, pro ejus norma haberi possit. (b)

§. IX.

(a) Quamuis enim de *æreos* quodam *seculo* multa tradiderint: ea tamen certam & perfectam cognitionem status integritatis non inuoluunt. Sunt somnia, perinde, ut diluuium Deucalionis, &c. de quo v. Joh. Jac. Hoffmannus *in lex. uniuers. voc. Deucalionis.*

(b) Meretur, ut adponamus locum ex *Dr. The.*

§. IX.

Eandem quidem hypothefin de statu

C 2

in-

Thomafii *instit. jurisprucl. diuin. l. 1. c. 4. §. 47.*
in nos. sub lit. p. qui lepidus simul est. Secun-
 dum doctrinam Albertinam, inquit, vestimenta
 (hac modo) hominis recti norma effent *forma-*
liter, v. g. caligarum, tibialium, calceorum &c.
 hominis gibbosi: hactenus enim inter utrosque
 homines in vestimentis differentia haud est; sed
 intuitu togæ, quam induere debet homo gibbo-
 sus, vestimentum hominis recti saltim *normali-*
ter effent norma, h. e. in conficienda parte postica
 togæ pro homine gibboso sartor etiam intuebi-
 tur vestimentum hominis recti, & quoniam in
 ejus tunicæ parte posteriore nihil inuenit, ad cu-
 jus normam suam tunicam apret: refugium v. g.
 in tibialibus quaeret, & ita argumentabitur:
 quemadmodum in tibialibus hominis recti cavi-
 tas quædam est relinquenda, quæ furas ejusdem
 recipiat, sic mihi in tunicæ parte posteriore ca-
 uitas formanda est, quæ sit receptaculum gibbi.
 Est profecto talis hæc ratiocinatio, ut non me-
 lius, quam admiratione excipi queat. Igitur
 sartoribus hominum gibbosorum, gibbosis &
 ipsis, ars sua tantum apud homines rectos erit
 addiscenda: illi vero, qui sua saltem objecta,
 suos gibbos intuentur, & subtilitates istas, quod
 norma vel normaliter, vel formaliter norma sit,
 ne quidem fandi unquam audiuerunt, pro artifi-
 cibus minime habendi erunt, etiam si vestimenta
 consuere possint ad finem obtinendum aptissima:
 quis talia non rideat, an flect?

integritatis quoque fouit *Sam. Strimesius* in *originibus moralibus*, quas *AO. 1679.* edidit. In eo tamen recedit ab Alberti doctrinā, quod statuat, ethnicos natura magistra status integri notitiam habuisse & modum saltem eos ignorasse, quod negabat Alberti, unde collisio inter utrumque orta, de qua vid. *hist. jur. nat. §. 69.* Pertinet huc quoque hypothesis Meuii in *prodromo juris gentium*, vel *nucleo juris natura & gentium*, de qua supra c. 1. §. 2. jam diximus. (a)

§. X.

(a) Adponamus tamen hic duo loca specialia. Ita vero Meuius *inspect. 3. num. 18.* Naturam autem hic accipe, non ut per corruptam progeniem & improbos mores nunc deprauata est, sed quæ primitus concreata est integra ac incorrupta. Intellexere & gentiles istam multum descivisse a primæuo statu. Cicero *lib. 1. de legib. Justos quidem natura nos esse factos, tantam autem esse corruptelam mala consuetudinis, ut ab ea tamquam igniculi extinguantur a natura dati, exorianturque & confirmentur vitia contraria.* Simul & deprehenderunt, quam nullus sit ad naturæ integritatem homini reditus. Fabius *lib. 12. querentibus, an talis orator fuerit? respondebo, quomodo Stoici sic interrogentur: an sapiens Zeno, an Cleanthes, an Chrysippus? ipsi respondeant magnos quidem illos ac venerabiles, non tamen id,*
quod

quod natura hominis summum habet, consecutus.
 Exinde & creditum, philosophiam veram ac per-
 fectam non licere adsequi, ideo nec quem fieri ex-
 acte sapientem. Cicero in *Lel.* Stoici eam sa-
 pientiam interpretantur, quam adhuc nemo mor-
 talis est consecutus. Plutarchus de *pugn. Stoic.*
 sic loquitur de sapiente: *ἴσθι δὲ ἄτος ἰδὸν μὲν γὰρ,
 ἰδὲ γέρον.* Est vero nusquam terrarum, neque
 fuit. Plato in *Phed.* scribit: eum, qui vere phi-
 losophatur, censere nusquam, aut nunquam puram
 sapientiam, quam apud inferos consecuturum.
 Haud tamen eo minus decet, scrutari naturæ in-
 corruptæ leges. Multum refert nosse, unde de-
 sciuimus. Decet etiam contendere vicissim, un-
 de dilapsi sumus. Etsi vero illuc redire non
 datur, optimus tamen mortalium est, qui eo eni-
 ti semper studet, præstantissimus, qui proxime
 abest, & quo quisque propius accedit ad natu-
 ræ bonitatem, eo magis bonus, sapiens & admi-
 randus erit. Seneca de *vit. beat. c. 20.* quid mi-
 rum, si non adscendunt in altum ardua adgressi?
 viros suscipe, etiam si decidunt magna conantes.
 Generosa res est, respicientem non ad suas, sed &
 natura vires conari, alia tentare & mente majo-
 ra concipere, quam quæ etiam ingenti animo ad-
 ornatis effici possint. Proficit cognita, quæ olim
 fuit animi perfectio, ut in illa, ad quam deue-
 nimus, imperfectione recte versemur, juxta Pla-
 tonicum illud in *Philebo*: ut neque interna di-
 gustatis amplitudinem ignoremus, divina in no-
 bis parte neglecta, neque exteriorem humilitatem
 nature additam ignorantes vane in se extollamur.

Præsertim vero, ubi actionum querimus regulam, proficit, quod optimum, etsi in actum non veniat; pro illa, non quod fieri potest, sed quod debet, ideo quod in illa rectum, non quod in nobis corruptum, scrutari atque inspicere oportet. Sic omnium artium præcepta proponuntur, ut habeant id, quod perfectum, etsi nihil eorum, quæ juxta illa sunt formanda, per mundanarum rerum conditionem perfici possit. Adponamus adhuc alium locum ex cit. auct. *re- spectu*, 4. *num. 26*. Deinde, inquit, natura hominem fecit rectum & integrum. Quod talis non mansit, sed hodie alius est, ex depravatione per lapsum protoplastarum descendit. Sicut vero ipsa, qualis in statu integritatis fuit, nobis adhuc regula vitæ manet; ita etiam post corruptionem naturales leges dicitur, quarum *prima*, ut omni ope & industria ad primitivam animi rectitudinem contendamus, ex qua incumbit assiduam studium honestatis, probitatis, sinceritatis, taliumque in omnibus vitæ actionibus observatio. A quibus aliena naturaliter illicita & injusta sunt, *secunda*, ut media, unde proxime ad ista redeatur, curæ nobis sint; qualia sunt proba educatio, ad scientiam atque praxin bonarum artium informatio, boni mores. Quæque sunt impedimento, naturale jus lædunt. *Tertia*, ut a probitate desciscentes coercerentur, ex quo naturale jus est punarum & castigationum, quæ ad emendationem tendunt, seu acerbo sensu ipsorum delinquentium, seu metu ab exemplo aliorum. *Quarta*, ut evitentur & removeantur re-
duca-

§. X.

Alii principium juris naturæ in ordine natura quærunt, de quo argumento *Henricus Bodinus* in peculiari *dissert. de jure mundi* egit, quam excerpimus cum dubiis contra eundem a Dn. *Thomasio* adlatis in *hist. jur. nat. §. 80. usque ad §. 86.* Nos propterea huic hypothese subscribere non possumus, quia (1) adhuc incogni-

C 4

tum

ducendæ rectitudinis obstacula, qualia sunt in pravis exemplis, corruptis moribus, mala consuetudine, scandalis, laxa disciplina. Quorum naturalis improbitas existit. Sufficiant hæc excerpta. Interim tamen hoc verum manet, quod viribus naturæ ad perfectionem status integri & ad normam exinde deproptam penetrare non possumus.

Tangemus hic paucis etiam controversiam, quæ inter *Guilielmum van der Muelen* & *Simonem Henricum Museum*. Edebat ille dissertationem *de origine juris naturalis Ultrajecti a. 1684.* & statuebat, in statu integritatis nullas plane fuisse leges, propter perfectionem status. Hic a. 1686. opponebat *vindictæ juris naturalis paradysiaci*. Reliqua habet Dn. *Thomas. instit. jurispr. divin. L. 1. c. 2. §. 81. in not. lit. q.* Plura concessit *Nicol. Pragemannus*, doctor juris & advocatus quondam *Jenensis*, in *jurisprud. natur. exerc. §.* Dolemus, virum, qui ultra pragmatiorum formulas sapiebat, morte præventum esse.

tum est, in quoniam ille ordo, adcurate loquendo, consistat & sic evidentia deficit, (2) quia ordo etiam de reliquis creaturis præter hominem prædicatur, jus naturæ autem ad solum hominem spectat, & (3) quia jus quidem est ordo, sed non verba vice omnis ordo pro jure haberi potest, nam decorum quoque ordo est, sed tamen pro juris specie non habetur. (a)

§. XI.

(a) Disputatio Dn. Thomæ hunc titulum præ se terebat: *de fundamentorum definiendi causas matrimonialis habentis receptionem insufficientem*. Halæ a. 1698. habita. Lepidas instantias dedit §. 77. quas nos in præsentem non tangimus. Alias vero rationem, quare in dicta dissertatione materiam de principio juris naturalis tetigerit, hanc reddit §. 10. equidem nemo negat, jus naturæ æque hujus (conjugalis) ac aliarum societatum fundamentum esse debere. Interim tamen quilibet jus quoddam naturæ sibi format secundum dispositionem cerebri, vel adcuratius loquendo, secundum inclinationem cordis sui. Et notissimum est, quod inter omnia capita controuersa plurimæ controuersiæ sint inter theologos paucos ac politicos de requisitis matrimonii ex regulis juris naturalis, & quod confusissimæ doctrinæ ac pessimæ coherentes fuerint inculcata, quamdiu jus naturæ ad normam scholasticarum hypotheseum fuit expositum.

§. XI.

Adhuc alii socialitatem quidem ad-
noscunt, sed eidem adhuc duo alia prin-
cipia adjungunt: Deum cole, & tempe-
rante viue, v. Buddei *elem. phil. pract. &
hist. jur. nat. §. 87.* Nos, quemadmodum
officia erga Deum ad jurisprudentiam
non, sed ad theologiam naturalem spe-
ctare, supra ostendimus *cap. 1. §. 3. & 6.*
& deinde etiam officia erga se ipsum non
adnoscimus, aut, si quæ essent, eadem ad
ethicam remittimus; ita quoque opus
non esse existimamus, ut tria diuersa in
jure naturæ statuatur principia. Uni-
cum esto. (a)

§. XII.

(a) Huc etiam pertinent, quæ habet B. Licent.
Joh. Christian. Müldenerus, primum Professor
juris extraordinarius Halensis, deinde autem po-
tentissimi Regis Poloniæ & electoris Saxonix con-
siliarius aulicus, in *disput. inaug. de juris natu-
ræ definitione & fundamento*; ubi hæc tria prin-
cipia ponit: *Deum cole, philantiam exerce & ter-
tio loco socialitatem cole*, v. *histor. jur. natur.*
§. 87. Jungatur B. Titius in *observat. ad Pufen-
dorff. de offic. hom. & civ. qui obseru. 19. n. 7.*
hanc summam juris naturæ ex sua hypothese esse
adserit: *cole Deum, exerce philantiam & sociali-
tatem erga vivos & NB. mortuos, nec non propaga-
tionis nature humana adtemperata fude, con disse-*

§. XII.

Dn. Sam. Coccejus ante aliquot annos Francofurti ad Viadrum disputationem inauguralem habuit de *principio juris naturalis unico, vero & adequato*, & eandem postmodum in forma tractatus edidit. (a)

Hic

mi suo vel naturali vel aduentitia convenienter.
v. *hisor. jur. natur. §. 45. vers. ad libr. Pufendorf-
fi p. 77.*

(a) Diximus de eo quoque jam supra *cap. 112. §. 11.* Alias pater, qui deinde jure nobilitatis nactus erat, Dn. Henricus de Cocceji, scripsit *exercitationes juris gentium ad feriem Hugonis Grotii de jure belli & pacis in usum praelectionum academicarum*, quae impressae Francofurti ad Viadrum a. MDCCXIX. Sub finem exercitationum subjunctae sunt *pauculae & generalissimae positiones pro explicatione juris gentium*, quae antea separatim impressae erant. In *posse. §.* dicit, a natura constituta & concessa esse (1) humano generi jus plenum in hanc terram ejusque res, fructus, feras, &c. singulis vero aequale jus occupandi, quod nullius est. (2) Cuique jus in suas res & actiones, earumque commoda: nullum in alterius. (3) Jus conservandi, non perdendi, suum corpus vitamque, vel aliorum. (4) *Societas communis* inter homines, & quae inde in singulos derivantur jura. (5) *Societas domestica*, & quae pariter inde jura ad singula membra descendunt; suis quoque locis tradenda.

Hic jus naturæ ex voluntate Dei deducit, principia autem cognoscendi eam voluntatem sex statuit: (1) *verba Dei*, siue sacram scripturam, (2) *motus hominibus inditus*, (3) *actiones creatoris*, (4) *finem actionis necessarium*, (5) *medii necessitatem* & (6) *naturam perfectissimi creatoris*, v. dict. tract. part. prior. qu. 3. §. 9. Dubia nostra circa hanc hypothesin habentur partim in *hist. jur. nat. §. 101. seqq.* partim in peculiaribus plagulis ante aliquod tempus (b) publicatis. Summa eo redit: omnes in eo consentire, quod principium essendi juris naturæ sit voluntas Dei, deinde autem, si quis ad S. scripturam prouocet, eum lumen rationis & reuelationis confundere, de quo supra c. 1. quoad reliquum, motus in hominibus post lapsum magis in malum, quam bonum inclinare, actiones etiam creatoris ejusque naturam, nec non finem actionis necessarium & mediū necessitatem rationi sibi relicte communiter fere esse incognita, & sic euidentiā in illis principiis maximam partem deficere.

§. XIII.

Relictis ergo omnibus illis, & si quæ plura sunt, voluntatem diuinam cognoscendi

(b) Vid. iterum cap. 111. §. 26. supra.

scendi principiis, nos firmiter persuasi sumus, nullum esse clarius & magis aptum ad demonstrandam turpitudinem vel honestatem actionis alicujus homini gentili, quam illud quidem, quod ex custodia socialitatis medium terminum desumit. (a)

§. XIV.

(a) Superiori anno vir excellentissimus Dn. Joh. Frider. Hombergk zu Bach/ prof. jur. Marburgensis celeberrimus, atque & aliis eruditis scriptis jamdum satis notus, ex ipsius Thomæ Hobbesii, siue Hobbii, principiis in peculiari disputatione ostendit, quod custodia socialitatis pro primo principio juris naturæ haberi debeat. Titulus disputationis est hic: *pacem & societatem humani generis natura constitutam, ex ipsis principiis T. Hobbii probatam, disputatione academica proponunt*, reliqua. Nos saltem præfationem hic inferemus, ex qua de intentione Dn. auctoris satis constare potest. Ita vero ille: Thomæ Hobbii librum *de cive*, quo bellum inter omnes homines naturam constituisse probare voluit, plures refutare adgressi sunt; quo judicio, quæque diligentia, non dicemus. Nos quoque philosophiam ejus examine & refutatione dignam olim existimauimus. Nunc vero in ea sumus sententia, manus cum eo non conferendas, nec argumentorum robore doctrinam ejus oppugnantem esse, propter plures, quas habemus, rationes. Sufficere quippe credimus, si quis ostendar, Hobbium in *cap. 1. de cive* talia doctri-

na

se suæ subjecisse principia & fundamenta, ex quibus pax & societas humani generis a natura constituta majore euidentiâ deduci & probari possit, quam bellum, quod ipse in præfatione dicti libri euidentiſſima connexionē ex illis se demonstrasse adserit. Id vero, si fieri possit, luce meridiana clarius probatum arbitramur, principia ejusmodi falsa, inania & futilia esse, quia ex illis contraria fluunt dogmata, quod natura veræ & apodicticæ demonstrationis, qualem hic exigimus, non permittit. Quare cum curriculo hoc hyberno Hobbii aliorumque principia examinasset, atque ad falsitatem eorum demonstrandam eo, quem diximus modo, in gratiam nonnullorum veræ & solidæ scientiæ studiosorum diligentissimorum, usi essemus, lubet id, quod tunc priuatim egimus, exercitiū academici loci publice exponere. Qua in re ita versabimur, ut verba omnia capituli 1. libr. de ciue recensamus, eaque vel explicemus, vel contrarias conclusiones ad pacem & amicitiam humani generis stabilendam ex illis eliciamus.

Ex diuerso Dn. Hieron. Nicol. Gundlingius, consiliarius intimus Regis Borussiae & prof. publ. Halensis, a. MDCCVI. disputationem edidit sub hoc rubro: *status naturalis Hobbessii in corpore juris civilis defensio & defendendus.* Occasionem ipsi præbuit l. s. ff. de just. & jur. uti etiam in rubro habetur, in qua Hermogenianus ita: *ex hoc jure gentium introducta bella: discreta gentes: regna condita: dominia distincta: agris termini positi: aedificia collocata: commercium* emtio.

emtionem, venditionem, locationem, condictionem, obligationem insistentem: exceptis quibusdam, quae a iure civili introductae sunt. Omnia haec introducta sunt, ut pax eo melius conservari possit, quoniam ex lumine naturae cognoscimus, statum belli non esse statum ordinarium, sed ad eversioem generis humani tendere.

A. MDCCXIX. Duaci, si fabula vera est, impensis Adriani Guilielmi Dromerii, prodierunt anonymi *dubia juris natura ad generosissimum dominum*, qui itidem anonymus est. Ita vero ille: jus naturae tam ob vanitatem omnium scientiarum, quam speciatim ob incertitudinem & obscuritatem principii alicujus generalis omnino rejiciendum est. In praefatione §. 19. haec verba habet: non existimo me quicquam veri hic statuere posse, antequam locum, quo illa, quae dicturus sum, pertinent, ubi jus naturae scilicet incipit, & ubi desinat, satis intellexero. Dubia proponit, ea vero non definit, sed plurimam partem aliis adjudicanda relinquit. *Cap. 1. §. 10.* dicitur autem: jus naturae ex societate probari minime posse, quippe cujus ipsius necessitas in humano genere nondum satis probata sit. Ipsius vero jus naturae illud esse, quod ex factis Dei colligitur & voluntatem Dei pro fundamento habet, ex dictis *cap. IV. §. 72. seqq.* satis adparet. Necessitatem unius principii rejicit §. 24. *cap. V.* dubia praecipue contra principium socialitatis movet *cap. VI. §. 11.* illudque cum Hobbesii & Carneadis sententia convenire statuit, ac potius pro principio particulati habet §. 23. nec recte a fo-

cistate

§. XIV.

Quilibet enim homo, cujuscunque demum nationis, vel cui religioni additus sit, si conditionem naturæ suæ obiter saltem consideret: facile deprehendit, se solum sibi non sufficere, sed a prima statim infantia usque ad summam ætatem aliorum hominum auxilio & opera indigere. (a) Simul vero animaduertit, se ejusmodi auxilio perfrui non posse, nisi & ipse aliis officia amoris & humanitatis exhibeat, (cum homo sibi relictus, quod quidem reuelatio & euangelium Christi inculcat,) hostes suos amare, & eos, qui ipsum non curant, curare non soleat.

§. XV.

Liceat ergo nobis cum pace tot dissentientium sequentem propositionem fundamentalem, seu, quod eodem recidit, principium formare: homo sibi relictus

cietate civili ad jus naturæ argumentari censet §. 27. sq. juri naturæ cap. 11X. certos limites ponit, & valde obscurum esse arbitratur, quod jus naturæ differat ab aliis scientiis.

Facile his satisfieri potest ex illis, quæ in textu nostro posuimus.

(a) Conf. hic Pufendorff. *de offic. hom. & civ.* l. 1. c. 2. §. 9. & plenius *de j. N. & G.* l. 2. c. 2. §. 2.

Etus voluntatem diuinam eatenus saltem cognoscit, quod scilicet illæ actiones pro honestis reputandæ, quæ ad communem pacem, tranquillitatem & socialitatem promouendam diriguntur, illæ vero tamquam turpes damnandæ, quæ socialitatem illam destruunt. Hoc principium est ad captum omnium gentilium, dissentientes autem tale proferre non possunt. Omnes etiam leges, quæ in qualibet republica feruntur, huc respiciunt, vel respicere debent, ut pax inter subditos colatur. Alias enim felicitas reipublicæ nulla est.

§. XVI.

Intelligimus interim, prout quilibet videt, non socialitatem aliquam particularem cum præjudicio tertii conjunctam, sed communem & ita comparatam, ut erga omnes homines, nemine excepto, nos sociales & pacificos exhibeamus. Unde exulat instantia a societate latronum (a) desumpta, & illa quoque, quæ ab ancillis & seruis in absentia domini laute uiuen-

(a) Objecit hoc contra principium socialitatis Dn. de Cocceji, cui respondimus in *tit. de inder. jur. natur.*

uentibus & bona domini dissipantibus, (b) peti solet. Nam latrones socialitatem cum plurimis hominibus quam maxime turbant, non minus, ut serui & ancillæ eam, quæ inter ipsos & dominum intercedere debebat, siue dominus præsens fuerit, siue absens, v. quæ de hac re jam diximus in *histor. jur. nat. §. 89.*

§. XVII.

Hanc socialitatem quoque is colit, qui lecto suo adfixus hæret. Quamuis enim per adplicationem membrorum suorum forsitan aliis prodesse nequeat; consilio tamen id facere poterit. Immo, si nec hoc posset, sufficeret tamen modo nihil contra communem pacem & tranquillitatem machinaretur. (a) Præcepta enim juris natu-

(b) Mouebat hoc dubium certus quidam Hallensis professor, de quo diximus alia occasione in *histor. jur. natur. §. 80. seqq.*

Ad §. XVII.

(a) De *eremita* v. *histor. jur. nat. §. 105.* ubi eadem ratio adplicari potest.

De principio socialitatis alias ita Grotius de *J. B. & P. l. 1. c. 1. §. 10. jus naturale est dictatum recta rationis, indicans actui alicui, ex ejus convenientia, aut disconuenientia cum ipsa natura rationali ac sociali, inesse moralem turpitudinem.*

naturalis non minus, ut leges positivæ, subjecta capacia & terminos habiles supponunt.

§. XIIX.

Non ferit nos objectio, quod socialitatem pro principio juris naturalis supponentes jus ex utilitate metiamur. Paulo ante enim in §. XVI. jam monuimus, quod non utilitatem aliquam priuatam, sed communem & omnium hominum intelligamus. Illæ vero duæ propositiones sine dubio, præcipue, quando de jure di-

uino

Habentur hæc in editione Grotii, quæ prodiit Amstelædami cum notis Joh. Frid. Gronouii & Joannis Barbeyracii, antecessoris Groningani, a. MDCCXX. Addit Dn. Barbeyrac in not. sub lit. mm. num. 78. voces illas: *ac sociali*, quam in omnibus editionibus desint, confidenter addidimus, auctorem ipsum ducem secuti, qui infra §. 12. num. 1. eas habet & heic a typographis omissas facile potuit non animaduertere, ut in aliis locis, ubi res majoris adhuc momenti erat. Id ei accidisse ostendemus. Grotius d. 1. 1. c. 1. §. 12. ita: esse autem aliquid juris naturalis, probari solet tum ab eo, quod prius est, tum ab eo, quod posterius, quatum probandi rationum illa subtilior est, hæc popularior. A priori, si ostendatur rei alicujus conuenientia, aut disconuenientia necessaria cum natura rationali *ac sociali*.

uino sermo nobis est, reciprocationem admittunt: quod scilicet omne id, quod Deus jus esse voluit, homini sit utile, & quod omnis utilitas, quam homo intuitu actionum ciuiliū sentit, pro jure coli debeat. Fluit exinde, quod nemo socialitati renunciare possit, (a) quia hæc renunciatio partim in præjudicium tertii fieret, partim vero contra jus præceptiuum impingeret. (b)

§. XIX.

Sed quid si Adam solus mansisset? tunc certe socialitas principium juris naturalis esse non potuisset, concedimus totum argumentum. Verum quoniam Adam solus non permansit, sed multiplicatio generis humani secuta est: otiosa illa fictio principium socialitatis plane non ferit. Idem reuerendum est ad objectionem aliam: socialitatem non posse principium cognoscendi voluntatem diuinam

D 2

nam

(a) Est hæc iterum objectio Dn. Cocceji, v. *hystor. jur. natur.* §. 104.

(b) Hinc Juri dicunt, quod renunciatio circa jus renunciabile versari debeat, Dalnerus *de renunciat. c. 6. num. 1.* Finckelth. *observat. 107. num. 6.* & quod nemo juri dispositiuo, vel prohibituo renunciare queat, v. Stryk. *in caus. contrah. sect. 1. c. 5. §. 15. seq.* add. l. 5. C. de L. L.

nam esse, si plane alia conditio esset natura humana. Sufficit enim, nos scire principium ad indolem & conditionem naturæ, quam homo in præsentem habet, adtemperatum. De alio statu nunquam exituro & principio ad eum statum quadrante, videant alii, quibus theoreticis ventilationibus tempus impendere lubet. (a)

§. XX.

Restat controuersia: *utrum jus natura etiam infantum cordibus inscriptum sit & quomodo?* Hic admodum ineptiunt scholastici, dum statuunt, inesse infantibus etiam naturaliter *per modum habitus cuiusdam connati* statim quædam prima principia practica, inculcantia, quæ jure naturæ sint facienda, aut omittenda. Quemadmodum vero ipsi scholastici non definiuerunt, an habitus iste connatus præsentis *per modum nudæ potentie*, an & *per modum actus* insit; immo nonnulli eo deuenierunt, ut adsererent, habitum illum nec inesse quoad actum, nec quoad potentiam; sed esse aliud quid, quod tamen non nominarunt: ita experien-

(a) Conf. *hystor. juris natur.* §. 105. Est iterum obiectio Dn. Cocceji.

rientia quotidiana docet, infantes præcepta juris naturæ actu ignorare, aptitudinem tamen in illis reperiri, ut crescente ætate & judicio, nec non accedente meditatione præcepta illa facile adsequi possint, v. Dn. Thomaf. *jurisprud. diu. l. 1. c. 2. §. 67. §99. (a)*

D 3

§. XXI.

(a) Scholasticorum principia repetit Osiander in libello, quem vocat *typum legis naturæ*. Alias vero de Joh. Georg. Wachteri principio diximus in *hister. jur. nat. §. 107. in not.* Unusquisque summo naturæ suæ jure ea agit, quæ ex naturæ suæ necessitate sequuntur. Propos. 4. quidquid homines ex potentia mentis suæ, (quæ est pars ipsorum potissima,) siue intelligendo, siue volendo operantur: id, quatenus sunt ejus causæ adæquatæ, summo naturæ suæ jure operantur. Propos. 5. homines, quatenus sola sua natura ducuntur, summo naturæ suæ jure agunt, quidquid possunt. Habes hic (est nostra additio) naturæ necessitatem, potentiam mentis & solam naturam ducem. Merito quis hic cum Dn. auctore diceret: quid his principiis obscurius? aut, si clara sunt, quid iisdem latius? unum principium clarum & adæquatum requirebatur, non tria.

Dn. Gundlingius in *jur. natur. & gent. c. 2. §. 18.* hoc principium ponit: *pacem externam ante omnia sectare, ubi haberi potest, ne propterea ad vitam cum aliis traducendam virtutemque adquirendam inutilis fiat.* Consentimus facile.

§. XXI.

Ultimo loco notandum erit, quod quamuis diuersi scriptores circa principium cognoscendi quoad externum verborum sensum a nobis dissentiant, & nonnulli *mutuam beneuolentiam*, alii amorem, alii publicam utilitatem, alii aliud quid tamquam medium cognoscendi voluntatem diuinam venditent; hi tamen omnes in re ipsa nobiscum conueniant, cum socialitas nostra omnia illa sub se complectatur. In verbis ergo firmus faciles, modo in re conueniamus.

CAPUT V.

DE OFFICIIS EX JURE NATURÆ
 FLUENTIBUS ET PRIMO QUIDEM
 DE OFFICIIS HUMANI-
 TATIS.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Premittenda est differentia inter officia humanitatis & beneficia, §. I. qua ostenditur §. II. utraque regulariter ex amore & beneuolo adfectu oriuntur, §. III. de permissione transitus per alienum territorium, §. IV. interdum transitus sine nota inhumanitatis denegari potest, cujus rei exemplum adducitur, §. V. inhumannus non semper est, qui cum
alia

alio populo commercia exercere detrectat, §. VI. nec ille, qui exules a sede sua expulsos non recipit. §. VII. de casu, si quis alteri filiam suam in matrimonium dare nolit, §. II. interdum officia humanitatis naturam suam mutant & in speciem juris perfecti transeunt. Casus de duobus per naufragium in regionem desertam ejectis & de furto in extrema necessitate & egestate commisso, §. IX. exempla de iis, qui in ciuitatibus viuunt. De tutela, coactione ad seruitutem constituendam, legitima liberis & parentibus relinquenda, coactione ad venditionem frumenti, §. X.

§. I.

Ad meliorem hujus capituli intellectum ante omnia constare debet, quomodo officia humanitatis a beneficiis differant. Simul tamen notandum, hanc differentiam non proprie ex jure naturæ, quoad jus perfectum competens, deduci, sed ante illud supponi, & hac parte ad peritos in arte solum recurrendum esse, id est, dictam differentiam ex usu loquendi inter eruditos hæcenus recepto unice dependere, v. supra c. 3. §. 6.

§. II.

Intelligunt autem eruditi per officium

humanitatis, quando nos quidem aliorum hominum utilitati inferuimus, sed absque detrimento, impensa, vel molestia nostra, v. g. si alteri viam monstramus, consilium suppeditamus, haustum aquæ concedimus, &c. *Beneficii* vocabulo autem hoc ipsis denotatur, quando aliis ita subuenimus, ut simul eo nomine non leues impensas facere, aut molestas operas præstare cogimur, v. g. si pecuniæ summam alteri damus, si ædificium alteri gratis extruimus, aut extrui curamus.

§. III.

De utroque genere, tam de officiis humanitatis, quam de beneficiis sciendum, quod non ad esse, sed solum ad bene esse vitæ humanæ spectent, & sic ex jure imperfecto oriantur, cum socialitas jam consistere possit, modo quis ea alteri præstet, quæ ex jure perfecto, id est, ex præcedente contractu, vel delicto præstare obstringitur. Insuper utrumque ex amore & beneuolo affectu oritur, ad conciliandum autem amorem jus externum conuenientia remedia non habet. Hinc DD. juris naturæ ita loqui consueuerunt, quod is, qui vel officia humanitatis alteri denegat, vel beneficia ipsum

NON

non adficit, ubi tamen commodam id faciendi occasionem habet, & alter in angustiis & egestate constitutus est, non quidem injustus, sed tamen inhumanus homo dicendus sit. (a)

§. IV.

Ex hisce præmissis jam variaz conclusiones deduci possunt; an & quatenus aliquis pro inhumano habendus sit? quemadmodum scilicet, ut hoc primo loco ponamus, priuatus contra vicinum in statu ciuili actionem non habet, ut ipsi transitum per ades, vel per fundum suum ex necessitate concedat: ita quoque inter eos, qui in statu naturali viuunt, alter alteri bellum ex hac causa inferre nequit, quod copiis suis transitum per territorium suum denegauerit, quamuis denegans nullam causam adleget, quare hoc faciat, cum tamen eiusmodi causa semper adsit, incommoda scilicet ex transitu alienarum, etiam amici copiarum prouenientia, unde hoc casu denegans inhumanus dici nequit. Notabile exemplum deprehenditur *Numer. 20. v. 14. ad 21.* ubi Moses terram Edomitarum transitum

D 5

Israc-

(a) v. Putendorf. *de iur. nat. & gent. l. 3. c. 2. §. 3. & passim.*

Israelitis denegantium non tangebatur. (a)
 Nec obstat alterum exemplum *Nam. ar.*
 de Amoritis; hi enim in terminis nudæ
 denegationis non subsistebant, sed Israe-
 litas

(a) Meretur, ut adponamus ipsa verba textus:
 Deinde misit Moses legatos ex Cade ad Idumæo-
 rum regem, cum hujusmodi mandatis. Sic di-
 cunt tui fratres Israelitæ: tu nosti, quor nobis
 rerum difficultates acciderint, ut majores nostri
 in Aegyptum descenderint, ibique diu habitau-
 erimus. Deinde quum nos & majores nostros
 Aegyptii male haberent, Jouam inuocauerimus:
 qui exaudita voce nostra, misso angelo nos ex
 Aegypto eduxerit. Nunc scito: nos ad Cadem,
 extremum tuorum finium oppidum, esse. Pe-
 titimus igitur, ut nobis per terram tuam iter des,
 neque per agros, aut vineas ituris, neque putea-
 les aquas bibituris, sed via regia ita perrecturis,
 ut neque ad dextram, neque ad sinistram ante
 deflectamus, quam tuos fines transuerimus. Sed
 eis Idumæus iter per suos fines denegauit, alio-
 qui se eos bello excepturum: dicentibusque
 Israelitis, se via trita iter habituros, & si de illius
 aqua aut ipsi, aut pecora biberent, pretium esse
 soluturos, ac sine ullo plane negotio pedibus
 iter facturos: denegauit transitum, eisque mul-
 tis cum copiis & valida manu exiit in occursum.
 Ita Israelitæ, Idumæis iter eis per fines suos dare
 recusantibus, ab illis deflexerunt, & a Cade pro-
 fecti, ad montem Horem cum omnibus copiis
 peruenerunt.

litas aditu adgrediebantur, *vers. 23.* unde hi merito sese defendere poterant. (b)

§. V.

Potest etiam singulis hominibus transitus per nostrum territorium aliquando sine nota inhumanitatis prohiberi, si exinde damnum non absque probabilitate metuatur, v. g. quod seditionem aliquam, vel prodicionem urbis, aut fortalitiū machinentur, & quæ sunt similia.

§. VI.

Qui cum alio populo commercia exercere detrectat, is tunc demum inhumanus

(b) Tum miserunt Israelitæ legatos ad Schonem Amorrhæorum regem, oratum, ut sibi liceret per fines illius iter facere, se neque in agros, aut vineas esse declinatu-
 ros, neque puteorum aquas bibituros, sed via regia incessuros, donec illius fines superauissent. Sed Schon non modo Israelitis iter per fines suos non dedit, *verum etiam coactis suis omnibus copiis, occurrit illis in deserta: atque ubi ad Jafam peruenit, prælium cum Israelitis commisit.* Sed eo in pugna occiso, Israelitæ ejus terram occuparunt ab Arnone ad Jabbocum, id est, usque ad Ammonitas; nam Ar terminus est Ammonitarum. His omnibus oppidis captis, Israelitæ in omnibus Amorrhæorum oppidis confederunt, scilicet Hesebone, & in omnibus ejus coloniis. Textus hi desumpti sunt ex Sebastiani Castellionis versione.

nus est, si vicinus populus ea saltem emer-
re velit, quæ ad sustentationem necessa-
riam pertinent. Ast, si lucrum ex com-
merciiis quærit, illa sine inhumanitate de-
negantur, aut si permittuntur, recte ta-
men vectigal a mercibus exigi poterit.

§. VII.

Exules a sede sua expulsos non reci-
piens tunc demum inhumanus est, si illi
absque ullo incommodo recipi possunt.
Ast, si metuamus, ne forsitan alter, qui hos
homines expulit, propter receptionem
nobis bellum inferat, aut, ne annonæ ca-
ritas oriatur, tunc aliter dicendum. Ex-
emplum habuimus in nonnullis principi-
bus germaniæ, qui exules gallos protestan-
tes ideo recipere volebant, quia ob vici-
niam Regis Galliæ varia incommoda me-
tuebant.

§. IIX.

Quod matrimonia adtinet, nulla ju-
sta belli causâ exinde oritur, si quis alteri
filiam suam in matrimonium dare nolit,
quemadmodum etiam ex hoc capite in
statu civili inter priuatos nulla actio in-
juriarum oritur. Excipe, nisi denegatio
cum

eum contumelia conjuncta sit. (a) Et posset tunc quidem inhumani titulum aliquis mereri, si nullam denegationis causam adferre posset, sed hujus rei determinatio, & annon adsit ejusmodi causa, saltem ex opinione recusantis satis relevans, admodum difficilis est. De ceteris idem esto judicium.

§. IX.

Subjungendi nunc sunt illi casus, quando officia humanitatis naturam suam mutant & in speciem juris perfecti transeunt. Referunt huc DD. in statu naturali casum, si duo in regionem desertam per naufragium ejiciantur, & unus res ad sustentationem non solum sui ipsius, sed & miseri socii necessarias & sufficientes secum adtulerit, alter vero omnibus vivendi mediis destitutus sit: tunc certe hic casus necessitatis ex jure imperfecto perfectum producit, & alterum ad communicationem eorum, quæ abunde ipsi suppetunt, obligat. Unde etiam profluit, quod furtum non committat, qui in extremo egestatis casu alteri diviti, licet invito,

(a) v.g. si dicit, se non posse consentire in matrimonium propter mores depravatos illius, qui filiam ambit.

uito, aliquid aufert, unde vitam sustentare possit. (a)

§. X.

Inter eos, qui in statu civili & rebus publicis deprehenduntur, plura hac de re occurrunt exempla, præcipue ex LL. Romanis. Sic tutelæ susceptio alias sine dubio est officium humanitatis; sed juxta dictas leges aliquis ad tutelam cogitur, idque propter utilitatem publicam, ne impuberum & similibus bona dissipentur. Sic, si vicinus ad suum fundum pervenire non possit: alter ipsi servitutem viæ pro justo pretio concedere cogitur: (a) sic parentes liberis etiam diuitibus, & vicèversa hi illis certam bonorum partem, quæ legitima vocatur, post mortem suam relinquere obstringuntur, de quo in *novell. 18.* sic tempore imminentis annonæ caritatis sæpe frumentum vendere inuitus

(a) Pertinet huc *constit. crim. art. 166.* *Stehlen in rechter Hungers Noth.* Jus canonicum tamen illi, qui hoc casu alteri quid aufert, triam hebdomadam poenitentiam imponit, & si rem ablatam restituere nequit, jejunare tenetur, *c. 7. X. de furt.*

Ad §. X.

(a) *v. l. 44. §. fin. ff. de legat. J. Müller. pract. March. resol. 52.*

tus adigitur, qui eo abunde instructus est, & quæ sunt ejusmodi alia ad utilitatem civium & reipublicæ pertinentia. (b)

CAPUT VI.

DE DOMINIIS RERUM ALIISQUE SPECIEBUS JURIS IN RE, ET QUATENUS HÆC JURIS NATURALIS DICI POSSINT.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Quæstio ratione modi exercendi dominium, quatenus ad jurisprudentiam naturalem, vel theologiam, vel ethicam pertineat?

§. I. palmaria quæstio: utrum dominia rerum ex juris natura præcepto orientur? qua adfirmatur propter evitandas lites, qua vitio hominum ex communiione oriri solent, §. II. res vel habent utilitatem inexhaustam, id est, omnibus hominibus sufficientem, vel talem, qua aliquibus solum sufficit, §. III. eas res, qua inexhaustam utilitatem habent, nec prin-

(b) Obiter monemus, principem Ungro-Valachiz, Dn. Joh. Nicolaum Alexandrum Maurocordato, librum *de officiis* edidisse, qui superiore anno Lipsiæ latine versus prodit. Sed in hoc libro alias satis docto omnia fere officia etiam de beneficiis & officiis humanitatis ex lumine revelationis, siue ex sacra scriptura deducuntur.

princeps sibi in totum adserere potest. Aliud
 ratione partis obtinet. De vasto oceano &
 similibus, §. IV. annon etiam terra utilitas
 sit inexhausta? §. V. de modis adquirendi
 dominium generatim secundum jus natura,
 §. VI. de occupatione & accessione in specie,
 §. VII. quoniam occupatio solum juris natu-
 ralis permissi est, hinc principes nonnulla
 jura sibi adscribere potuerunt, quo pertinent
 regalia, §. II. non peccant etiam principes,
 quando thesauros, metallifodinas & similia ad
 regalia referunt, §. IX. qua in materia ac-
 cessionis de specificatione, pictura, scriptura,
 ferruminatione, adplumbatura & reliquis ha-
 bentur: ea omnia & singula ex jure natura
 deduci nequeunt, §. X. de differentia inter
 rem fungibilem & speciem in hac materia,
 §. XI. de usucapione & quatenus illa juris
 natura sit? §. XII. de modo transferendi do-
 minium in alios in casum mortis. Debet
 hic adesse declaratio prioris domini, sed jus
 natura solemnitates juris Romani ignorat,
 §. XIII. Quid jus natura quoad successionem
 ab intestato praecipiat, & quis pro herede ha-
 beatur? §. XIV. Quid sit testamentum, & quis
 heres ab intestato esse praesumatur? §. XV. amor
 erga descendentes fortior esse praesumitur, &
 quia intuitu nepotum & c. adhuc augetur, inde
 fun-

fundamentum juris representationis oritur,
 §. XVI. quomodo brocardicum: amorem de-
 scendere, non ascendere, adplicari possit?
 §. XVII. si descendentes & ascendentes desi-
 ciunt, conlaterales succedunt, §. XIX. modus
 succedendi non ex jure natura, sed ex doctri-
 na de interpretatione hauritur. Mores suc-
 cedendi quorundam gentium recensentur,
 §. XIX. concluditur, legitimam, qua in LL.
 Romanis liberis relinqui debet, non ex juris
 natura praecepto oriri. Pacta etiam, qua
 primogenituram introducunt, illi non repu-
 gnare, §. XX. de reliquis speciebus juris in re
 jus natura nihil specificè determinat; sed sicut
 v. g. servitus imposita & per conventionem de-
 terminata, saltem alterum obligat, ne adqui-
 rens in fruitione illius turbetur, §. ult.

§. I.

VARIAE quidem sub hoc capite quæstio-
 nes a DD. communiter ventilari, va-
 riarque praecepta de modo exercendi do-
 minium in creaturas suppeditari solent,
 v. g. inutiliter & petulanter illas non esse
 perdendas, quia hoc vergeret in contem-
 tum creatoris: videndum esse, ne per ni-
 miam bestiarum occisionem animus tru-
 culentiae & crudelitati adsuefiat: item, ne

E

nimio

nimio cibo & potu usum rationis tollamus, aut morbos corpori adtrahamus, quo ipso bona tam moralia, quam naturalia, tam corporis, quam animi perderentur; verum enim vero cum quilibet facile aduertat, primum præceptum ad officia erga Deum & sic ad theologiam naturalem; duo reliqua autem ad cultum animi atque corporis proprii & sic ad ethicam pertinere; (a) hinc nos iisdem

hoc

(a) Conferri hic potest Pufendorff. de *J. N. & G. l. 4. c. 3. præcipue §. 4.* Thomaf. in *jurisprud. diuin. l. 2. c. 10. §. 1. seqq.* qui in *instit. jur. nat. & gent. ad illud c. 10. monet*, priores §. 23. quos nempe in *instit. jurisprud. diuin.* posuerat, ab eo loco semouendos esse, quia pertinent ad librum de religione. Alias tamen dici quoque posset, casus illos, v. g. si quis, per nimiam bestiarum occisionem crudelis fit, (potamus, vel fingamus casum,) item si propter nimium cibum & potum usus rationis tollitur, certo respectu ad iurisprudentiam naturalem pertinere. Dixi: certo respectu. Quo ipso hoc indigito: ex sola ratione hoc quidem videri potest, ejusmodi hominem inutile membrum societatis fieri; interim tamen pena propter in foro externo non infligitur, si nemini nocuit. Ut vero desistat ab ejusmodi vitæ genere peruerso & virtuosus fiat, de hoc in philosophia morali cogitandum. Bene. extra-

hoc loco non immorabimur, sed ea solum pertractabimus, quæ ad limites jurisprudentiæ, id est, ad officia hominum erga alios intuitu usus creaturarum pertinere videbuntur. (b)

§. II.

Palmaria autem quæstio forsan erit: *utrum ad custodiam socialitatis conservandam necessarium fuerit, ut dominia introducerentur*, seu brevius: *utrum dominia rerum ex juris naturæ præcepto orientur?* hic, quamvis non negemus, socialitatem etiam consistere potuisse, licet homines in communiōne omnium rerum persistere, quia communiō non necessario ad turbationem pacis communis dirigitur; interim tamen, quia quotidiana experientia docet, homines, prout nunc sunt, in corrupto statu constituti, ægre in communiōne vivere, unde J. C. tam matrem,

E 2

id

na neminem vere virtuosum reddunt, sed opus est mediis non violentis, v. g. admonitionibus, sensationibus & similibus.

(b) Hic titulus ergo præ aliis iuris studioso utilis est & præcipue ad iurisprudentiam pertinet, atque illustrat tit. 7. de rer. divisione & tit. ff. de acquirendo rerum dominio. De materiis speciatibus deinde videbitur, v. g. de specificatione, &c.

id est, *occasionem* (a) litium adpellare consueverunt; hinc adferere non dubitamus, jus naturæ suadere, ut quilibet sibi separatim rem aliquam comparet & sic dominia rerum distinguantur atque lites cœntentur.

§. III.

Cum vero res, quæ in hac uniuersitate deprehenduntur, duplicis generis sint, igitur antequam ulterius progrediamur, distinctio quædam præmittenda erit. Scilicet aliæ res ita sunt comparatæ, ut omnibus hominibus sufficientem usum præbere possint, quæ vocantur inexhaustæ utilitatis, v. g. aer, vastus oceanus, lumen & calor solis, aqua profluens, &c. aliæ vero *idem usum non præbent*, v. g. maria minora,

(a) Non *causam*. Lites enim non communioni, sed hominibus in ea uiuentibus imputandæ. Conferri hic possunt l. 14. §. 2. ff. de commun. diuid. l. 14 & 15. ff. pro soc. Pertinent hæc proprie ad communionem sic dictam *adspatiuam*, quæ per pacta fit. Communio prima, quæ *negatiua* vocatur, quamdiu genus humanum intra paucos homines subsistebat, lites uix parere poterat, quia abundantia omnibus sufficiens aderat.

ra, (a) (de quibus inter Grotium & Seldemum (b) disputatum,) ædes, fundi privati, equi,

(a) Quo pertinent etiam sinus, Meerbusen/ & freta, Meer-Engen/ v. g. der Sund in Dania, der Canal inter Angliam & Galliam, mare Adriaticum, quod nomine reipublicæ sibi per iniectionem annuli quotannis desponsat dux Venetorum die adscensionis Christi, cetera. De sinu & freta ita Gronovius, in not. ad Grot. de J. B. & P. lib. c. 3. §. 8. num. 28. seqq. Sinus patet, vel aperturam habet tantummodo supra, ab alto scilicet mari, unde pars eius terram intrat, non vero infra, hic enim obicitur terræ gremium. Fretum patet, vel transitum habet & supra, unde angustias intrat mare, & infra, ubi ex angustias euadit. Occupantur hæc, modo terræ, quæ circa sinum, ad fretum in territorio sunt, & mare inclusum habent, spatio longe id superent, ut hæc merito una cum interueniente mari rationem totius, mare interueniens rationem partis habere videantur.

(b) Grotius de mari libero, Seldenus de mari clauso. De hac materia ita diximus in historiæ divin. natur. §. XLIII. Scripsit autem Seldenus opus suum (de jure naturæ & gentium juxta disciplinam Hebræorum) judice Boetio in præfat. comm. Grot. erudita & modesta emulatione Grotiani operis, eique ciuiliorum dedit titulum, quam Grotius factui suo: intellexit Grotius artem & haud dubie exprobari sibi insolentiam

equi, &c. sed uni homini, aut uni populo saltem sufficiunt. Ea, quæ prioris generis sunt, sine nota inhumanitatis sibi soli quis adferere non potest, quia alter absque alterius incommodo, iis uti potest, bene tamen ea, quæ ad classem posteriorem retulimus,

§. IV.
Dixi: ea, quæ inexhaustæ utilitatis sunt, aliquem populum, nedum privat-

rum, *tituli existimans, lepida urbanitate ultus est. vixum, quando Seldeni mare clausum, seu de imperio & dominio maris (quod pro Anglis contra Batavos scripserat) parum latine inscriptum, noluit barbaro vocabulo cum ipso auctore adpellare, sed meliore & erudito viro digna voce abbasociaticum, laudavit in adnot. ad J. B. C. P. l. 2. §. 2.* Et cum hic obiter libri a Seldeno sub titulo *maris clausi* editi mentionem iniecerimus, simul etiam hoc obiter notare lubet, quod Græwinckelius a fœderatis Ordinibus eum librum refellere iussus fuerit, sed cum ille librum suum Ordinibus offerret, non placuit illum publicari ex sententia Arssenii, domini de Sommelodyk ita statuentis: rem illam non esse calamii, sed gladii, si Belgæ non possent mare tueri classibus & armis, frustra idem libris & stilo esse tentaturos; ubi arma sufficerent, libros esse ineptos & superuacuos, y. Huberus in *hist. civ. pag. 1. sect. 6. c. 2.* *De quo autem Carolus rex,*

tum, sibi in ~~totum~~ adferere non posse, aliud ergo intuitu *partium*. Sic vastus oceanus, quatenus littora regni alicuius, v. g. Gallia, Hispania, &c. adluit, & quatenus alii per explosionem tormentorum ab eius usu arceri possunt, sine dubio a supremo dominante in illo regno tamquam eius accessorium vindicatur. Pertinent huc etiam portus, unde tempore belli portu illius populi, qui bello se non immiscuit, (*Neutral* vocant,) quilibet beligerantium uti potest, nec alter alterum in eo portu offendere debet propter dominium, quod illi populo in hac parte oceani competit. Exempla in nupero bello ratione successionis Hispanicae praeberunt portus Genuensis, Liburnus, alique. Sic aer, quatenus ambit territorium aliquod, in principis dominio est, (a) quemadmodum ille, nec non lumen, & calor solis eatenus quoque ad privatum pertinet, quatenus super ipsius fundo deprehenditur, ita ut me invito nemo fundum meum intrare possit, licet dicat,

E 4 fe

(a) Unde intuitu avium aucupium ad regalia plerumque refertur. Justinianus, aut, si mauis, Tribonianus, §. 12. l. de rer. divis. volucres animalia vocat, quae caelo nascuntur.

se nullum alium finem habere, quam quod calore solis, aut salubritate aeris perfrui velit.

§. V.

Sed quid si nobis obiciatur, quod scilicet ex distinctione in §. III. tradita etiam sequatur, terram absque nota inhumanitatis ab hominibus dominio subici non potuisse, quoniam & huius usus est inexhaustus & omnibus sufficiens, respondemus, terram ideo in communione manere non potuisse, quia eiusdem usus est ordinarius & quotidianus, unde non potuissent non plurimae lites exinde oriri: usus autem vasti oceanus est extraordinarius & non quotidianus, nec ab omnibus hominibus exercetur, unde tales lites ex communi eiusdem usu non sunt metuenda, & proinde ab uno ad alterum non valet consequentia. Terra certis limitibus est distincta & hominibus adsignata, non autem vastus oceanus, v. Pufendorff. de offic. hom. & eiu. lib. 1. c. 12. §. 4. in fin. verbi ubi enim aliqua ita sit comparata, ut nullo modo alii ab eius usu arceri queant, illam diuidi, aut propriam cuiuspiam fieri, non superuacuum solum est, &c.

§. VI.

§. VI.

Modos acquirendi dominium ius natura specificè non determinat, sed hanc determinationem legibus peculiaribus cuiusvis populi relinquit, unde in legibus Romanis traditio in mobilibus per adprehensionem, siue per dationem, de manu in manum, in immobilibus per inductionem, interdum adhibitis symbolis, v. g. clavibus, instrumentis super prioribus acquisitionibus confectis, interdum sine iis perficitur. Quod etiam alia ratione fieri potuisset, quemadmodum iuxta dicta LL. Romanas in ultimis voluntatibus, in hereditate, legato & donatione mortis causa, dominium ipso iure, id est, absque ulla traditione in alterum transire dicitur.

§. VII.

Ut res, quæ nullius est, occupanti cedat, (a) ius naturæ non præcipit quidem, sed

(a) Occupatio, quam, ut & accessionem modum *originariam* acquirendi vocant, semper fit per adprehensionem, unde non ad stipulamur Hoppio, qui in *exam. instit. tit. de R. D. qu. 55.* post Strykium *de jure sens. diss. 1. c. 3. n. 34.* hanc limitationem adiecit: *nisi prævidentis animo adprehendendi eam alteri offenderit.* Solus visus non sufficit. Imputet sibi garrulus, quod non tacuerit.

E 5

Recte

Recte Paulus in *L. 1. §. 1. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Dominiumque rerum, inquit, ex naturali possessione cœpisse. Nerva filius ait: ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terra, mari, cœloque capiuntur; nam hæc protinus eorum sunt, qui primi possessionem eorum adprehenderint. Item bello capta, & insula in mari enata & gentina, lapilli, margaritæ in litoribus inuenta; eius sunt, qui primus eorum possessionem nactus est, multa exempla huc pertinentia de acquisitione & adprehensione per laqueos, vulnerationem bestiarum lethalem, piscium in lacu nostro natiurum, per retes, nallas, hamos, &c. v. apud Pufendorff. *de J. N. & G. l. 4. c. 6. §. 9. 10. & 11.* ubi tamen ab eo dissentimus, quod *d. §. 11.* statuat, pisces in lacu nostro versantes nondum occupatos esse, sed tunc demum, si piscinæ inclusi. Occupamus etiam res immobiles per instrumenta habilia. Lepidum exemplum de instrumento inhabili ex Plutarch. *quest. grec. 30.* refert idem Pufendorff. *d. c. 6. §. 8.* Andrios, dicit Plutarchus, & Chalcidenses in Thraciam abiisse, quæsituros loca habitationi apta, ibique per prodicionem cepisse urbem Sanam. Postea certiores facti, barbaros urbem Acanthum deseruisse, duos eo exploratores misere perspecturos, an vere barbari abiissent. Hi propius accedentes, cum iam clare locum desertum conspicerent, Chalcidensis quidem explorator cursu concito eo contendit, ut possessionem urbis, nomine Chalcidensium caperet; sed Andrius, cum cursu superari se videret, jaculum, quod gestabat, emisit; & cum id portæ infixum

sed tamen permittit. Illud interim est
 præceptum illius juris; ne is, qui semel
 rem aliquam, siue propter derelictionem
 alterius, siue ex primæua sua natura in
 nullius dominio existentem, occupauit,
 intuitu eiusdem ab altero turbetur, (b)
 quia

fixum esset, exclamauit, se pro popularibus suis
 ferro jaculi sui possessionem priorem cepisse.
 Controuersia inde ortæ arbitri capti Eretrienteses,
 Samii & Parii; ubi priores duo pro Chalcidensibus,
 Parii pro Andriis pronunciarunt. Qui irati
 arbitris juramento sese execrati sunt, quod nunquam
 ab illis uxores essent petaturi, neque suas
 filias illis collocaturi. Et sane, addit Pufendorf-
 fuis, *jaculum occupanda rei immobili non ido-
 neum uidetur instrumentum; cum multa jaculo
 possimus tangere, ad qua corpore nunquam licet
 accedere.* Quenam ergo sunt instrumenta ha-
 bilita? si v. g. custos adponatur, si fines arque
 limites constituantur, &c. De effestuatione &
 scotatione juxta mores & leges humanas dixi in
 doctrin. ff. de acquir. rer. dom. §. XXXIII.

(b) Siue possessor sit christianus, siue infidelis,
 nemini enim ius suum interuertendum. Sed
 quid, si pontifex maximus alicuius res alteri do-
 nasset? de Lusitanis ita Huberus in *histor. civ.*
part. 2. l. 1. sect. 3. c. 8. circ. fin. denique a pontifi-
 ce maximo dominium omnium ultra lineam
 æquinoctialem versus orientem sibi donationis
 titulo addici curauere. Nos non credimus,
 pon-

pontificem jus donandi in præiudicium aliorum habuisse, add. Grotii *mare liberum* c. 6. cuius subrum hoc est: *mare, aut jus navigandi, proprium non esse Lusitanorum titulo donationis, parrificie.* Unde etiam Huberus *loc. cit.* per iocum, ut credo, addidit, quod (jus ex præfensa donatione) hæretici deinde, Belgæ & Angli, non nimis frangi fecerunt.

Adponamus adhuc locum ex Joannis Mariae *hystor. de reb. Hispan. l. 26. num. 40.* Ex Columbi, inquit, & Americi (Vespucii Florentini) navigationibus Castellæ & Lusitanæ regibus ornatis est. Contendebat Lusitanus ignoti orbis explorationem *venia pontificum Romanorum* ac nominatim Eugenii quarti ad ipsum uniuersam pertinere. Quid Castellæ rex in alieni juris provincias inuaderet? quid nouo conatu alieni laboris & industriæ fructum occuparet? ille contra Alexandri sexti diplomate causam ruebatur, *AO. 1493.* concedentis, ut linea cogitatione descripta per utrumque cœli cardinem centum omnino leucas ultra insulas Hesperides, quæ ad viride promontorium jacent, quidquid terrarum ad solis occasum inueniretur, ipsi cederet, cetera Lusitano relinquerentur: qui aliquanto post nouo diplomate correxit, additis ad C leucas priores aliis trecentis & septuaginta, ut Bresilia recessus reperta intra fines Lusitanicæ conquisitionis comprehenderetur. Dapperus in der Beschreibung des Welt-Eheiß *America L. 1. c. 3. pag. 85. ita:* Pabst Alexander hatte zwischen den Königen in Castilien und Portugal, welche beyde geschäftig waren

quia hoc turbaret socialitatem. Ex quo fonte firmal. profluit, cum, qui rei principalis dominus est, etiam in fruitione rei accessoria, v. g. fructuum, non esse turbandum, quia accessorium principalis naturam sequitur.

§. IIX.

waren neue Länder zu entdecken; eine Scheidung gemacht; nemlich daß der Castilier alle bey der See gelegene Länder auf der Abend-Seite des Mittags-Strichs/ der Portugallier aber auf der Morgen-Seite besitzen sollte. Aus Krafft dieser Scheidung waren bisher die gewürzreichen Moluccischen Inseln dem Portugallier zu theil gefallen: weil man sie anders nicht/ als nach dem Morgen zu durch einen weiten Umweg zu besetzen gewußt. Aber Magaglian erwies nunmehr vor Kayser Carl dem Vten/ daß sie auch nach dem Abend zu und zwar durch einen viel kürzern Weg könten besetzt werden und daher gehören sie eigentlicher unter Castilien. Integram Pontificis bullam exhibet auctor anonymus in *histor. orbis terrar. geograph. & cin.* ut & Bzouius in *anal. ecclesiast. ad a. Christi 1493.* teste Hoffmanno in *continuat. lex. univers. voc. America.* Sed eos auctores hic loci inuenire non potui. Multa quoque ex aliis excerptit Hübnerus in *denen kurtzen Fragen aus der Politischen Historia part. 9. l. 9. p. 997 seqq.* Volendum vero, quod auctores non citauerit, ex quibus excerptit,

Quoniam ergo occupatio eorum, quae nullius sunt, ex permissione iuris naturae solum oritur; hinc non iniqui sunt principes, quando hac parte in statu civili subditorum potestatem quodammodo circumscribunt, v. g. quando ipsis ius vendendi, ius piscationis, ius adprehendendi gemmas in littore maris inuentas & similia interdixerunt.

§. IX.

Quae de accessoriis in §. VII. diximus, illa ita quoque limitanda videntur, ut de ordinariis saltem intelligi debeant. Unde iterum non peccant principes, si quando accessoria extraordinaria, v. g. thesauros, metallifodinas, salinas, & reliqua in fundis priuatorum inuenta, vel ex parte, vel in totum sibi adscribunt, ad meliorem sui & reipublicae conseruationem. Diuersitas enim status civilis & naturalis, diuersitatem iuris hic etiam introducere potest.

§. X.

Quae de specificatione, pictura, scriptura, ferruminatione, adplumbatura &c. in iure Romano habentur: ea ex iure naturae ita deduci non possunt, quamuis

Tribonianus in §. XI. l. de R. D. contrarium adferere valuerit, (a) scilicet, est hoc principium juris naturæ, quod dominium rei meæ sine facto meo ab altero mihi auferri nequeat. Ergo, licet alter ex sua & mea materia rem aliquam conficiat, & illa commode iterum separari nequeat: dominium tamen rei meæ mihi saluum manet & sic res illa recens confecta, est utrique nostrum communis. Quod si in communione manere nolumus: jus naturæ non dicitur, cuinam illa res præ altero sit addicenda, ut hic scilicet alteri pro sua portione pecuniam exsoluat; sed res vel forti committenda, vel in virum prudentem compromittendum erit, qui hanc controuersiam forsitan ex regulis boni & æqui dirimere possit.

§. XI.

(a) Verba Triboniani hæc sunt: Singulorum autem hominum multis modis res sunt. Quarundam enim rerum dominium nanciscimur jure naturali, (quod sicut diximus) adpellatur jus gentium: quarundam vero jure civili. Commodus est itaque a vetustiore jure incipere. Patet enim, vetustius esse jus naturale, quod eum ipso genere humano rerum natura prodidit. Civilia autem jura esse ceperunt, cum & civitates conditi, & magistratus creati, & leges scribi cepissent.

§. XI. Si alterius res est fungibilis, hic contentus esse poterit, si modo rem similem accipiat, quia res fungibilis non recipit adfectionem. Sin utraque res est species, res recens confecta, illi addicere posset, qui est dominus pretiosioris. Quod si vero utraque res eiusdem pretii, tunc iterum ad sortis iudicium confugere oporteret, quo quidem remedio apud nos in statu civili opus non est, postquam hac de re in legibus nostris speciales regulas habemus. (a) Interim, prout diximus, ea, quæ in hoc §. adtulimus, non sunt juris naturæ præceptiva, quoniam socialitas consistere potest, siue res communis huic, siue alteri adiudicetur, modo hic alteri justam portionis suæ pretium persoluat.

§. XII.

Usucapio eatenus est iuris naturalis, quoniam, si dominia rerum semper in-

(a) Habentur illæ regulæ in §. 25. l. de R. D. ubi distinguitur (1) an noua species partim ex materia aliena & partim ex propria facta, (2) si ex materia pure aliena facta, an reduci possit ad pristinam materiam, annon. Lapsus interim est Tribonianus in casu de excussione spicatum & similibus, etiam secundum principia ipsius juris Romani, prout ostendi ad §. cit. in not. sub. lit. e.

incerto manerent, exinde nil, nisi confusio & per consequens turbatio socialitatis oriri posset. Certum tamen annorum numerum jus naturæ non determinat, sed omnia, quæ hac parte in iure Romano deprehenduntur, meri iuris positiui civilis sunt. Coincidit autem usucapio, quatenus iuris naturalis est, cum tacita derelictione, prout eam DD. communiter describunt. Scilicet, quoties alter commodam occasionem habuit, ius suum recuperandi, hoc tamen non fecit, toties eandem tacite dereliquisse & ex aduerso altera pars eam usucepisse dicitur. Quoties vero talis occasio non adfuit, alter tamen omne id fecit, quod facere potuit, toties ius suum non amisit, (a) solent etiam principes nomina prouinciarum, quas prætendunt, titulis suis inserere, quod præcipue principibus Germaniæ admodum

(a) Unde ille, qui se vocat *Den Prætendenten*, si aliquod ius habuisset in Angliæ regnum, de quo non constat, illud ius nondum amisisset ex capite præscriptionis. Semper enim cælum & maria mouit, quoties existimauit, commodam occasionem adesse, ut ope rebellium nonnullorum regis Angliæ subditorum solium regium adscendere possit.

dum familiare. Ergo titulus conseruat ius, modo factum contrarium non accedat, huic modo conseruandi aperte contrarium. Disputant: an Imperatori ius in urbem Romam & patrimonium Petri adhuc competat? adfirmat Conringius *de suo imper. l. 2. c. 21.* præcipue ex ea ratione, quia titulus *Romanorum* imperatoris constanter fuit retentus, v. etiam Bœclerum *in notit. imper. l. 2. c. 2.* Ex diuerso negatiuam præferendam esse censet Henniges *in annot. ad Beckeri ius publ. l. 1. c. 2.* quia pontifices iam a longissimo tempore res suas liberrime administrarunt & legatos ad eos imperatores miserunt. B. Henniges adstipulatur Dn. Thomafius *in not. ad Monzamb. edit. de a. 1695. c. 1. §. 14. lit. h.* qui etiam omnia argumenta excerpfit, quæ ab utraque parte adducuntur. (b)

§. XIII.

(b) Tempus memoriã hominum excedens etiam requirit Grotius *de J. B. & P. l. 2. c. 4. §. 7.* Sed tunc nullum plane dubium superesset, unde Gronouius *in not. ad d. l. num. 22.* quod (tempus) quando fuerit, nemo superest, qui meminerit, pro infinito est per humanam imbecillitatem, etfi reuera fines certos habuerit. Conferendus in hac materia alias est Pufendorfius *de J. N. & G. l. 4. c. 12.*

§. XIII.

Quod modum transferendi dominia per *testamenta* adtinet, ius naturæ permittit, ut quis ultimam suam voluntatem & quemnam successorem suum habere velit, declaret. (a) Omnes tamen solemnitates, quæ in iure Romano deprehenduntur, plane ignorat, quod ipsum ex modo testandi militum Romanorum liquido adparet, quippe quorum testamenta ad

F 2

sim-

(a) Adponamus locum ex Pufendorffio *d. l. 4. c. 10. §. 5.* Ceterum, inquit, uti nemo facile adferuerit, iuri naturæ repugnare, ut quis possit de suis rebus disponere eo tempore, quo dominus est, & effectum conferre in tempus, quo futurus dominus non sit: ita ut hoc ex domini natura necessaria aliqua ratione resultet, haud quidem adparet. Equidem hoc ex natura domini fluit, ut quis viuis in rem suam alicui viuis conferat, quod non extinguatur, extincto licet eo, qui illud constituit, quippe cum illud ius in viuis (altero) hæreat. Nam cum efficiens & effectum sint entia separata, illo extincto, hoc non statim extingui necessum est. Adeoque uti quis rem suam viuis plene in alterum potest transferre, cuius dominium hic non amittat, mortuo eo, abs quo idem fuit acceptum: ita nihil prohibet, quo minus quis dominium rei suæ in alium possit transferre, recepto tamen sibi certo in eam rem iure, quoad in viuis fuerit.

simplicitatem iuris naturalis reducta fuerunt. (b)

§. XIV.

(b) Notum est, quod remissio solemnitatum plenaria ad eum casum saltem pertineat, quando miles in acie, id est, in præsentissimo vitæ periculo constitutus est, secundum *l. 1. pr. in f. ff. de testam. milit. l. 14. § 17. C. eod. tit. constit. Maximil. de a. 1512. tit. von Testamenten. 2. §. und sollen.* apud Romanos, quod alias prohibitum, etiam notis testari poterant, *l. 40. pr. ff. de testam. milit. v. disput. nostr. de notar. testes examinante §. 90.* Hoc etiam respectu militum testamenta ad simplicitatem iuris naturæ redacta sunt, quod non teneantur milites ad portionem, quæ *legitima* in iure civili vocatur, liberis, vel parentibus necessario relinquendam, uti iuxta *novell. 115. c. 3.* idem obtinet intuitu peculii, quasi castrensis, *v. l. fin. C. de inoffic. testam.* Jure naturæ præter alimenta nihil debetur, si liberi, vel parentes inopes sunt. Legitima iuris civilis vero etiam diuitibus relinquenda. Et hinc legitima vocatur, quoniam ex lege positiua civili esse suum accepit, *v. infra §. XXI. h. cap.* Jure naturæ alias quoque nulla est differentia inter masculos & feminas, liberos suos & emancipatos, uti quidem iure veteri Romano, quod abrogavit Justinianus partim in *l. 14. C. de legit. hered.* partim in *novell. 118. c. 1.* Verba novellæ hæc sunt: si quis igitur descendendum fuerit ei qui intestatus moritur, cuiuslibet naturæ aut gradus, siue ex masculo-

rum

§. XIV.

Quoad successionem *ab intestato* ius
 natura præcipit, ne is in possessione & frui-

F 3

tione

rum genere, siue ex feminarum descendens, & siue suæ potestatis, siue sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen eius filii, cuiuslibet sexus sint, aut gradus, etiam ipsis parentibus præponi præcipimus, quorum sub potestate fuerint, qui defunctus est, in illis videlicet rebus, quæ secundum nostras alias leges patribus non adquiruntur. Nam in usu harum rerum, qui debet adquiri aut seruari, nostras de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen, ut si quem horum descendendum filios relinquentem inori contigerit, illius filios, aut filias, aut alios descendentes, in proprii parentis locum succedere, siue sub potestate defuncti, siue suæ potestatis inueniantur: ~~nam~~ de hereditate morientis accipientes partem, quantumque sint, quantum eorum parens, si viueret, habuisset: quam successionem in stirpes vocauit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus: sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio, aut filia, nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia siue masculi, siue feminae sint, & seu ex masculorum, seu feminarum prole descendant, siue suæ potestatis, siue sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successione descendendum disposuimus.

tione hereditatis turbetur, cui defunctus bona sua probabiliter addicere voluit. Cuiusnam autem illa relinquere voluerit, hoc ex doctrina de interpretatione hauriendum. Scilicet, omnium fere hominum hæc inclinatio est, non quod res in dominio suo existentes nullius fieri, sed potius, quod certum heredem habere velint. Pro tali autem habetur, de quo vel ex aperta declaratione defuncti, vel saltem ex præsumpta ipsius voluntate constat, quod ipsum præ aliis hominibus maxime dilexerit.

§. XV.

Si aperta declaratio adest, tunc vocatur testamentum, de quo jam ante in §. XIII. In materia itaque successionis ab intestato de præsumpta defuncti voluntate solum agitur. Quamvis autem & inter consanguineos nonnunquam amicitia non ita firma sit, sed litibus & simulatibus haud raro disturbetur; communiter tamen mortales præ aliis extraneis his bene cupere solent, qui sanguine ipsis iuncti sunt. Quæ coniectura ex eo non statim eliditur, quod forsan inter defunctum ipsiusque cognatos aliquando lites intercesserint; quia enim voluntatem suam in

con-

contrarium non declarauit, reconciliatio-
nem interuenisse præsumitur.

§. XVI.

Porro experientia quotidiana docet,
quod gradus amoris erga consanguineos
sint diuersi. Præ aliis enim eos diligere
solemus, qui a nobis generati sunt, unde
ipsum jus Romanum non inepte primam
classem in successione *descendentium* esse
dicit. v. not. ad §. XIII. lit. b. Et quo-
niam amor intuitu nepotum, pronepo-
tum, imo & intuitu adhuc remotiorum,
regulariter non minuitur, sed potius au-
getur, hinc itidem jus repræsentationis
non inepte in hoc ordine in infinitum us-
que extenditur.

§. XVII.

Quod *ascendentes* adinet, brocar-
dicum quidem notum est, quod amor
non ascendat, sed descendat; sed hæc
locutio comparatiua saltem est, quod sci-
licet tam tenero adfectu non complectan-
tur liberi parentes suos, quam hi quidem
illos. Interim tamen, si quæritur: utrum
liberi in dubio parentes suos, an vero
conlaterales magis ament? sine dubio
præsumtio capi poterit, quod ob recor-
dationem acceptorum beneficiorum ma-

gis parentes suos dilexerint & sic hereditatem suam illis destinauerint. (a)

§. XIIII.

Quod si denique defunctus nec descendentes, nec ascendentes reliquerit, *collateralibus* hereditatem suam præextraneis destinasse censetur, idque sine distinctione, cuius sexus illi sint, vel utrum uno saltem, an vero duobus vinculis cum ipso coniungantur. (a) Regulariter tamen, quo proximior quis est, eo carior esse solet.

§. XIX.

(a) Ergo & hæc successionis species non est ex præcepto juris naturæ, sed solum ex præsumptione, & hinc legislatores in rebus publicis liberas manus habent, ut pro lubitu disponere queant. Famofum exemplum inuenitur in Austria, ubi dicunt: die Erbschaften fallen dem Oesterreichischen Landgebrauch nach nicht zuruck / also gar / daß in Mangel anderer Erben die adscendentes auch von dem filco ausgeschlossen werden / de qua materia post Suttingerum, Waltherum, Reutterum & Weingärtlerum fuse agit Benedictus Ginsterwalder in *obseruat. practic. ad consuetud. archi-duc. Austria superioris l. 2. obseruat. 119.* & ostendit simul, portionem legitimam non esse juris naturæ, prout nos etiam statuimus.

Ad §. XIIII.

(a) Jus Romanum fratres germanos, daphni
vin-

vinculo coniunctos & ex eodem germine prouenientes, præfert fratribus unilateralibus, consanguineis, qui eundem patrem, & uterinis, qui eandem matrem habent. De diuersis fratribus hæc alias habet & ex parte dissentit Isidorus *origin. l. 9. c. 6. Fratres dicti, eo quod sint ex eodem fructu, i. e. ex eodem semine nati. Germani vero de eadem genitrice manantes: non, ut multi dicunt, de eodem germine (quod tamen probabilius est,) qui tantum fratres vocantur. Ergo fratres ex eodem fructu, germani ex eadem genitrice manantes. Uterini vocati eo, quod sint ex diuersis patribus, & uno utero editi. Nam uterus tantum mulieris est. Quatuor autem modis fratres dicuntur in diuinis scripturis, natura, gente, cognatione, adfectu. Natura, ut Esau & Jacobus, Andreas & Petrus, Jacobus & Johannes. Gente, ut omnes iudæi fratres inter se vocantur, ut in deuteronomio, si autem emeris fratrem tuum, qui est hebræus. Et apostolus, optabam, inquit, ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ. Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de una familia, i. e. patria, quas latini paternitates interpretantur, cum ex una radice multa generis turba diffunditur, ut in genesi dixit Abraham ad Lothum, non sit rixa inter me & te, & inter pastores meos & pastores meos, quia omnes fratres nos sumus. Et certe Loth non erat frater Abrahæ, sed filius fratris eius Aram. Quarto modo adfectu fratres dicti, qui in duo scinduntur, spirita-*

§. XIX.

Quia vero, prout supra §. XIV. diximus, hæc omnia non ex juris naturæ præcepto, sed ex doctrina de interpretatione, quæ philosophiæ rationalis pars est, hauriuntur; hinc quoque modus & ordo succedendi apud omnes gentes non est eiusdem generis. Sic Romani cum ascendentibus fratres germanos eorumque liberos admittunt, (a) & in successione conla-

te & commune. *Spiritale* quo omnes christiani fratres vocantur: ut ecce, quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum. Item *communis*, cum omnes homines ex uno patre nati patri inter nos germanitate coniungimur, scriptura loquente, dicite iis, qui oderunt vos, fratres nostri vos estis. Germana ita intelligitur ut germanus eadem genitrice manans. Soror autem ut frater. Nam soror est ex eodem semine dicta, quod sola cum fratribus in sorte adgnationis habeatur.

(a) Jure Romano veteri fratres parentibus præferbantur l. 1. §. 9. ff. de suis & legitim. hered. ibi: *post suos statim consanguinei vocantur*. Justinianus in l. 11. C. commun. de success. ita: *sumimus*, inquit, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in sacris constitutis & occasione maritali acquisitæ sunt, certus destinatus est ordo; ut si quis ex his ab hac luce fuerit subtractus, pars

conlateralium eisdem reliquis omnibus præferunt. Longobardi eos saltem in successione feudali admittunt cognatos, qui a primo acquirente descendunt. (b) Saxones fratres unilaterales uno gradu remotiores esse fingunt. (c) Sic absurdum quo-

pars eius, quam lucratus fuerat, ad liberos eius, vel nepotes concedatur; quibus non extantibus, ad fratres suos ex eodem matrimonio primogenitos; vel si etiam non supersint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos: cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perueniet; ita & de his, quæ materna linea per quamcunque occasionem, vel inter viuos, vel per ultimas dispositiones, vel ab intestato descendunt, similis ordo seruetur: primo in filii, vel filiæ successiōnem posteritate eius vocanda; eaque non inuenta, fraterno consortio eiusdem, vel alieni matrimonii secundum prædictum ordinem arcessito: tunc ad ultimum locum pater a legibus conclameretur, & sui filii non gratam hereditatem relictam, sed triste lucrum sibi luceat acquisitum. Jus Romanum nouissimum, de quo hic in textu mentio injicitur, habetur in *novell. 118. c. 2.*

(b) *2. F. 31. in f. ibi: dum tamen hos constet, ab eo (primo acquirente) per masculos descendisse, v. Struu. S. 1. F. c. 9. th. 2. Stryk. exam. jur. feud. c. 15. qu. 1.*

(c) *Die halbe Geburt tritt einen Grad weiter / Land. R. 1. 1. art. 3. §. nun mercke / add. 1. 2. art.*

quoque non esset, si deficientibus cognatis adfines ad successionem vocarentur, prout de jure Romano coniuges & certa collegia in subsidium jure successionis gaudent. (d)

§. XX.

Ex adductis fundamentis nunc adhuc magis in aprico est, portionem legitimam, prout supra alias in *not. ad §. XIII. b. cap. lit. b.* jam diximus, quæ juxta LL. Romanas parentibus ex liberis simpliciter, fratribus autem certo casu (a) necessario relinquenda est, nec materialiter,

art. 20. ibique not. nostr. Jus repræsentationis etiam eo jure intuitu consanguineorum non obtinet, *Land. N. l. i. art. 17.* ergo proximior indistincte succedit.

(d) *v. tot. tit. ff. und. vir & ux. non. 53. c. 6. non. 117. c. 5.* Stryk. *de success. ab intest. diff. 5. c. 1. §. 32. seqq.*

Ad §. XX.

(a) Si scilicet fratri germano & consanguineo persona turpis, aut levis notæ macula laborans præfertur, *l. 27. C. de inoffic. testam.* tunc enim aut portio legitima ipsi relinquenda, aut exheres scribendus est ex tribus causis, si scilicet *vita, fama,* aut *maxima bonorum* parti frater testatori fratri insidias struxerit, *v. non. 22. c. 47. princ.*
Auctor Halensis *der abgesonderten bibliothec,*
part.

rialiter; nec formaliter ex juris naturæ præcepto oriri, quibus terminis alias ciuilibus

part. 4. art. ult. adhuc addit quartam causam ex *novell. 115. c. 3. §. 12.* si frater furiosum fratrem neglexeris, quæ sententia non simpliciter rejicienda. Ita enim in dicto textu habetur: si quis de prædictis parentibus furiosus fuerit, & eius liberi, vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii eius cognati, qui ab intestato ad eius hereditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerunt: siquidem a tali fratre fuerit infirmitate, erit ei potestas, utrum velit negligentem filium, vel filios, aut cognatos, ingratum, vel ingratos, in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit a suis neglectum liberis, vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare, damus ei licentiam, attestationem eis, qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum proiurare festinent. Si autem post huiusmodi adtestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum, qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad eius successionem peruenire decernimus, euacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus,) curam præbere neglexerint: ita tamen, ut cetera testamenti capitula in sua maneanth firmitate.

listæ utuntur, vid. Lauterbachius *ad tit. ff. de querel. inoff. test.* Constat simul etiam, ea pacta, quibus soli primogenito successio in bona paterna defertur & secundogenitis certa saltem portio adsignatur, quod apanagium vocamus, non esse contra juris naturæ dispositionem. Quod eo usque extendo, licet tempore introductæ primogenituræ jam secundogeniti adfuerint. Ratio enim, quam DD. vulgo adferunt, ac si secundogeniti jus quæsitum intuitu successionis habeant, intuitu illorum, quos aliqua lex civilis non obligat, oppido falsa est.

§. XXI.

Hæc de dominiis rerum. Quod nunc reliquas species juris in re adinet, v. g. *servitutes & hypothecas*, jus naturæ earum intuitu nihil specificè determinat, sed cuilibet liberam facultatem relinquit, quomodo de rebus suis disponere & quænam illis onera imponere velit. Postquam vero servitus, aut hypotheca, semel constituta est, jus naturæ præcipit, ne alterius eius fruiione turbetur, quemadmodum etiam præceptum juris naturæ est, ne quis alterum de sua possessione sine justa
tem

caussa deiciat, quia hæc omnia socialitatem quam maxime turbarent.

Diximus supra in *not. ad §. VII. b. cap. tit. b.* nos auctores ibi citatos his loci inuenire non potuisse; deinde tamen collega honoratissimus, Dn. Kortholt, professor eloquentiæ & bibliothecæ academicæ præfectus Abrahami Bzouii annales ex bibliotheca illa academica beneuole concessit, in quibus instrumentum donationis Americæ inuenitur & sequentis tenoris est:

Alexander Episcopus, seruus seruorum Dei. Charissimo in Christo filio, Ferdinando Regi, & charissimæ in Christo filia, Elisabeth Regina, Castellæ, Legionis, Arragonum, Siciliæ & Granatæ, illustribus salutem, & Apostolicam benedictionem.

Inter cetera diuinæ maiestati beneplacita opera, & cordis nostri desiderabilia, illud profecto potissimum existit, ut fides catholica & christiana religio dilatetur, animarumque salus procuretur, ac barbaricæ nationes deprimantur & ad fidem ipsam reducantur. Unde cum ad hanc sacram Petri sedem diuina fauente clementia (meritis licet imparibus) euecti fuerimus,

cognoscentes Vos, tamquam veros catholicos reges, & principes, quales semper fuisse nouimus, & a Vobis praeclare gesta, toti pene jam orbi notissima demonstrant, nedum id exoptare, sed omni conatu, studio & diligentia, nullis laboribus, nullis impensis, nullisque parcendo periculis, etiam proprium sanguinem effundendo efficere, ac omnem animum vestrum, omnesque conatus ad hoc jamdudum dedicasse, quemadmodum recuperatio regni Granata a tyrannide Saracenorum hodiernis temporibus per Vos, cum tanta diuini nominis gloria, facta testatur, digne ducimur, non immerito, & debemus illas vobis gratias etiam sponte, & fauorabiliter concedere, per quas huiusmodi sanctum, & laudabile ab immortali Deo coeptum propositum indies feruentiori animo ad ipsius Dei honorem, & imperii christiani propagationem profequi valeatis. Sane accepimus, quod Vos dudum animo proposueratis, aliquas Insulas, & terras firmas remotas, & incognitas, ac per alios hactenus non repertas quaerere, & inuenire, ut illarum incolae,

& ha-

& habitatores ad colendum redemptorem nostrum, & fidem catholicam profitendam reduceretis, hæctenus in expugnatione & recuperatione ipsius regni Granatæ plurimum occupati, huiusmodi sanctum & laudabile propositum vestrum, ad optatum finem perducere nequiuistis; sed tandem, sicut domino placuit, regno prædicto recuperato volentes desiderium adimplere vestrum; dilectum filium, Christophorum Columbum, virum utique dignum & plurimum commendandum, ac tanto negotio aptum, cum nauigiis, & hominibus ad similia instructis, non sine maximis laboribus & periculis, ac expensis destinastis, ut terras firmas, & insulas remotas, & incognitas huiusmodi per mare ubi hæctenus nauigatum non fuerat, diligenter inquireret; qui tandem, (diuino auxilio) facta extrema diligentia, in mari oceano nauigantes, certas insulas remotissimas, & etiam terras firmas, quæ per alios hæctenus repertæ non fuerant, inuenerunt; in quibus quam plurimæ gentes pacifice viuentes; & ut adscribitur, nudi incedentes, nec car-

G

nibus

nibus vefcentes inhabitant, & ut prefati nuncii veftri poffunt opinari, gentes ipfæ in infulis & terris prædictis habitantes, credunt unum Deum creatorem in cœlis effe, ac ad fidem catholicam amplexandam, & bonis moribus imbuendum fatis apti videntur, fperque habetur, quod fi erudirentur, nomen faluatoris, Domini noftri Jefu Chrifti, in terris & infulis prædictis faterentur; ac præfatus Chriftophorus in una ex principalibus infulis prædictis jam unam turrim fatis munitam, in qua certos chriftianos, qui fecum iuerant, in custodiam, & ut alias infulas, ac terras firmas remotas ac incognitas inquirerent, pofuit, conftruit, & ædificari fecit; in quibus quidem infulis, & terris jam repertis, aurum, aromata, & alia quamplurimæ res pretiofæ diuerfi generis, & diuerfæ qualitatis reperiuntur: unde omnibus diligenter, & præfertim fidei catholicæ exaltatione & dilatatione (prout decet catholicos Reges & principes) confideratis, more progenitorum veftrorum claræ memoriæ regum, terras firmas & infulas prædictas, illarumquecolas

&

& habitatores vobis diuina fauente clementia subicere, & ad fidem catholicam reducere proposuistis. Nos igitur huiusmodi vestrum sanctum & laudabile propositum plurimum in Domino commendantes, ac cupientes, ut illud ad debitum finem perducatur, & ipsum nomen Saluatoris nostri in partibus illis inducatur; hortamur vos quamplurimum in Domino & per sacri lauacri susceptionem, qua mandatis apostolicis obligati estis, & viscera misericordiae Domini nostri Jesu Christi attente requirimus, ut cum expeditionem huiusmodi omnino prosequi, & adsumere proba mente, orthodoxae fidei zelo intendatis, populos huiusmodi insulis & terris degentes, ad christianam religionem suscipiendam inducere velitis & debeatis, nec pericula, nec labores ullo unquam tempore Vos deterreant firma spe, fiduciaque conceptis, quod Deus omnipotens conatus vestros feliciter prosequetur; & ut tanti negotii prouinciam, apostolicae gratiae, largitate donati, liberius & audacius adsumatis, motu proprio, non ad vestram, vel ad ulterius pro Vobis

super hoc nobis oblata petitionis instantiam; *sed de nostra mera liberalitate, & ex certa scientia, ac de apostolica potestatis plenitudine*, omnes insulas & terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas & detegendas, versus occidentem & meridiem, fabricando & construendo unam lineam, a polo arctico, scilicet septentrione, ad polum antarcticum, scilicet meridiem, siue terra firmæ & insulæ inuentæ & inueniendæ sint, versus Indiam aut versus aliam quamcunque partem, quæ linea distet a qualibet insularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores, y capo verde, 6. leucis versus occidentem & meridiem, ita quod omnes insulæ & terræ firmæ, repertæ & repertiendæ, detectæ & detegendæ, a præfata linea versus occidentem & meridiem, per alium regem, aut principem christianum non fuerunt actualiter possessæ usque ad diem natiuitatis Domini nostri Jesu Christi proximæ præteritum, a quo incipit annus præsens 1493. quando fuerunt per nuncios, & capitaneos vestros inuentæ aliqua prædictarum insularum auctoritate
 omni-

omnipotentis Dei, nobis in beato Petro concessa, ac vicariatus Jesu Christi, qua fungimur in terris, cum omnibus illarum dominiis, ciuitatibus, castris, locis & villis, juribusque ac jurisdictionibus, ac pertinentiis uniuersis, vobis, heredibusque ex successoribus vestris, Castellæ & Legionis regibus, *in perpetuum tenore presentium donamus, concedimus & adsignamus;* Vosque & heredes, ac successores præfatos illarum dominos, cum plena, libera & omnimoda potestate, auctoritate & jurisdictione facimus, constituimus & deputamus, decernentes nihilominus per huiusmodi donationem, concessionem & adsignationem nostram, nulli christiano principi, qui actualiter præfatas insulas & terras firmas possederit, usque ad dictum diem natiuitatis Domini nostri Jesu Christi quæsitum, sublatum intelligi posse, aut auferri debere, & insuper mandamus Vobis in virtute sanctæ obedientiæ, ut sicut pollicemini, & nos non dubitamus pro vestra maxima deuotione, & regia magnanimitate, vos esse facturos, ad terras firmas, & insulas

prædictas, viros probos & Deum timentes, doctos, peritos & expertos, ad instruendum incolas, & habitatores præfatos in fide catholica, & bonis moribus imbuendum destinare debeatis, omnem debitam diligentiam in præmissis adhibentes; ac quibuscumque personis, cuiuscumque dignitatis etiam imperialis & regalis status, gradus, ordinis vel conditionis, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, quam eo ipso, si contra fecerint, incurrant, districtius inhibemus, ne ad insulas, & terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas & detegendas, versus occidentem & meridiem, fabricando & construendo lineam a polo arctico, ad polum antarcticum, siue terræ firmæ & insulæ inuentæ, & inueniendæ sint versus Indiam, aut versus aliam quamcunque partem, quæ linea distet a qualibet insularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores, y capo verde, centum leucis versus occidentem, & meridiem, ut præfertur, pro mercibus habendis, vel quavis alia de causa accedere præsumant, absque vestra, ac heredum, & successorum vestro-

vestrorum prædictorum licentia specia-
 li. Non obstantibus constitutionibus
 & ordinationibus apostolicis, ceteris-
 que contrariis quibus cumque, in illo,
 a quo imperia & dominationes, ac bo-
 na cuncta procedunt, confidentes,
 quod dirigente Domino actus vestros,
 si huiusmodi sanctum & laudabile pro-
 positum prosequamini, breui tempore
 cum felicitate, & gloria totius populi
 christiani, vestri labores & conatus
 exitum felicissimum consequentur.
 Verum quia difficile foret præsentis
 litteras ad singula quæquæ loca, in
 quibus expediens fuerit deferri, volu-
 mus ac motu & scientia similibus de-
 cernimus, quod illarum transumptis
 manu publici notarii rogati subscriptis,
 & sigillo alicuius personæ in ecclesiasti-
 ca dignitate constitutæ, seu curiæ ec-
 clesiasticæ munitis, ea prorsus fides in
 iudicio, & extra, ac alias ubilibet ad-
 hibebatur, quæ præsentibus adhiberetur,
 si essent exhibitæ vel ostensæ. Nulli
 ergo omnino hominum liceat, hanc
 paginam nostræ commendationis, hor-
 tanonis, requisitionis, donationis, con-
 cessionis, assignationis, constitutionis,

deputationis, decreti, mandati, inhibitionis ex voluntatis infringere, vel & ausu temerario contraire. Si quis autem, &c. Datum Roma, apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ, M CCCC XCIII. Quarto nonas Maji. Pontificatus nostri, anno primo.

Est stilus & sunt ipsa verba Papæ Alexandri. Addit Bzouius: occasionem huius edicti Joannes rex Lusitaniæ dederat. Narrauimus superius, Christophori Columbi in retegendo nouo orbe felicia auspicia: quod cum is in atlanticum oceanum ingressus, canarias primum insulas petisset, inde continua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus, insulas apenuerit nouas, quas abs re, quod primæ occurrissent, principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communiit, relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quo minus erat in spe, eo maiorem Ferdinando regi, & aulæ uniuersæ attulit voluptatem: Joannes contra, dolorem non modicum ex eo percepit:

vel

vel quod efflorescenti tum maxime ad
 maritimæ rei gloriam nomini Lusitano,
 partum ab aliis in eodem genere decus
 officeret; vel quod relicto sibi a maio-
 ribus inclyto nauigationis jure, spolia-
 ri, & vasti oceani possessione pelli quo-
 dammodo videretur. Ergo ad exigen-
 dos e principibus insulis Baeticos, easq;
 in Lusitaniam ditionem adferendas, de
 procerum sententia, classem instruere
 quamprimum adgressus est. Ea re co-
 gnita Ferdinandus, mirari magnopere,
 cur ab rege socio, & amico, ignoti ma-
 ris inuestigatione, præsertim, quam
 oblâtam ille a Columbo reiecerit, ar-
 ceatur, cumque super ea re nuncii, &
 juris interpretes ultro citroque cum lit-
 teris commeassent; postremo Ferdi-
 nandus ad reuocandum ab ea mente
 Joannem, viros primarios misit duos;
 & qua erat solertia, si minus ab ince-
 pto abducere illum possent, certe per
 varias causas rem consulto iussit extra-
 here, dum Columbus, quem in eadem
 loca maiore cum adparatu remittebat,
 de concepta spe auri, argentique &
 opum aliarum, certiora & exploratio-
 ra perferret. Non fefellit Joannem

astus, & dum legati sedulo tempus terunt, (ut erat egregie facetus) legationem eam, neque caput neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipsos, quorum alter e cruce claudicaret, alter ab insito fastu, leuior, & elatior haberetur. Factum tamen, ut Joannes omisso belli consilio non recusaerit, quo minus disceptatore totius controuersie, uterentur Alexandro pontifice Romano. Is cognita Regum causa, ne quando lis ad arma deduceretur; ultra Hesperidum insulas ad trecentesimam fere leucam, & quadragessimam, ducto a septentrionalibus ad australem polum circulo, totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Joannes, facta sibi ob juris antiquitatem optione, desumpsit; occidua Ferdinando relicta. Et hoc tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira utrimque virtute certatum est; & Ferdinandi auspiciis, idem Columbus, alique deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque, inmania terrarum spatia, cum incredibili prouentu

uentu auri, & argenti, subinde patefacere; quo maxime subsidio Castella postmodum tantos, tamque adsiduos terra, marique sumtus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. Masfeus *hist. indicur. l. 1.*

CAPUT VII.

DE OFFICIIS CONTRAHENTIUM.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Distinctiones contractuum in jure Romano obuias jus natura ignorat. Quasi contractus sic dictus tamen ipsi non quidem quoad nomen, tamen quoad rem cognitus est, §. I. Non omnis promissio est pactum. De promissione imperfecta, §. II. de nuda adfertione, ex qua nullam oriri actionem statuitur, §. III. quid ad verum pactum requiratur? eius definitio, §. IV. ad consensum requiritur libera voluntas. Unde ex promissione vi metue elicitā nemo obligatur. Jus Romanum, quod actionem ex negotio coactō concedit, eliditur per restitutionem pratoris in integrum, §. V. metus autem esse debet iniustus. De metu reuerentiali liberorum. De solutione metu magistratus facta. De eo, qui in bello victus

victus provinciam aliquam cedere coactus fuit, §. VI. dolus quoque consensus impedit. varias autem doli definitiones, qua solius juris Romani inuenta sunt, jus natura ignorat, §. VII. de errore, & quomodo eius intuitu jus natura a jure Romano discrepet? §. VIII. quomodo jus natura procedat eo casu, si contrahens aliquid tamquam conditionem supposuerit, & huius falsitas deinde detegatur? §. IX. de furiosis & ebriis. In impuberibus jus naturale certa aetatis terminas non ponit, ut jus Romanum sed circumstantiarum iudicii que in impubere rationem habet, §. X. evictio in contractibus onerosis & gradus quidem diligentia a contrahentibus etiam secundum jus natura praestari debent. Speciales vero juris Romani circa id dispositiones morum potius gentium, quam juris natura sunt, §. XI. hinc quoad jus natura sufficit, contractus & foedera, a personis habilibus celebrata, quocumque etiam modo factum illud fuerit, servasse, §. XII.

§. I.

Varias illas distinctiones, quae in LL. positivis, praesertim vero Romanisprehenduntur, inter pacta & contractus, pacta nuda & non-nuda, contractus nominatos,

&

& innominatos, reales, verbales, litterales & consensuales, jus naturæ ignorat, quippe quod cuiuscunque generis conventionem seruandam esse præcipit, ne socialitas & pax inter contrahentes rumpatur. Eos tamen, quos Romani quasi-contractus appellant, juri naturæ non quidem quoad nomen, bene tamen quoad rem cognitos esse censeo, quoniam iterum pax neutiquam consistere posset, si alter cum meo damno locupletior fieri vellet, illudque, quod ego in illius utilitatem impendi, mihi restituere detrectaret. (a)

§. II.

(a) Sedes materiæ de diuersis contractuum & obligationum speciebus juxta jus Romanum est in *l. 1. §. 1. l. 2. seqq. ff. de obligat. & act.* ubi etiam in *d. l. 1. pr.* dicitur, quod obligationes proprio quodam jure ex variis causarum figuris nasci soleant. Sic dicti quasi-contractus, immediate ex legis dispositione oriuntur & hinc partium consensu ne quidem opus est. Agitur de iis in *l. 5. ff. d. t.* & in *tit. 1. de obligat. que quasi & contractu nascuntur*, quo pertinent negotiorum gestio, tutelæ administratio, indebiti solutio & acceptio, cetera, conf. *not. nostr. ad princ. §. d. tit. sub. lit. a.* & doctrin. *ff. tit. de reb. credit. §. 6.* ubi etiam de differentia inter consensum tacitum & presuntum, siue fictum, cui posteriori quali

§. II.

Ante omnia autem hic euoluendum, quidnam ex hypothefibus eruditorum & fimul ex moribus omnium gentium pro conuentione habeatur. Scilicet, non omnis promiffio eft pactum, vel contractus, fed aliqua faltem, unde ita tenendum. Interdum promitto alicui aliquid, ita tamen, ut illi actionem contra me propterea concedere nolim, v. g. fi patronus clienti aureos montes polliceatur, hæc vocatur ab eruditis *imperfeâ*. (a) Hanc qui non feruat, cum feruare poffit, inhumanus vocatur, (b) foocialitatem tamen

quasi-contractus inuitur. Tacitus confenfus autem eft verus confenfus, quia facta, fi non potentius, ut tamen nonnulli JCi dicunt, ad minimum tamen idem operantur, quod verba.

(a) Conferendus hic eft Hugo Grotius de *J. B. & P. l. 2. c. 11. §. 2. feqq.* ubi contra Francifcum Connanum difputat.

(b) Gronouius *ad cit. Grot. loc. §. 2. num. 3. verb. non quod iniuste.* hæc addit. non quod in eo (promittente) fit iniuria legibus vindicanda, fed quod promiffor non præftando, quod promiffit, fe demonftræt, vanum, inconstantem, mendacem. Conf. de hac materia Pufendorff. *de J. N. & G. l. 3. c. 5. §. 9. feqq.* credo etiam,

ex

men non rumpit, quoniam jus agendi alteri nunquam concesserat.

§. III.

Interdum aperio alteri cogitationes meas & propensionem erga ipsius personam, v.g. intentio mea est, quod te heredem

ex hac materia de promissione imperfecta profluere, quod in jure Romano dicitur: obligationem in alterius arbitrium conlatam non valere, l. 17. §. 46. §. f. l. 108. §. 1. ff. de V. O. l. 8. ff. de O. & A. ubi in ultimo textu Pomponius: sub hac conditione, *si volam*, nulla fit obligatio: pro non dicto enim est, quod dare, nisi velis, cogi non possis. Nam nec heres promissoris eius, qui nunquam dare voluerit, tenetur: quia hæc conditio in ipsum promissorem nunquam existit. Brunnemannus ad d. l. 8. exceptionem esse putat in l. 69. §. 4. ff. de jur. dot. ubi Papinianus: Gener a socero dotem, *arbitratu soceri certo die dari*, non demonstrata (re, vel) quantitate stipulatus fuerat: arbitrio quoque detracto, stipulationem valere placuit: nec videri simile, quod fundo non demonstrato, nullum esse legatum, vel stipulationem fundi constaret: cum inter modum constituendæ dotis, & corpus ignotum, differentia magna sit: dotis etenim quantitas pro modo facultatum patris & dignitate matris constitui potest. Sed non est exceptio, quia Papinianus de obligatione *ex lege præsentente* & sic de diverso casu loquitur.

dem meum facere, aut tibi non contemnendam pecuniam summam legare, aut donare velim, quæ vocatur *nuda adfectio*, seu, actus *mere* (quo ipso contractibus unilateralibus obligationem producentibus opponitur,) unilateralis. Hic, quia tempus futurum saltem, non præsens respicitur, voluntas hominum autem ambulatoria est, & intentio adferentis mille modis, antequam illud tempus aduenit, mutari potest: exinde actio aliqua itidem non oritur.

§. IV.

Talem ergo declarationem verum pactum requirit, quæ non solum cogitata mea alteri significat, sed simul quoque illi facultatem concedit, ut in casum, si ego promissionem adimplere cessauerim, competentibus remediis aduersus me uti queat. Unde recte communiter pactum describunt, quod sit duorum, vel plurimum in idem placitum consensus, ad dationem rei, vel facti præstationem directus. (a)

§. V.

(a) Pertinet huc l. 1. §. 2. & 3. ff. de pact. ubi Ulpianus: Et est, inquit, pactio, *duorum plurimum in idem placitum consensus*. Conventions

§. V.

Supponendum autem est, tunc de-
 mum negotium consensu initum ab omni-
 bus hominibus vocari, quando quid libe-
 re & voluntarie promittitur. Unde quis
 ex promissione per vim metumque facta
 non obligatur, sed quidquid fecit, illud
 euidente nullitate laborat, nullamque
 actionem producit. Absurdum enim
 esset, si ex facto alterius iniusto & socia-
 litatem directo turbante actio contra
 membrum societatis concederetur. Ex
 H quo

tionis verbum generale est, ad omnia pertinens,
 de quibus negotiis contrahendi, transigendique
 causa consentiunt, qui inter se agunt: nam si-
 cuti conuocari dicuntur, qui ex diuersis locis in
 unum locum colliguntur, & veniunt: ita & qui
 ex diuersis animi motibus in unum consentiunt,
 id est, in unam sententiam decurrunt. Adeo
 autem conuentionis nomen generale est, ut ele-
 ganter dicat Pedius, nullum esse contractum,
 nullam obligationem, quæ non habeat in se
 conuentionem: siue re, siue verbis fiat: nam
 & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consen-
 sum, nulla est.

Una persona simul non potest considerari,
 ut jus habens & obligata. Hinc etiam propter
 unitatem civilem non subsistit conuentio, v. g.
 inter patrem & filiumfamilias.

quo simul patet, meras esse subtilitates hypothesebus Juristarum & philosophorum stoicorum (a) adscribendas, quando in jure Romano dicitur, quod actio ex negotio coacto oriatur, ex ratione, quod coacta voluntas etiam sit voluntas. Est certe verum, voluntatem coactam esse voluntatem, sed est tamen coacta, nos autem liberam quærebamus. Quod ipsum permouit etiam Prætorum, ut quamuis jus vetus subtile aperte abrogare, ausus non fuerit, restitutionem, tamen in integrum ex hoc capite illi concesserit, qui ex negotio coacto læsus esset. (b)

§. VI.

Intelligimus autem talem metum, qui injustus est & sine legis adstantia inferitur. Hinc primo fluit: liberos non posse facta sua ex hac ratione impugnare, quod parentum iram metuerint, & per hunc metum ad negotium celebrandum adacti fuerint, unde talis metus ab eruditis *reuerentialis* saltem vocatur, nisi for-

(a) Vid. doctrin. ff. *ist. quod met. caus. gest.* §. II. ubi Reiffenbergium, Menagium & Lipium adlegauit.

(b) Vid. *l. i. ff. d. ut ait prætor: quod metus causa gestum erit, ratum non habebit.*

san parentes limites patriæ potestatis ex-
 cesserint. Ita nec solutionem factam potest
 impugnare debitor, qui ad eam facien-
 dam per lictores adactus fuit, modo ma-
 gistratus debitam causæ cognitionem
 præmiserit. Ita nec is facto contrauenire
 potest, qui in bello ab altero victus ad
 angustias redactus & ad cedendam ur-
 bem, vel prouinciam aliquam adactus
 fuit. Quamuis enim iustitiam causæ præ-
 tendat, alter tamen eandem prætendit,
 & de hac re inter eos, qui iudicem in his
 terris non adgnoscent, difficillime iudicari
 potest. (a)

§. VII.

Consensum porro impedit *dolus* illius,
 cum quo contraho, qui ipse etiam ad
 turbanda socialitatis vineula quam maxi-
 me & directus & actionem iterum produ-
 cere nequit. Equidem jus Romanum

H 2

hic

(a) Hoc obiter adijciendum, quod etiam in-
 ter eos, qui alias in statu ciuili viuunt, possit idem
 obtinere, quando scilicet copia implorandi offi-
 cium iudicis non datur. Quo pertinet materia
 de moderamine inculpate tutelæ. De eo, qui
 dejectus est de possessione, dejicientem vero sta-
 tim iterum dejicit, v. l. 3. §. 9. l. 17. ff. de vi &
 vi arm. l. 1. C. und. vi.

hic distinguit, (a) utrum dolus *causam* contractui dederit, an saltem in contractum incidit, nec non utrum alterutrum in contractibus bonæ fidei, vel stricti juris factum, & tunc demum nullitatem adesse dicit, si dolus causam contractui b. f. dederit. Verumenimvero quilibet facile videt, hoc inuentum solius juris Romani esse, jus naturæ enim quemcumque dolum eodem modo detestatur, cum pax inter contrahentes æqualiter turbetur, siue dolus causam dederit, siue incidit, siue b. f. siue stricti juris contractus fuerit.

§. IIX.

Denique quod *errorem* adinet, juris quidem Romani effatum est, errantem non consentire & sic propter errorem in ipsa re & præcipua eius qualitate contractum initum rescindi debere; (a) sed vero quoad

(a) Vid. doctrin. ff. *tit. de dol. mal. §. 21 & 117.* & disp. *de domin. ex contract. dolol. non transit.* §. 15 *segg.* ubi de diuersis opinionibus Summermanni & Noodtii.

Ad §. IIX.

(a) Confer. doctrin. ff. *tit. de contract. emt.* §. X & XI, *ibique citat. tit.*

quoad jus naturale hæc quoque aliter se habere & errorem erranti nocere debere existimamus, quia alteri, cum quo errans contraxit, nihil imputari potest, quod legi naturali est contrarium. Unde si paterfamilias, qui peregre est, falsum nuncium adfertur, v. g. equos ipsius domi periisse, & ille hoc nuncio motus alios equos sibi comparat: sine dubio ad servandum contractum obstrictus erit, idque siue equi jam traditi fuerint ante detectum errorem, siue non, licet ita distinguendum putet Pufendorff (b) de J. N. & G. l. 3. c. 8. §. 7. sed sine fundamento, v. Thomaf. jurispr. divin. l. 2. c. 7. §. 48. ibique not.

H 3

§. IX

(b) Succincte mentem suam exposuit Pufendorffius de offic. hom. & civ. l. 1. c. 9. §. 12. unde etiam succincte respondebimus. *Consensum quoque, dicit, impedit error.* De hac assertionem & thesi disputamus. *Circa quem, addit, hæc regula sunt observanda. I. ubi in promissione aliquid tanquam conditionem supposuerim, citra cuius intuitum promissurus non fuero, naturaliter promissionis nulla erit vis. Nam promissor consensit non absolute, sed sub conditione: qua non adparente promissio quoque nulla est. Concedimus, si conditio expresse adiecta fuit, alias non, v. §. sequ.*

§. IX.

Aliter sese res haberet, si contrahens aliquid tamquam conditionem supponeret & huius falsitas deinde detegatur, modo tamen illud expresse verbis conventionis adiecerit. Quod si enim ita solum cogitauerit, tunc sibi hoc imputare debet, unde etiam J. C. Romani dicunt, propositum in mente retentum nihil operari. (a) Ergo si falso nuncio persuasus sim, abs te negotia mea bene gesta esse, & ego tibi propterea aliquid simpliciter promiserim, obligatus ero, detecto licet errore, non enim tam facilis in promittendo esse, sed prius in rei veritatem inquirere debuissim. (b)

(a) Conf. l. 3. C. de condit. ob caus. dat. oblique Gothofred. in not. l. 25. C. de transact.

(b) V. l. 52. l. 65. §. 2. ff. de condit. indeb. Loquimur semper de errore facti, ut contextus ostendit.

Pergit Pufendorffius: si ex errore ad paciscendum, aut contrahendum fuerim impulsus, cumque re integra & quando nihil adhuc facti praestitum, deprehendero: aequum sane fuerit, ut facultas poenitendi mihi concedatur, praesertim, ubi praeter me tulero, dum ad paciscendum accedo, quae

me causa impellat. Tunc non amplius est pro-
positum in mente retentum. Traditio nouum
jus non tribuit, sed sequitur naturam actus prin-
cipalis præcedentis, v. l. 31. pr. ff. de A. R. D.
Si alter juxta Pufendorffium ex mea permissa
detrimentum non patitur, aut id perferre ego pa-
raus sum: tunc nulla est controuersia & nulla
decisione opus. Ex ante dictis corruunt etiam
sequentia: *verum ubi res non amplius est integra*
Et ubi error suus deinceps patuerit, quando jam
pactum est impletum, ex toto, aut ex parte
quis errauit, a pacto resilire non poterit, nisi quan-
tum alter ex humanitate velit indulgere. Tra-
ditio nouum jus non tribuit. III. ubi error
contigerit circa ipsam rem, de qua conuenitur,
pactum uariatur, NB. non tam ob errorem, (hoc
accipimus,) quam quia legibus pacti non fuit
satisfactum. Resp. immo satisfacere alteri, quid
enim ipsi meus error imputari potest, aut in pa-
ctis ipsa res, de qua conuenitur, eiusque qualita-
tes debent esse cognita, citra quam cognitionem
liquidus consensus intelligi nequit. Ita quidem
est, sed quod alter eam cognitionem non
adquisuerit, hoc alteri imputari non potest.
Porto Pufendorffius: unde defectu deprehenso, qui
ludendus fuerat, vel a contractu resilire potest,
vel alterum ad defectum supplendum adigere.
Cessantibus præmissis cessat quoque hæc inlatio.
Concludit: vel etiam ad præstandum id, quod
interest, ubi ipsius dolus, vel culpa interuenit.
De dolo & culpa hic non est questio, sed de so-
lo errore.

§. X.

Ut de *furiis & mente captis*, (a) multa addamus, opera prærium non est, cum in illis intellectus quoad exercitium non magis sese exferat, quam quidem in animalibus ratione plane destitutus. Sic ebrios etiam non obligari ex conventionibus exinde patet, quoniam in dolo esse præsumitur ille, qui cum eiusmodi homine contrahere animum inducit, quippe quem circumuenire haud est difficile. Modo tamen talis ebrietas fuerit, que omnem rationis usum impediuerit. (b) Quod denique *impuberes* adinet, lex quidem civilis hic certum ætatis terminum determinat, a quo libera contrahendi facultas incipit; verum quia hoc ex iure nature deduci nequit, hinc illa regula suppeditari non potest, quam hæc, quos

(a) Descriptionem eorum ex LL. Romanis tradit Brissonius *de verb. signif. verb. furiosus*, & Calvinus, alias Kahl, in *lex jurid. verb. furor*.

(b) In delictis regulariter non excusat ebrietas, si scilicet ulterò accessita est, v. Pufendorff. *de off. hom. & civ. l. 1. c. 1. §. 15.* aliud ergo obtinet, si quis *in seipso* ebrius factus, exemplo Noachi, *Genes. 9. v. 21.* & Lothi, *Genes. 19. v. 31. seqq.*

dispositioni relinquatur, non opus est, ut in illo explicando hic prolixi simus, sed sufficiat hanc regulam generalem posuisse: jus naturæ præcipit, omnes contractus & pari modo omnia fœdera, a personis habilibus celebrata, quoecumque modo hoc factum fuerit, servari debere, ne vincula socialitatis turbentur.

CAPUT IIX.

DE EO, QUOD JUS NATURÆ
CIRCA RERUM PRETIA JUSTUM
ESSE STATUIT.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

*Transgressio ad materiam de pretiis, §. I.
Pretium est vel vulgare, vel amens, §. II.
Dividitur præterea in legale & arbitrium,
cujus utriusque descriptio traditur, §. III.
Non obtinet modo adlata distinctio inter eos
qui in statu naturali vivunt, obtinet vero
ea, qua pretium distinguitur in vulgare, sine
commune, & singulare, sine adfectionis, quod
utrumque pretium describitur, §. IV. de of-
ficiis circa rerum pretia, quorum præcipuum,
ne quis animo doloso maius pretium simulet,
quam qualitas illius rei postulat, §. V. in-
tuitu pretii legalis notatur præceptum, ne
quis*

quis in statu civilitatis invito emtore plus exigat, quam legislator constituit; aliud, si emtor sponte id faciat, ubi tamen iterum exceptio aliqua locum habet, §. VI. In statu naturali quilibet pro lubitu pretium rei suae determinare valet, dummodo dolus absit. Secundum jus natura contractus onerosus ex eo capite impugnari non potest, quod quis ultra dimidium laesus sit, §. VII. distinctio inter pretium commune & adfectionis usum in jure potius civili, quam naturali habet, §. IIX.

§. I.

CUM nulli fere contractus celebrari possint, in quibus non ad pretia rerum respiciatur, hinc merito praesens capitulum praecedenti subiungitur. Dispositio quidem juris naturalis unico iterum praecipio includi potest, prout in §. ult. cap. praec. fecimus; sed cum tamen variae species pretii ab eruditis tradantur, non inutile erit, ut potiores hic praemittantur.

§. II.

Scilicet pretium est vel *vulgare*, cum quaecunque res & opera inter se absque habito respectu ad pecuniam numeratam conferuntur, quod praecipue tempore liberorum Adami & ante monetae usum

ob-

obtinebat, & hodie adhuc in permutatione & contractu facio, ut facias: vel *emmens*, quod quasi omnium reliquarum rerum norma est, & in quo earum pretia vulgaria virtualiter continentur, quod post conditas respublicas & introducta commercia cepit & in emtione-venditione ratione pretii, locatione-conductione ratione mercedis, aliisque similibus contractibus precipue conspicitur.

§. III.

Alia diuisio pretii est in *legale & arbitrarium*. Prius vocatur quando summa potestas in qualibet republica certam rerum estimationem determinat, quam determinationem contrahentes ad evitandas plurimas difficultates sequi tenentur, qualis determinatio precipue in rebus, quibus ad usum quotidianum indigemus, v. g. pane, cereuisia, carnibus &c. fieri solet. (a) Posterius dicitur, quando quilibet rerum suarum dominus certum illis pretium determinat, quod ipsum pro diuersitate circumstantiarum admodum variat. Ad augendum eiusmodi

pre-

(a) Alias enim innumeri contractus effens celebrandi. conf. infra §. VI. b. cap.

pretium facit subtilitas, raritas, fama artificis, & reliqua, (b) idque tam intuitu artium liberalium, quam illiberalium obtinet.

(b) De pretio *tuliparum*, quod a. 1637. maxime crescebat in Belgio, hæc habet Ulr. Huberus in *hiflor. cin. part. 3. l. 1. fecl. 7. c. 4. ab init.* antequam pergamus, oportet obseruemus, annum præcedentem fuisse notabilem delirio quodam epidemico, e luxu & proteruia, quam pecuniæ, cuius est proprium pati stultitiam, abundantia peperit in Hollandia. Nam inter omnium ordinum homines, breui, paucorum arte sine dubio, mediis tamen occultis, inualuit emtio-venditio *florum*, maxime *tuliparum*, in quibus negotiati sunt diuites & pauperes, rustici & nobiles, viri & mulieres, pueri & senes, liberi & serui, aurigæ, baiuli, nauæ, caupones, stabularii, nulli non comparabant tulipas & rursus distrahebant, mirantes pretium, quod ultra quam exigere audent, accipiebant. Quas in principio pro uno vel duobus florenis tulipas emerant, has pro centum & amplius vendebant; constitit unam tulipam, cui generalissimo nomen, nongentis florenis esse venditam. Vigebat imprimis Amstelodami & Harlemi, estque constans opinio, in priori ciuitate plus centies centum florenorum millibus in tulipis esse permutatum. Mense octobri, post ultimam plantationem, coeptæ sunt plantæ vendi, capitibus h-

cet

cet in terra defossis, primo singulae, dein per li-
 bras, coronae flavae sic dictae, primo constabant
 viginti & quod excederet, florenis, intra unum
 mensem vendi poterat libra pro mille ducentis
 florenis. Switseri tulipae, primo 60. florenis in
 libram, deinde mille octingentis constabant. Al-
 ba coronae tribus millibus & sexcentis in libram
 florenis. Vigetiges dictae pro sex millibus
 & septingentis. Ante hac abiici in sterquilinum
 solita vendebantur quadraginta, quinquaginta,
 centum & quinquaginta florenis. Atque haec
 negotiatio in autumno chirographis, quia plan-
 tae erant defossae, non secus ac alias pecuniae in
 banca, quam vocant, tractabatur. Ordines
 Hollandiae tandem per edictum, contractus su-
 per tulipis initos non quidem resciderunt, ve-
 rum tamen in suspensio habuerunt; incerto, va-
 lituri essent, nec ne; breui enim transire oportuit
 hanc insaniam & data est a magistratibus opera,
 ut controuersiae super illis, post subitam pretii
 labem, quam minimo motu transigerentur:
 erat enim tantus eorum, qui contraxerant nume-
 rus, ut mirum sit, mutationem sine tumultu po-
 tuisse committi. Haec res eodem tempore usu
 venit, quo calamitates belli germanicae omnium
 aures animosque horrore implebant, unde con-
 cionatoribus egregia inuectiuae in mores homi-
 num perditos materia: etsi nec ipsorum ordo
 delirii illius expertus fuerat. In aliis foederato-
 rum nationibus, ubi tanta non erat nummo-
 rum abundantia, minus hac parte pecuniae illu-
 sum fuit.

§. IV.

Modo adlata distinctio quoad pretium *legale* inter eos, qui in *stata naturali* viuunt, locum non habet, quippe qui nullum Legislatorem humanum agnoscunt. Ea autem, *puta* nunc ultimo loco sequitur, etiam in dicto *stata naturali* usum habere potest, scilicet aliud est pretium *vulgare*, siue *commune*, quod ab omnibus, vel saltem a plurimis in eodem loco, & eodem tempore viuentibus eodem modo determinari solet, si scilicet eadem rei qualitas adest. Modica tamen discrepantia & inaequalitas non attenditur. Aliud est pretium *singulare*, siue *affectionis*, quod ob certas circumstantias locum habet, v. g. si res ab amico singulariter dilectō, vel etiam a patrono profecta: si eius ope maximum periculum euasimus, v. g. equi in acie: si res ab illustri viro confecta &c. (a)

§. V.

Jam ad officia circa rerum pretia. Ubi quidem circa omnes species haecenus recen-

(a) Pretium affectionis ex voluptate oriens ne quidem, in iure civili non attenditur, v. us. pract. ff. ad l. l. de in lit. iur. dist. 11, doctrin. ff. eod. l. l. §. 111.

recensitas id præcipue obseruandum, ne-
 quis animo doloso, & intentione, qui-
 dem reuera qualitas ipsius rei postulat.
 Qui secus facit, alterum lædit, & per
 consequens socialitatem atque pacem,
 vinculum illud humani generis, directo
 turbat atque interrumpit.

§. VI.

Intuitu pretii legalis scil. legitimi hoc
 præceptum speciale notandum, quod ab
 inuito emtore plus extorere, etiam si mi-
 nimum sit, non liceat, quia legislator ita
 semel in gratiam emtoris constituit, jus
 naturæ autem præcipit; ut superiorum
 præcepta morem geramus. Quod si ve-
 ro emtor sponte plus dare velit, hoc ipsi
 utique licebit, quia fauori suo quilibet re-
 nunciare potest. Excipit nisi pretium
 magis ob publicam, quam priuatam em-
 toris utilitatem statutum, ne scilicet illud
 nimis intendatur. Quo pertinet, quod
 habet Pufend. *de J. N. & G. lib. 5. c. 1.*
§. 8. in f. in ciuitatibus Græciæ receptum
 fuisse, ut venditores piscium sedero non
 deberent, sed stare, ut scilicet standi ta-
 dio lassitudineque confecti, quam recen-
 tissimas & pretio æquo venderent.

§. VII.

§. VII.

Ceterum si dolus absit, de quo in §. V. diximus, quilibet in statu naturali pretium rei suæ pro lubitu determinare valet. Et licet hæc determinatio alteri mensuram justæ excedere videatur, ille tamen non habet, de quo conqueratur, cum nemo eum ad eiusmodi rem pretiosam emendam obstringat, sed eandem suo domino relinquere possit. Ex quò simul consequitur, contractum onerosum secundum jus naturæ ex eo capite impugnari non posse, quod v. g. emtor ultra dimidium se læsum esse dicat; quamvis enim reliqui omnes res suas, quæ eiusdem bonitatis cum mea sunt, pro dimidio & minori adhuc pretio vendere consueverint, illi tamen me propterea obligare non possunt, ut ego quoque idem rerum mearum pretium statuam, cum quilibet rerum suarum proprius sit moderator & arbiter. (a)

§. IIX.

Quod distinctionem inter pretium commune & affectionis adinet, ea in doctrina juris naturalis peculiarem usum

I

non

(a) Ita etiam alias habetur in l. 21. C. mand.

non inuenit, qui tamen in jure civili deprehenditur, (a) quoties alter rem nobis debitam præstare dolo malo recusat, qua de re ad tit. ff. de in litem jurando agi solet. Interim nec dicto jure civili hoc pretium adfectionis consideratur, quoties de rescissione contractus ob læsionem enormem agitur, sed tunc determinatio unice juxta pretium commune fieri debet.

CAPUT IX.

DE OFFICIIS CIRCA SERMONEM ET JURAMENTA.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Transgressio ad hanc materiam, cuius axioma generale traditur, §. I. vi huius axiomatis veritas præcipitur & mendacium prohibetur. De variis & variorum circa mendacium distinctionibus, & præcipue de differentia inter mendacium in specie & immutationem veritatis in genere, §. II. supponitur, quod quidem in omni mendacio sit immutatio veritatis, non vero contra. Inde quo-

(a) Excepto casu, quem notauimus ad §. IV. sub lit. a.

quomodo circa id procedendum sit, docetur, §. III. de obstetricibus Ægyptiorum, medicis, aliisque, qui falsiloquio utuntur, non tamen peccant, §. IV. De simulatione & dissimulatione, quarum vel bonitas, vel turpitudine ex intentione agentis diiudicanda. Exemplum saluatoris bona intentione simulantis, §. V. De reservationibus mentalibus, quæ licitæ, si alterum non ledunt: prohibita, si alius exinde damnum sentiat, uti Jesuitarum reservationes mentales, §. VI. quaestio: an reo liceat, delictum contra veritatem negare? cuius negatiua placet, §. VII. Hostibus ad veritatem dicendum obstructi non sumus. Hinc de stratagematibus. Aliud in inducitur, §. VIII. de juramentis. Juris natura circa ea præceptum, §. IX. Eorum forma essentialis consistit in invocatione eius, quem juraturus tamquam Deum colit. De differentia inter adspira juramenti, contestationem scilicet & obtestationem, addita descriptione, §. X. circa juramenta eadem, quæ circa alias promissiones supponenda. Exulare ergo debet dolus, nisi alterius, post cognitum dolum, ratihabitio denuo accesserit. De Josua & juramento Gibeonitis præstito, §. XI. de juramento per vim metumque extorto. Moralistarum nonnullorumque DD.

juris Romani opinio de promissione per juramentum Deo facta eliditur, §. XII. Juramentum circa rem licitam versari debet; de Herode qui ob praestitum juramentum sese obligatum esse putabat, ut Johannes capite truncaretur, §. XIII. juramentum remittere potest ille, in cuius favorem juratum est, nequit autem princeps juramentum alteri praestitum, §. XIV.

§. I.

CUM præter pacta & conventiones etiam in quotidiana conuersatione sermone utamur; hinc proximum nunc est, ut præcepta juris naturæ huius verum usum determinantia breuiter perlustremus. Omnia autem ad hoc generale axioma referri posse videntur: ita scilicet sermone utendum esse, *ne in alterius præiudicium ille tendat, & sic socialitas eo ipso turbetur.* (a)

(a) Profluit hoc axioma euidentissime ex principio cognoscendi voluntatem diuinam, ex solo lumine rationis, de quo supra cap. IV. egimus. Ex sacris litteris, inquit Pufendorffius de *V. N. & G. l. 4. c. 1. §. 3.* plerisque christiano- rum est persuasum, primænam linguam a Numine primis hominibus immediate fuisse infu-
sam

sam, quam ex ipsis geniti dein usu audiendi addidicerint. Diuersitatem autem linguarum per miraculum prouenisse, dum mortales inuito Deo turrin Babylonicam moliebantur, Mornæus *de verit. relig. christian. c. 26.* Adponamus integrum locum ex *genes. 11. vers. 1. usque ad vers. 9. inclus.* Quum autem uniuersus terrarum orbis eodem sermone atque oratione uteretur, cum illi ab oriente discederent, nacti sunt quendam campum in terra Sanaara, ubi commorati ceperunt inuicem cohortari, ut lateres facerent, coquerentque, quibus pro lapidibus, & bitumine pro arenato usi, instituerunt urbem ædificare, & turrin, quæ fastigio cælum adtingeret, ut sibi famam pararent, antequam per omnes terrarum tractus dispergerentur. Ad illam urbem & turrin, quæ ab hominum genere construebatur, visendum descendit Joua. Sic enim dicebat: en populus unus, qui eodem sermone cunctus uiritur, hæc audet facere, nihil jam erit, quod conantes non efficiant. Age jam, descendamus, & ibi eorum sermonem ita confundamus, ut alii aliorum orationem non intelligant. Itaque eos illinc per omnes terras dissipauit: ita urbis ommissa constructio est. Ex quo Babylon nōminata fuit, quia ibi confudit Joua omnium mortalium linguas & indidem eos in omnes terrarum regiones disiecit. Excerptimus hæc ex Sebastiani Castalioni interpretatione.

Hodie, ut recte addit Pufendorffius *loc. cit.*
 §. 4. manifestum est, vim, determinate hoc, vel
 I 3 illud

illud significandi, id est, certam in animo ideam excitandi, vocabulis non inesse a natura (unde non datur *eine Natur-Sprache*) aut intintesea quapiam necessitate, sed ex mero hominum arbitrio atque instituto. Clarius adhuc §. 5. ita: quod nominum impositionem comiterur *tacita quaedam, aut expressa consentio & pactum*, cuius vi necessum sit, ad hanc & non aliam rem notandam ista signa adhiberi. Pactum illud intercedit inter integrum populum. Ergo ab omnibus & singulis est seruandum, alias læderetur alii & socialitas turbaretur, quia diuersa nomina diuersam rei qualitatem innuunt. Pertinet hoc proprie ad nomina *adpellatina*, non vero ad *propria*, quæ quilibet priuatus & personis & rebus imponit, & quæ tamen ipsam qualitatem diuersam necessario non indicant. Non vitatur ergo negotium, licet quis alio nomine usus sit, quam quo alias uri consueuit. Pertinet huc *l. 4. pr. ff. de legat. 1.* ubi Ulpianus: si quis in fundi vocabulo errauit, & Cornelianum pro Semproniano nominauit; debetur Sempronianus: sed, si in corpore errabit, non debetur. Quod si quis, cum vellet vestem legare, suppellectilem adscripsit, dum putat suppellectilis adpellatione vestem contineri: Pomponius scripsit, vestem non deberi: quemadmodum si quis putet, auri adpellatione electrum, vel aurichalcum contineri, vel, (quod est stultius,) vestis adpellatione etiam argentum contineri. *Res enim vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia.* Celsus quoque *l. 7. pr. ff. de suppellect. leg.*

§. II.

Præcipitur ergo veritas & prohibetur mendacium, sed quid sit mendacium? de eo nondum inter omnes conuenit. Multi, tam theologi, quam philosophi, hoc duo synonyma esse existimant, *mendacium & immutationem veritatis*, & simul, quia deprehendunt, occurrere nonnulla exempla tam in historia sacra, quam profana, quæ sine absurditate pro mendaciis haberi non possunt, quamuis immutatio veritatis adfit; distinctionem inter mendacium *officiosum, iocosum, & perniciosum* inuenerunt. (a)

I 4

§. III.

leg. Labeo ait, originem fuisse suppellectilis, quod olim his, qui in legationem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent. In materia de conuentionibus Ulpianus in l. 32. ff. de V. O. ita adserit: si in nomine serui, quem stipularemus dari, erratum fuisset, cum de corpore constitisset; placet stipulationem valere.

(a) Adam. Spenglerus in exercit. ethic. exercit. 10. l. 1. n. 5. seqq. hæc omnia ita exponit: mendacium vulgo est duplex, vel proprie dictam, quod rursus est duplex, *officiosum & iocosum*. *Officiosum* est, quod fit sine intentione quemvis lædendi ob honestam & iustam causam, occulte

§. III.

Ut hosce scopulos euitemus, supponi debet, verum quidem esse, quod in omni mendacio immutatio veritatis adsit; sed hanc tamen propositionem simpliciter conuerti non posse, cum quædam immutatio veritatis sit mendacium, quædam non, unde ita dicendum; ubicunque immutatio veritatis adest, *tendens in damnum tertii*, ibi est mendacium: ubicunque autem intentio nocendi deficit, ibi deficit quoque mendacium, & immutatio veritatis *falsiloquium* solummodo vocatur. (a)

§. IV.

occultatione rerum, quas dicere & reuelare nec est necessarium, nec iustum, nec utile. Officiosum dicitur, quia officiose dilectioni Dei & proximi inseruit, adeoque, quia manifestatio eius dilectionem Dei & proximi offenderet. *Jocosum* est, cum false & lepide delectationis causa, citra tamen ullius perniciem, fingimus ea, quæ non sunt. Mendacium *perniciosum* est, quando studio nocendi veritatem occultamus.

(a) Eodem modo in jure *falsum*, quod non est delictum, & *crimen falsi*, quod tale est, sibi contradistinguuntur. De crimine falsi plurimæ exempla habentur in *l. 1. seqq. ff. de l. Cornel. de fals.* Egregius locus huc pertinens est in *l. un. C. de mactat. nem.* ubi imperatores Dioclet. & Maxim.

§. IV.

Hoc supposito, de diuersis casibus
facili negotio iudicium ferri potest. Non
peccarunt scilicet obstetrices Ægyptio-
rum, falsa excusatione apud Pharaonem
utentes, quare filios Hebræorum non in-
terfecerint: (a) Non peccat medicus,
I 5 qui

Maxim, ita: sicut in initio nominis, cognomi-
nis, prænominis recognoscendi singulos imposi-
tio libera est priuaris: ita eorum mutatio inno-
centibus periculosa non est. Mutare itaque no-
men, vel prænomen, (siue cognomen,) siue
aliqua fraude licito jure, si liber es, secundum
ea, quæ (sæpe) statuta sunt, minime prohibe-
ris: nullo ex hoc præiudicio futuro.

Quando verba cum animi sensis conueni-
unt: vocatur *veritas ethica* & ei opponitur
mendacium. Quando autem cum illis sensis
conueniunt, non tamen cum ipsa re: tunc juxta
veterum stilum *mendacium* quidem *quis dicit*,
non vero *mentitur*. Deficit saltem *veritas lo-
gica*.

(a) Verba huc pertinentia reperiuntur Exod.
5. 1., v. 15. usque ad 22. suntque sequentia: tunc
autem rex Ægypti Hebræarum obstetricibus
(quarum uni Siphra, alteri Phua nomen erat)
mandauit, ut Hebræis muliebribus obstetri-
cando, in ipso enixu, si animaduertent, ma-
res esse, necarent: sin feminas, conseruarent.
Sed

qui medicamenta amara ad sanitatem recuperandam conducentia pro dulcibus venditat: non peccat, qui iucundum aliquid fingit, eum in finem, ut nimiam alterius tristitiam quodammodo immi-
nuat: non pecco, si ex me quæras, utrum uxorem ducere, vel ædes emere velim,
&

Sed obstetrices Deum veritæ, regi dicto audientes non erant, puerosque conseruabant. Quumque eas euocasset rex Ægypti, & ex eis quæsiuisset, cur ita pueros conseruarent? responderunt, *multum differro inter Hebraas mulieres & Ægyptias: illas enim uinidas esse, & antequam adsit obstetrix, parere.* Itaque & Deus obstetricibus benefecit, & populus crescebat, multumque inualescebat, atque ita fiebat, ut eis Deus per illam *obstetricum pietatem* familias pararet. Aliud exemplum falsiloquii huc pertinens, de Abramo intuitu Sarai inuenitur Genes. cap. 12. vers. 11. usque ad vers. 19. inclus. Video, inquit Abramus, te, Saraim, mulierem esse formosam; quod si de viderint Ægyptii, & intellectum fuerit, meam esse coniugem, me interficient, te incolumi. Quamobrem dicito, te meam esse sororem, ut tua causa atque opera meæ utilitati salutique consulatur. Ergo ubi peruenit Abramus in Ægyptum, & viderunt Ægyptii, mulierem forma esse tam eleganti, vi-
samque

✱ ego negative respondeam, licet contrarium in animo sentiam, si modo tu intuitu horum negotiorum nullum interesse praetendere potes, & quae sunt eiusmodi plura alia. Et hoc ipsum falsiloquium nihil aliud est, quam dolus, quem *JCti bonum* appellare consueverunt. Per-
tinent

sanque etiam Pharaonis proceres apud Pharaonem laudauerunt, accersita mulier est domum Pharaonis: qui eius causis Abramum ipsum beneficiis persecutus, cum ouibus, capris, bubus, asinis, seruis, ancillis, asinabus & camelis donauit. Sed cum magnis a Jova cladibus, propter Saraim Abrami coniugem, Pharae eiusque domus, adficeretur: Abramum euocat, & apud eum verbis exostulat, quod suam esse coniugem ipsi non indicasset: & quod sororem dicendo in causa fuisset, ut ipse eam sibi in matrimonium copularet. Sed tamen nunc suam sibi uxorem haberet, & abiret.

Simile exemplum de Isaaco Geraris habitante intuitu Rebeccae uxoris formosae habetur *Genes. c. 26. v. 7. seqq.* add. Zieglerus *in not. ad Grot. de J. B. & P. l. 3. c. 1.*

Quid hic Brunnemannus *in jur. eccles. l. 1. c. 6. §. 22.* ita vero ille a reliquis dissentiens: saepe, inquit, audiui regulas vitae ex exemplis sanctorum male probari, v. g. est quaestio apud theologos & *JCtos*, an mendacium, quod in nullius

continent ad hoc caput etiam *regula prudentia & cautela*, prout Jcti vocant, quando mihi licito modo prospicio, alteri autem non noceo. Prodiit a. MDLXXV. Francofurti: tractatus cautelarum auctoribus atque collectoribus: Bartolomæo Cœpolla

nullius damnum, sed potius commodum alicujus cedit, sit peccatum? ubi sententia Augustini a plerisque laudata, quod firmanda sit quæstio. Sed nonnulli defendunt talia mendacia, ut vocant *officiosa*, & utuntur exemplis obstetricum Ægyptiacarum, quarum factum videtur laudari & aliis. Sed respondere soleo, sæpe laudari factum secundum quid, sicut Saluator noster factum, injusti dispensatoris laudavit, scilicet pro quidam curam, non factum improbum, nec corruptionem hæreditariarum tabularum, *l. 18. pr. ff. fam. herc.* Et sane non dubito, dicendum esse, nullum factum sanctorum (excepto Salvatoris facto) in scriptura ex assè laudari. Omnibus enim adhæret aliqua infirmitas. Nota est phrasis B. Lutheri, justum in omni opere bono peccare; quo purior est hominis quid agentis intentio, eo melius est factum, vel opus. Ideoque ex factis sanctorum pro rectitudine operis omnimoda, non potest firmum argumentum sumi. Obstetricum factum placuit Deo, quia Deo magis obediebant, quam regi injusta imperanti; quia dilexerunt Israelitas & infantulo-
rum

polla Veronense. Thoma Ferrato de Aduocatis, Brixienſe. Joanne de Arnono Salernitano; Jo. Dilecto Durante Gualtenſe. M. Ant. Blanco Patauino, Raimundo Pio Fichardo Francofortenſe. Jo. F. cum præſatione, de recto atque vero

tum vitæ parcebant, licet falſiloquium non poterit placere. Sed, quia aliam viam non poterant inuenire, qua ſibi ac Iſraelitis conſulere poſſent, hoc medium adprehenderunt, quod in iſtis excuſari poteſt. Hoc exemplo proferri ſolito declarabo: *latrones a me querunt, an is, cuius vitam petunt, ſit in meis adibus?* queritur, quid agendum? ſi nihil respondeam, res ſuſpecta videbitur latronibus; ſi indirecte respondeam, vel ambigue, v. g. me nescire, in quo loco ſit, ſcilicet in proprio & in quo angulo ſit, videtur eſſe æquiuocatio, a noſtris etiam improbata. Ergo, inquiunt, dicendum eſſe, non eſſe eum in ædibus meis. Sed infirmum hoc argumentum. Nam ſi mendacia officioſa jam publice & conſenſu publico probentur, id procul dubio latrones & tyranni ſcient; quid, ſi ergo non contenti ſint negatiua mea, ſed requirant etiam iuramentum. Ergo periurium etiam officioſum dabitur? non certe. Dixerim, iſtis caſibus excuſandum eſſe mendacium, tamquam ex defectu alterius medii, quo ſalus hominis petri expediri poſſet, ex quo tamen non ſequitur, illud

vero cautelarum usu, & earundem utilitate, clariff. J.C. Jo. Fichardi Francofurtensis. Ex recentioribus notus est Samuel Strykius, qui edidit *cautelae contractuum, testamentorum & juramentorum*.

§. V.

illud ab omni labè liberum esse. Ideoque pastores non sint faciles in factis sanctorum probandis, sed omnia expendant secundum trutinam legis diuinæ. Neque tamen ex infirmitatibus facienda peccata regnantia &c.

Ad hæc omnia nos pauca monebimus. Nihil ex sanctorum exemplis probamus, sed ex principio cognoscendi voluntatem diuinam. Non statuimus mendacia officiosa, *Ambts-Lügen* / contradictio enim in adiecto adesset. Factum obstetricum Ægyptiacarum non laudatur secundum quid in sacra scriptura, sed absolute. Ponderentur saltem verba, quæ supra adduximus, ibi: *obstetrices Deum verita: Deus obstetricibus benefecit: ut eis Deus per illam obstetricum pietatem familias pararet.* Saluator iniusti dispensatoris factum improbum plane non laudauit, sed hoc saltem dixit, *quod huius seculi homines sint in suo genere (quod genus neutiquam laudat,) prudentiores, (putant enim, se esse prudentes, quamuis astuti sint,) quam homines iudicis, Luc. 16. v. 8.* Latrones non habent jus & hinc ego quoque ipsis non sum obligatus, ut iis dicam, ubinam sit is, cuius vitam petunt. Non datur

§. V.

Eadem est ratio *simulationis* & *dissimulationis*. Quamvis enim & hic non pauci deprehendantur, qui ex erroneis principiis & maiorum suorum auctoritatibus omnem simulationem & dissimulationem pro peccato reputent; bonitas tamen & turpitude hic non minus, quam in casu præcedente ex intentione agentis diiudicanda erit. Ipse Saluator noster simulabat, se longius ire velle, ubi cum duobus discipulis ad vicum Emaus proficiscebatur, Luc. XXIV. v. 28. & tamen is omni labe expers erat. (a)

§. VI.

datur mendacium officiosum, ergo multo minus periurium officiosum. Quod ex infirmitatibus non sint facienda peccata regnantia: de eo est nulla controuersia.

a) De *Davidis* simulato furore v. 1. Reg. 21. v. 11. seqq. ibi: tum (David) illinc (Noba) digressus ut Saulem effugeret, ad Achim Gethæ regem se contulit. Sed cum dicitarent apud Achim ipsi stipatores, hunc esse regem terræ Davidem, hunc esse cui per choras accantatum foret illud: Saulus mille, decem superavit millia David. Hæc verba David in animo suo versans, & sibi ab Achi Gethæ rege permittens, gestum murmurat apud eos, & stultitiam inter

§. VI.

Quid de reservationibus mentalibus statuendum sit, illud ex adductis simul jam patet. Pro licitis haberi possunt, si per eas nemo lædatur, nec ego ad iudicandam rei veritatem alteri jure perfecto obstrictus sum. Detestanda autem sunt, si iisdem ad decipiendos alios utamur, quale quid Jesuitarum genti impunitari solet, v. g. si quis interrogatur: an sit clericus? & ille respondeat, non, cum hac reservatione, scilicet, ut tibi hoc indicem. Item: huc non transit delinquens, scilicet, per manicam meam. Item: non habeo pecuniam, scilicet ut eandem tibi persoluam &c. qua de re Ludov. Montaltius in litter. provinc. (a) videri potest, add. Pufend. de J. N. & G. lib. 4. c. 1. §. 14.

inter eorum manus *simulans*, in portæ ostio pingebat, salivamque in barbam suam deliquabat. Tum Achis suos alloquitur: en inquit, videtis hominem insanum esse, cur eum mihi adduxistis? adeone insanis careo, ut hunc mihi adduxeritis, qui apud me insaniret? hiccine, ut in familiam meam veniat? Plura habet Zieglerus in not. ad Grot. de J. B. & P. l. 3. c. 1. §. 17. ubi simul ipse Grotius conferendus.

(a) Præcipue *epist. 9.* Auctor se vocat *Ludovicus*

cum

cum *Montaltium*, verum autem illius nomen est: *Blasius Pascal*, Theologus & Mathematicus Parisiensis. Damnatæ sunt hæ litteræ Parisiis a. 1690. instinctu Jesuitarum. Notas ad eas edidit. *Petrus Nicole*, Theologus itidem Parisiensis sub nomine *Wilhelmi Wendrockii*, Salisburgensis Theologi, & disquisitiones sub nomine *Pauli Irenæi*. Vera nomina metuebant iram aduersariorum. Litteræ, vel epistolæ prouinciales primum in lingua Gallica prodierunt, sed a *Wendrockio* sic dicto in latinam conuersæ. Omnia coniunctim etiam *Helmæstadii* a. 1664. impressa sunt cura viri summi, *Hermanni Conringii*.

Ut res eo melius intelligi possit, ex *cit. epist. 9.* sequentia excerpemus: nunc illa, inquit pater, quem adducit *Montaltius*, in medium adferenda, quæ solerter excogitauimus, ut facilius peccata tum in sermonis usu, tum in contrahendis rebus vitentur. In quo nihil difficilius ac perplexius, quam mendacium effugere, præsertim, cum aliquid falsi persuadere velis. Huc vero mirabiles utilitates adfert nostra de æquiuocis-doctrina, quam *Sanctius* noster sic explicat *p. 2. lib. 3. cap. 6. num. 13.* Prima regula, inquit, quoties verba sunt significatione sua ambigua, pluresque sensus admittentia, nulum est mendacium, ea proferre in sensu, quem proferens ex illis vult & concipit, etsi audientes ac is, cui juratur, in alio sensu accipiant, etsi nulla iustâ causa ducatur proferens. Istuc quidem, inquam artificium jam noueram. Sic

K

nos

nos illud, inquit, euulgauimus, ut nemini jam sit incognitum: at, ubi verba æquiuoca non suppetunt, scin, quid facto opus sit? neutiquam vero, inquam. Equidem, ait, tamen si nullus diceret, facile suspicabar; nam id nouum & vulgo ignotum. Hæc illa est restrictionum mentalium calliditas, quam subiungit Sanctius his verbis: possunt quoque absque mendacio ea verba usurpari, etiam si ex sua significatione non sint ambigua, nec eum sensum verum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tantum verum sensum reddant ex aliquo additio mente; ut si quis vel solus, vel coram aliis interrogatus, siue propria sponte, siue recreationis causa, siue quouis alio sine iuret, se non fecisse aliquid, quod re vera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam diem, ab ea in qua fecit, vel quoduis aliud additum verum, re vera non mentitur, nec est periurus; sed tantum non dicit unam veritatem determinatam, quam audientes concipiunt, ac verba illa significant; sed aliam veritatem disparatam. Eiusmodi restrictionum varia deinde subiicit exempla & in primis illud *num. 26.* Licet reo non iudice interrogato respondere, se non occidisse Petrum, intelligendo alium eiusdem nominis, vel etiam eundemmet, intelligendo antequam nasceretur. Hanc vero calliditatem utilissimam dicit esse Sanctius, ad regenda multa, quæ tegere opus est, nec regi absque mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. **Causam vero, hac utendi iustam esse pronun-**

nūntiat, quoties necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuenda, vel ad quemlibet virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa. Hic ego: quid est, mi pater, si non hoc mendacium: immo, quid est, si non hoc periurium: nec mendacium, inquit, nec periurium est. Docte hoc probat Sanctius, & nos- ter item Filiutius *tr. 25. c. 11. n. 331*: Quia, inquit, intentio discernit actionem. Quin etiam n. 328. vitandi mendacii cautiores tradit indu- strias. Quæro, inquit, qua cautela utendum sit amphilologia. Resp. ut recte amphilologia concipiatur, assignari possunt duo modi pro per- sonis iudicio præditis: primum est, habere in- tentionem proferendi verba externa materialiter, & ad maiorem securitatem cum incipit v. g. di- cere juro, interponere submisse restrictionem mentalem, me hodie, deinde addere alta voce, non comedisse rem illam: vel juro, & interpo- nere, me dicere, tum absolvere alta item voce, quod non feci, hoc vel illud. Sic enim veris- sima est oratio tua. Apparet inquam: at duo tamen quædam vereor: primum, ne isto artificio id unum assequamur ut verum summissa voce dicamus clara mentiamur: alterum, ne multi non satis apud se sint, ut illis metho- dis possint uti. His, inquit, qui restrictiones mentales ad manum non habent, sapienter a nostris partibus prospectum est, ut ex his, quæ subiicit Filiutius disci potest. Pro rudibus, in- quit, qui nesciunt in particulari concipere ama-

philologiam, satis est, si habeant intentionem affirmandi vel negandi in sensu, qui contineat re ipsa veritatem, ad quod necesse est, ut saltem in uniuersale sciant, se posse negare in aliquo verò sensu. Potesne mihi verum dicere? Nonne impeditus sæpe ac perplexus fuisti, quod illius doctrinæ cognitione carueris; certe mi pater. Age, nonne hoc etiam dabis percommodum fore, si nonnunquam obstrictæ fidei tuta conscientia deesse liceat. Siquidem id fieri possit, inquam, nil commodius. Audi igitur, inquit, Escobarium tr. 3. ex. 3. n. 48. Expende, quomodo promissio obliget, quandonam minime obligare videatur. Non obligat, si non habuisti animum te obligandi, sed solum proposuisti facere: vix autem quis promittentium obligari intendit, nisi juret, aut instrumento stabiliat. Itaque, cum dicunt, faciam, intelligunt se facturos nisi murentur. Volunt enim libertate sua frui. Alias deinde non implendi promissi vias subiicit, quas tu priuatim consulere potes: mox in clausula hæc omnia ex Molina & aliis ducta esse subnectit. Enimuero, mi pater, eam vim dirigendæ intentionis methodo inesse non rebar, ut etiam promissa rescinderet. Cernis, inquit, quantas & vita ac negotiis difficultates tollat hæc methodus: at nihil scito nobis laboriosum magis fuisse, quam colloquiis virorum cum fœminis leges ponere. Nam in pudicitia ratione nostri cauti valde & restricti sunt: & tamen etiam in hac materia nonnullas habent sententias satis remissas; nec minus curiosas, in eorum

§. VII.

Utrum reo liceat, delictum quod ipsi imputatur, contra veritatem negare, aut fictis argumentis eludere, anceps apud DD. morales est quæstio. Pufendorffius *d. l. cit.* §. 20. pro affirmatiua pugnat, sed negatiuam amplectitur Dn. Thomasius *Jurispr. diu. l. 2. c. 7. §. 85. & 86. seqq.* quæ & nobis placet. Sine dubio enim iudex jus perfectum habet, ut veritatem a reo exigere possit, ergo & in reo obligatio perfecta erit, veritatem dicendi. Et qui jam per delictum suum socialitatem læsit, ille sine dubio eandem ulterius læderet, si hac ratione debitam satisfactionem reipublicæ subtrahere niteretur.

K 3

§. IIX.

rum præcipue gratiam, qui uxorem vel duxerunt, vel desponderunt. Hic pater istarum quæstionum exempla tam spurca, tam pecude potius, quam homine digna subiecit ut nihil fingi possit obscœnius: tot autem mihi ingessit ut facile pluribus literis implendis possint sufficere. At nos ne ipsa quidem annotabimus loca: literas enim nostras cum tu omnibus promiscue communi-ces, metuo, ne quis eorum qui solam in istis rebus voluptatem sequuntur, hinc arrepta occasione ipsos, quod nolim, adeant libros, ac tali lectione animos commaculent.

§. IIX.

Ceterum ad veritatem dicendam tamdiu saltem obligamur, quamdiu in statu pacato viuimus. Hostes enim, qui vincula socialitatis fregerunt, jus perfectum non amplius habent, vi cuius veritatem a nobis extorquere possunt. Ex quo sequitur, stratagematibus aduersus hostes omnino uti licere. Quem enim vi aperta prostrernere licet, eum sine dubio etiam fictis sermonibus eludere licebit. Quodsi tamen vel per inducias, vel per pacem ex statu bellico ad statum socialem iterum transimus, tunc omnes ficti sermones penitus exulare debent.

§. IX.

Eadem, quæ hactenus de sermone in genere diximus, nunc porro ad materiam iuramentorum adplicari possunt. Scilicet, juris naturæ præceptum est, ne quis sub prætextu fidei iuramenti alterum decipere studeat, sed ut e contrario omnia fideliter & sincere impleat, de quibus juratum est, alias enim socialitatem violaret.

§. X.

Juxta mores omnium fere gentium forma essentialis iuramentorum in inuocatio-

catione eius consistit, quem tanquam Deum juraturus colit, & quem proinde non solum ut testem omniscium veritatis, sed simul quoque ut omnipotentem vindicem mendacii, si quod prolaturus est, inuocat. Unde eruditi differentiam inter adfinia juramenti, contestationem, & obtestationem deriuant. Scilicet obtestationem vocant, quando quis alterum nominato Deo, vel alia re maxime verenda, de veritate dicenda obsecrat. Sic Archifacerdos Christum obtestabatur Matth. cap. 26. v. 63. & Josua Achan. Jos. cap. 7. v. 19. & nostri Iudices communiter obtestantur inquisitos. Sie sollen Gott und dem Richter die Ehre geben / und die Wahrheit bekennen. Contestatio est, quando quis non quidem Deum, sed aliam tamen rem gratissimam nominat, & non minus veritatem verbis suis inesse dicit, quam quidem illa res nominata ab ipso diligitur, quo pertinet contestatio Iosephi per vitam Pharaonis, Genes. 42. v. 15. & 16. Elisæ per vitam Eliæ 2. Reg. 2. v. 2. Huc referendæ etiam adseuerationes, bey Fürstl. wahren Worten / bey Cavaliers-parole, item Quakerorum formula: bey Mannen und Worten /

ten / v. *us. præct. distinct. jurid. ad tit. ff. de iurciurando, dist. XV. & ipsam doctrin. ff. eod. tit. §. II.*

§. XI.

Interim ut iuramentum vim suam exerat, omnia illa iterum supponi debent, quæ in materia de promissionibus in genere supposuimus. Ergo si quis dolo malo me ad iuramentum præstandum adigit, nulla exinde intuitu mei oritur obligatio, nec alteri exinde actio acquiritur, ne ex malitia sua lucrum habeat. Exceptio est, nisi detecto dolo deceptus promissionem suam juratam sponte rati habeat. Erga Josua & Israelitæ ad iuramentum Gibeonitis præstitum, servandum non fuissent obstricti, nisi talis rati habitio comperto dolo adcessisset, v. *Jos. cap. 9. v. 16. seqq.* Postquam autem hæc adcesserat, & deinde Saul nihilominus fidem datam frangebatur, Deus periurium jure merito puniebat, 2. *Sam. 21. v. 1. & 2.*

§. XII.

Quodsi iuramentum per vim metumque extortum fuerit, tunc itidem nullum producit effectum. Opinio Moralistarum & nonnullorum DD. juris romani,

mani, acsi Deo aliquid promittatur, & propterea juramentum seruari debeat, maximam profecto absurditatem sapit, Deus enim ut testis inuocatur, at vero testi nunquam aliquid promittitur. Et posito, quod Deo aliquid promittatur, quis præsumeret, Deum hoc promissum in fauorem scelerati hominis esse accepturum, & propterea officium iusti vindicis exerciturum fore. (a)

K 5

§. XIII.

(a) Ne singulares opiniones fouere videamur, sequentia ex Zieglero, Jcto Wittebergensi, in not. ad Grot. l. 2. c. 13. §. 12. adponamus.

Primus locus est de juramento *per falsos deos* præstito. Juramentum, inquit, tale non obligat ex se, nec est verum juramentum, quia non inuocatur Deus verus in testem, nec obligatio ejus ad religionem, aut pietatem vere pertinet, cum in veri Dei contumeliam tendat, & actum idololatricum contineat. Obligat tamen ideo, quia proficitur ex conscientia erronea. Nec igitur sub ratione periurii Deus istud in iniuriam suam interpretatur, si per falsos Deos peieratum sit. Duarenus permittit quidem, deferri juramentum gentili, aut Mahumedano, sed non adserit, sanctos etiam ita jurare posse. Nec video, qui reprehendi possit sententia Duareni, cum ipse Augustinus, quem
hic

hic in partes vocat Grotius, distinguat inter iuramenta qua talia, & qua idololatræ. Ex quo conficiunt aliqui, exigi tale iuramentum posse, non tamen præfigi, ut juret per falsos Deos, aut, ut tale, vel tale idolum nominet, ad quod sciret maiore eum religione teneri, sed, ut in genere religiose juret, etiamsi non ignoret, eum id facturum non sine idololatræ, Dannhaueri *Disp. Decalog. 7. §. 2.* Quia si perpendantur omnia, & imprimis, quod per iuramentum idololatræ euerfio tum ecclesiæ, tum politice vitari possit, conuerti autem ad verum Deum de præfenti non possit idololatra, cum quo res est, etiam idololatræ iuramentum exigi per principem christianum posse, absolum non videtur.

Alter locus est de distinctione inter iuramentum & votum. Iuramentum, inquit, voti nomine nuncupatur, quatenus in utroque intenditur cultus Dei, & ex diuino jure aliqua obligatio producitur. Sed, pergit, differunt tamen hæc a se inuicem. In voto enim cultus diuinus intenditur per promissionem, quando scilicet homo Deo aliquid obseruandum promittit, e. g. dare eleemosynas, seruare castitatem; unde eius obligatio descendit ex fidelitate per promissionem Deo factam; in iuramento vero Deo nihil promittitur, sed nomen tantum eius ad promissionem confirmandam adsumitur & inuocatur, adeoque obligatio eius non ex quadam fidelitate, sed solum reuerentia diuini nominis, quam homo ipsi exhibere tenetur, causatur, *Frantz. 2. resol. 1. n. 24. 25.*

(a) Co-

§. XIII.

Illud quoque patet, omne juramentum super *re licita* præstari debere. Quemadmodum enim nuda promissio in præiudicium tertii tendens promittentem non obligat: ita nec juramentum tanquam accessorium aliquod. Peccat sine dubio, qui super eiusmodi re juramentum interponit; sed dupliciter peccaret, si illud juramentum in actum deducere, & sic per illud tanquam vinculum iniquitatis socialitatem lædere vellet. Male ergo faciebat Herodes, dum ob præstitum juramentum Johannem Baptistam capite truncare jubebat *Marc. 6. v. 26. seqq. (a)*

§. XIV.

Quemadmodum vero quilibet juri, quod ex promissione alterius habet, renunciare potest; ita quoque juramentum remittere valet ille, in cuius favorem juratum est. E contrario autem, sicut princeps jus quæsitum nemini, ipso invito, auferre potest, ita quoque juramentum alteri præstitum remittere propria

(a) Cogitandum hic quoque de jureiurando, quod Israelitæ in odium Beniamitarum præstiterant *judic. 6. ult.*

pitia iustitia nequit. Et ipse qui per preces circa iuramentum dispensationem in præiudicium alterius impetrat, propterea a nota periurii non excusatur; De cetero quoad hanc materiam vid. Uffelmannum in *tr. de oblig. ham. qua ex sermone oritur.*

CAPUT X.

DE SOCIETATE CONJUGALI.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Transgressio ab officiis hominum generalibus & communibus, ad societates particulares & speciales, quarum prima, societas coniugalis tamquam reliquarum fundamentum, §. I. definitur, quid coniugium & matrimonium sit, non solum ex moribus plerarumque gentium, sed etiam ex mente Istorum Romanorum, §. II. questio prima, an aliquis ex præcepto juris natura ad inendum matrimonium obstrictus sit, ad quam secundum duos diversos casus respondetur. De principibus, qui militibus, quandoque etiam schola ministris coniugia interdiciant, §. III. vota cælibatus juri natura non contrariantur, modo vœnentibus libertas relinquatur, aliam vitam deinde rursus eligendi,

di, §. IV. circa consensum in matrimonio eadem occurrunt, quæ in consensu intuitu contractuum. Metus atrox & dolus matrimonium impedit, non habito respectu, an dolus sit circa accidentalia, an vero circa substantialia, §. V. de errore, qui & hic erranti nocet. Aliud tamen obtinet, si quis defloratam pro virgine duxerit, vel si in sexu, aut generandi potentia errorem fuerit, §. VI. ratione personarum ergo requiritur, ut sint diuersi sexus & ad generationem idonea. Inde iudicatur de eunuchis & orientalibus & occidentalibus, §. VII. aliter sese res habet cum spadonibus, sterilibus, senibus ac vetulis, ubi aliqua semper generandi spes superest. De matrimonio in ultimo articulo mortis contracto, §. IIX. secundum regulas juris natura alterum coniugum ab altero invito recedere non posse statuitur, aliter tamen sentiendum, si uterque consenserit, §. IX. sola ratio mariti imperium in uxorem ignorat, nisi pactum speciale adcesserit, §. X. quaestio tractatur: an polygamia sit contra jus natura? circa quam quaestionem distinguitur inter polygamiam virilem & muliebrem, §. XI. Polygamiam virilem ratio sibi relicta non impugnat. Ad dubia quadam respondetur, §. XII. idem statuitur circa polygamiam muliebrem,

*liebrem, quamquam in hac plures metuen-
das esse rixas non diffidendum, §. XIII. ra-
tione consanguinitatis censetur, ex sola ra-
tione non posse cognosci, quod matrimonium
inter adscendentes, descendentes, vel con-
laterales etiam primi gradus sit interdictum.
Argumenta a pudore &c. desumpta pro incer-
tis habenda, §. XIV. concubitus libidinis
explenda causa susceptus non quidem in ju-
ve natura indistincte improbat, sed tamen
in sacra scriptura, §. XV.*

§ I.

EXplicauimus hactenus officia illa
communia, qua omnes homines,
qua tales, erga se inuicem, exhibere te-
nentur. Superfunt nunc adhuc specia-
lia ex societatibus quibusdam particula-
ribus prouenientia. Talium societatum
sunt tres: coniugalis, paterna, herilis.
Coniugalis reliquarum quasi est mater at-
que fundamentum, unde etiam primo
loco de ea nobis agendum erit.

§. II.

Ex moribus omnium, vel saltim
plerarumque gentium, vox coniugii, seu
matrimonii, indigitat societatem perso-
narum diuersi sexus sobolis procreandae
caussa

caussa in perpetuum initam. Unde ipsi Juri Romani gentiles, quorum fragmenta in pandectis corporis juris Justiniani deprehenduntur, justas nuptias concubinatui, stupro, fornicationi, & eiusmodi concubitu temperario explendæ libidinis causa suscepto perpetuo contradistingunt, & historiarum aliarum gentium idem testantur.

§. III.

Quæstio prima se hic offert: *utrum aliquis ex præcepto juris natura ad inendum matrimonium obstrictus sit?* circa huius quæstionis resolutionem duo distincti casus ab inuicem separandi sunt. Aut enim quæritur indefinite: utrum homines ad generandam sobolem obligentur? aut in specie de certo aliquo individuo sermo est. *Priori* casu, quæstio sine dubio adfirmanda, cum alias vitæ socialis fundamentum necessario corrueret, ad quod promouendum, & conseruandum tamen homines sunt adstricti. Sed *posteriori* casu aliud dicendum. Licet enim unus, vel alter, procreationi sobolis non studeat, experientia tamen ostendit, quod satis multi adsint, qui huic rei operam nauant. Immo socialitati officeret, si qui-

si quilibet ad matrimonium prouolaret, cui tamen facultas alendi uxorem & prolem deest, quoniam hac ratione non potest non aliis grauis esse. Aliquando etiam status, in quo quis uiuit, coniugium commode celebrare non permittit. Unde non peccant principes, qui interdum militibus, immo etiam scholæ ministris, quamdiu in officio sunt & esse volunt, coniugia interdicunt. Nemini enim infertur præiudicium, qui sciens & uolens sub hac conditione officium amplectitur.

§. IV.

Fluit simul exinde, non esse contra juris naturæ dispositionem, si quis sponte cœlibatum uoueat. Aut, si talia collegia instituantur, in quæ non nisi illi recipiuntur, qui cœlibem vitam se exacturos esse promittunt, quo pertinent monasteria Romano-Catholicorum. Modo tamen eiusmodi personæ libertas permittatur, ut coniugium futuro tempore inire possit, si cœlibatus iterum displiceat: in quo peccari solet aliquando. (a)

§. V.

(a) De votis monasticis & eorum origine vid. Schilter, *instit. jur. canon.*, l. 1. tit. II. §. 4. & quos

§. V.

Interim circa consensum conjugalem eadem repetenda erunt, quæ supra (a) de consensu in contractibus in genere adduximus et supposuimus. Metus atrox sine dubio matrimonium impedit, & idem de dolo dicendum, (b) ubi etiam non distinguimus, utrum dolus substantialia matrimonii, an vero eius accidentalia saltem concernat, v. g. si quæ dolose se diuitem esse simulet. Ex malitia enim & dolo alterius numquam pronascitur obligatio, quamuis hic quoad dolum circa accidentalia DD. juris ciuilibus communiter contrarium statuunt, quorum tamen opiniones in nostra disciplina parum, vel nihil curamus.

L

§. VI.

quos ibi citat auctores & textus ex S. Scriptura, 1. Corinth. 7. v. 25. 1. Job. 2. v. 16. Elegans locus huc pertinens est apud Carpzouium *de iur. 114.*

(a) *Cap. VII.* Metui atroci opponitur reuerentialis, qui negotium non viciat, v. not. nostr. *ad princ. l. de nupt. lit. d.*

(b) De variis opiniõibus DD. v. Finckelth. *obs. 30.* Brunnem. *jur. eccl. l. 2. c. 17. §. 25.* ibi quoque Stryk. *in not.* Sam. Neander *in dissert. de sponsal. & nupt. sess. 12. §. 2.* Carpz. *jurispr. eccl. l. 1. de spons. 179. §. 193.*

§. VI.

De errore quoque eadem regulæ supra traditæ repeti debent. Diximus, errorem nocere erranti, unde si quis Titiam ducit, quam Meuiam esse existimat, aut si quis cum paupere, quam diuitem esse censebat, coniugium contrahit: ex hoc capite a contractu matrimonii semel inuito recedere non licebit. Sed quid, si quis defloratam pro virgine duxerit? nonnulli ex DD. juris naturæ statuunt, matrimonium nihilominus subsistere, quoniam & hic finis eiusdem obtineri potest; (a) nobis tamen contrarium verius videtur, quia & hæc qualitas ex omnium, vel plerorumque saltem hominum natura promisso, per modum conditionis semper adhæret, (b) unde ea defi-

cientur

(a) Ita etiam statuunt canonistæ propter *can. 2. caus. 29. qu. 1. in f.* contra quos disputat Carpzou. *cit. des. 193.*

(b) Immo hic reuera adest dolus, qui juxta §. *preced.* consensum penitus excludit. Sed quid? si eiusmodi persona regulam juris notam pro se adduceret, quod scilicet nemo propriam turpitudinem adlegare teneatur; resp. concedendo. Verum, si sponte eam non vult adlegare,

tientē, sine dubio ipsa etiam obligatio ex promissione alias proueniens deficit. Idem est, si in sexu, vel generandi potentia erretur, quoniam tunc finis principalis huius societatis obtineri nequit.

§. VII.

Circa qualitatem personarum, quæ coniugium inire intendunt, nihil aliud ergo requiritur, quam ut sint diuersi sexus; (a) & ad generationem idoneæ. Ubi ergo aperte constat, generationem

L 2

pro-

gare, a matrimonio tamen & concurrente simul deceptione alterius abstinere debet & ad hoc omnino tenetur. Ac quoniam hoc non facit: in dolo est. Qui propriam turpitudinem adlegat, nullum meretur fauorem; *l. s. C. de seru. pignor. dat. manumiss.* multo minus, qui eam cecelat. Si femina illam adlegat & alter nihilominus eam in uxorem ducit: res expedita est, quia volenti non fit iniuria.

(a) Alias enim quælibet societas coniugium dici posset. Sed nota. Ubi cunque est matrimonium, ibi debent esse personæ diuersi sexus. Verum regulæ logicæ de conuersione non prætiuntur, ut hanc propositionem ita conuertant: ubi cunque in societate aliqua sunt personæ diuersi sexus; ibi est matrimonium, nam et mercaturæ intuitu masculus & femina societatem inire possunt.

prolis obtineri non posse, ibi quoque in-
 ita societas titulum matrimonii non me-
 retur. Exulant ergo eunuchi, (b) siue
 sint orientales, quibus ipsum membrum
 virile, siue occidentales, quibus vasa femi-
 naria abscissa. (c)

§. IIX.

E contrario, ubi aliqua spes est gene-
 randi sobolem: ibi societas inter mascu-
 lum & feminam inita, titulum coniugii
 omnino meretur, quia alter liquido pro-
 bare nequit, quod hic finis principalis
 coniugii deficiat. Unde non peccant
 principes, quando spadonibus, (a) sterili-
 bus, senibus ac vetulis (b) coniugia per-
 mittunt. Immo matrimonium in ulti-
 mo

(b) Dissenserunt tamen quondam Theologi
 & Jcti, quorum responsa habentur in libello
 pseudonymi Hieronymi Delphini, quem vocat
eunuchi coniugium, die Epapunen-Heyrath/ conf.
 nostr. doctrin. ff. *tit. de rit. nup. § 11.* Pufendorff.
de I. N. & G. l. 6. c. 1. §. 25.

(c) De hac distinctione v. Thomas. *instit. ju-
 risprud. divin. l. 3. c. 2. §. 178. seqq.*

(a) Ita etiam de jure civili arg. *l. 6. §. 2. l. 7. ff.
 de edil. edict.*

(b) Ex jure civili pertinet huc *l. 27. C. de nup.*
 v. alias de sexagenariis Sueton. *in Claud. cesar.*
6. 23. Alex. ab Alexandr. general. disert. l. 4. c. 3.

mo mortis articulo contractum, exinde verum matrimonium est, quoniam sæpe medici de vita agrotantis desperant, qui tamen deinde præter omnium spem pristinae valetudini restituitur. (c)

§. IX.

Quæ hæcenus a §. V. differuimus, ea non ex jure naturæ proprie sic dicto deducuntur, sed ex principiis philosophiæ rationalis, & eo pertinentibus regulis interpretandi, nec non ex moribus & consensu gentium circa vocabulum matrimonii. Postquam autem nunc matrimonium rite contractum est, regulæ juris naturalis demum adplicantur. Ubi id quidem expeditum esse censemus, alterum coniugem ab altero invito recedere non posse propter vim pacti semel initi; quodsi tamen utrique coniugi deinde contrarium placeat, nihil obstat de jure naturæ, quo minus recedere possint, utroque enim dissentiente, non turbatur socialitas. Nec obstat, quod coniugium societatem perpetuam esse dicimus, istud enim ratione primæ intentionis saltem intelligendum. Nam & alii contractus, in

L 3

per-

(c) Vid. quoad hanc materiam Thomaf. d. l. 3. c. 2. §. 188. seqq.

perpetuum ineuntur, sed tamen ex post facto mutuo dissensu iterum solvuntur.

§. X.

Porro ex sacra quidem scriptura & lumine reuelationis constat, quod maritus imperium in uxorem exerceat, quo etiam collimant leges ciuiles, sed sola ratio sibi relicta, hoc non adsequitur, tamquam necessarium quid, nisi pactum speciale adcesserit. Potest enim absque eiusmodi imperio societas coniugalis consistere, quippe quæ nihil aliud, quam mutuam utriusque coniugis amicitiam requirit. Potest ergo iure naturæ etiam uxor sibi imperium stipulari, & translatio domicilii non nisi utriusque coniugis consensu facienda.

§. XI.

Succedit nunc quæstio: *utrum ius natura dicat, quod præcise unus saltem masculus & una femina coniungi debeant, aut, an polygamia sit contra ius naturæ?* hic ante omnia supponendum, polygamiam duplicis generis esse, aliam *virilem*, quando unus vir plures uxores ducit, quæ in specie *polygynia* dicitur; aliam *muliebrem*, quando una mulier diuersis ma-

maritis nubit, quæ *polyandria* audit. De singulis speciebus seorsim agendum erit.

§. XII.

Quod ad virilem adinet, non solum in veteri testamento respublica Hebræorum, sed & hodie in specie Turcarum liquidum exemplum præbet, quod per illam socialitas neutiquam turbetur, unde ex ratione sibi relicta firmum argumentum desumi non potest, ex quo dicta polygamia impugnetur. Quod enim interdum rixæ domesticæ oriri possint: hoc certe non est vitium ipsius rei, sed personarum, & ex accidenti fit. Atqui hoc etiam in omni societate accidere solet, unde communio mater litium vocatur. (a) Quis vero exinde contractum socie-

L 4

ta-

(a) Meretur, ut adponamus locum Thomasi d. l. 3. c. 2. §. 203. 204. & 205. scilicet, inquit, sicut alibi jam ostendimus, (in *disput. de crimin. bigam. §. 24.*) non poterit polygamia virilis ex lege naturali impugnari, quia tantum abest, ut per eam directo turbetur socialitas humani generis, aut generatio sobolis impediatur; ut potius rationi sibi relicte eadem multum facere videatur ad multiplicationem generis humani. Rationes vero ab aliis aduersus eandem adductæ,

de

tatis contra jus naturæ impingere adferret? taceo, quod celeberrimi quoque Jcti polygamiam hanc nec jure diuino positiuo prohibitam esse adferant, ex quibus in præfenti Struuium S. J. C. ex. 29. 16. 52. laudasse sufficiat.

§. XIII.

de zelotypia, de discordiis domesticis, de odiis nouercalibus in ipsa prole continuandis, & quæ sunt aliæ incommoda domestica, jam sæpius & multis sunt reiectæ. Quodsi præcedenti argumento a priori desumpto, rationem a posteriori aduersus Christianos valituram velis superaddere: eandem optime suppeditabit dispensatio diuina, quæ Deus in veteri testamento populo Judaico, vel certe patribus eandem permisit, quia & inter beneficia Dauidi præstita recensuit, quod ipsi plures uxores dederit. Quis enim putaret, Deum id inter beneficia referre, quod essentiam hominis turbat ac jure naturali prohibitum est?

Plurima lectu digna & utilia hic conlegit Hieronymus Brücknerus in *decis. jur. matrimon. controuers.* præcipue cap. 13. Joh. Lyserus sub nomine Sinceri *Wahrenbergs*, qui ipse cœlebs erat, in dem *kürzen Gespräch von der polygamie* hanc polygamiam in jure diuino reuelato non solum peruissam, sed plane præceptam esse staturabat, abusus dicto: *quod is maledictus sit, qui opus Domini negligenter facit.* Sustinebat tandem

§. XIII.

Quoad polygamiam muliebrem, plurimi quidem ex DD. moralibus hanc sententiam amplectuntur, quod ea juri naturæ aduērietur, quoniam non possint non inter diuersos mares graues rixæ pacem turbantes oriri. Sed tamen & hic eadem responsio locum habere posset, quam modo adtulimus, esse scilicet hoc vitium personarum, non vero ipsius negotii. Interim si comparatiue loqui volumus, frequentiores rixæ ex hac, quam quidem ex virili polygamia oriri possunt, maritus enim melius plures uxores, quam una uxor plures maritos regere valet.

§. XIV.

Ratione consanguinitatis multi ex recentioribus, etiam juris ciuilibus interpretibus fatentur, nuptias inter fratrem & sororem contractas non repugnare juri naturæ ex hac ratione, quia Deus permisit, quod Adami liberi inter se coniu-

L s

gia

tandem infamem pœnam in Suecia. Auctores, qui eo tempore pro polygamia & contra eam scripserunt, adduximus in histor. jur. natur. §. LVI. LIX. & CXI. & in doctrin. ff. tit. de rit. nupt. §. XXI.

gia celebrare potuerint. Thesis vera est, sed ratio non quadrat ad disciplinam juris naturalis, quia gentilibus de liberis Adami nihil innotuit. Ergo melius dicitur, ex sola ratione non posse cognosci, quod matrimonium inter adscendentes & descendentes, vel inter conlaterales primi etiam gradus interdictum sit, quia neutrum socialitatem turbat. (a) Argu-
men-

(a) De Atheniensibus Cornelius Nepos *de vit. excellent. imperat. in prefat.* ita: hi, si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia majorum institutis judicari; non admirabuntur, nos in Grajorum virtutibus exponendis mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio: quippe cum eius ciues eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia ducitur adolescentulis, quam plurimos habere amatores. Item *in Cimone c. 1. ab inis.* Habebat in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, ubi B. Christoph. Cellarius in notis suis ad voc. *germanam* sequentia adiecit: Varroni quidem apud Seruium in *Aneid. V. v. 412.* germanus est *de eadem genitrice manans*, quo sensu ibidem etiam Virgiliti vox, *haec germanus Eryx*, accipienda est: at eodem Seruio teste multi dicunt, esse *de eodem*

menta, quæ a pudore, reuerentia, & in-
 finctu naturali nonnulli desumunt, pla-
 ne incerta sunt, & nihil probant, quia in
 utramque partem disputari possunt.

§. XV.

Ut bina verba de concubitu, qui so-
 lius libidinis explendæ gratia suscipitur,
 addamus, ratio sibi relicta id quidem co-
 gnoscit, eum peccare in leges socialita-
 tis, qui nimio veneris exercitio morbum
 sibi adtrahit, & per consequens se inha-
 bilem reddit, quo minus futuro tempo-
 re aliis inseruire possit; quodsi tamen ta-
 les circumstantiæ non adsint, tunc certe
 medius terminus demonstrandi turpitu-
 dinem susceptæ actionis deficit. Interim
 S. Scriptura eiusmodi coitus tamquam
 peccaminosos damnat & reiicit.

CAPUT XI.

DE SOCIETATE PATERNA.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

*Consideratur hoc capite, quid liberi pa-
 rentibus, quid parentes liberis debeant? §. I.
 quoad*

*eodem germine, id est, patre. Et hoo modo noster
 intellexit, qui addidit: eodem patre natus,*

quoad primum non nuda gratitudo; sed talis
 qua cum obsequio & reuerentia coniuncta est,
 intelligitur. Inde parentibus competit im-
 perium, quod etiam patria potestas vocari
 potest, non tamen in sensu juris Romani,
 §. II. patria potestas sensu natura accepta
 tam matri quam patri competit, nisi per pa-
 trum speciale aliud dispositum fuerit, §. III.
 de quaestione: an liberis liceat inuitis paren-
 tibus matrimonium inire? ad quam distincto
 respondetur, §. IV. obligationem parentum
 ad suscipiendam educationem non ex pacto,
 sed immediate ex legis naturalis dispositione
 oriri, euincitur, §. V. possunt parentes for-
 mationem morum liberorum juxta circum-
 stantias obuenientes iuste aliis committere,
 §. VI.

§ I.

Sub hoc capite duo præcipua conside-
 randa erunt (1) quid liberi parenti-
 bus & (2) quid vicissim parentes liberis
 debeant. Prius longa demonstratione
 haud indigere videtur, cum ratio ipsa
 cuilibet dicat, ad gratitudinem nos es-
 se obstrictos illis, a quibus maxima be-
 neficia in nos collata fuerunt, nisi socia-
 lita-

litem turbare velimus. Ergo & de liberis idem sentiendum erit.

§. II.

Non intelligimus autem nudam gratitudinem, sed talem, quæ speciale obsequium & reuerentiam adnexam habet. Ex quo e contrario consequitur, parentibus competere imperium, (a) quippe sine quo educatio liberorum & formatio morum, ad vitam socialem maxime necessaria, fieri non potest. Posses hoc imperium etiam patriam potestatem vocare, modo hoc vocabulum non in sensu juris Romani capias. Quæ enim ibi de unitate personæ inter patrem & filium, de

(a) Non autem jus vitæ & necis, quod olim apud Romanos obtinebat: *l. 10. C. de patr. potest.* deinde ita statutum fuit juxta *l. 3. C. eod.* si filius tuus, inquit imperator Alexander, in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare non potuit. Quem, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare jure patriæ potestatis non prohiberis: acriori remedio usus, si in pari contumacia perseverauerit; cumque præsidi provinciæ oblaturus, dicturo sententiam, quam tu quoque dici volueris, conf. hic quoque *l. un. C. de emendat. propinqu.* ibique Brunnemannus in commentu doctrin. nostr. ff. *tit. de his, qui sui, vel alieni jur. sunt, §. III.*

de pupillari substitutione & eiusmodi rebus aliis habentur: ea meri juris positiui sunt, juri naturæ incognita.

§. III.

Cum etiam in cap. præced. §. X. dixerimus, maritum ex natura societatis conjugalis præ uxore sua prærogatiuam aliquam non habere, sed societatem esse æqualem; hinc consequitur, quod patria potestas in sensu juris naturæ accepta, tam matri, quam patri eodem modo competat, qui propterea communicato consilio & unitis viribus educationem suscipere debent, (a) nisi forsitan per pactum speciale aliter inter ipsos conuenierit.

§. IV.

Ex illis, quæ antea de obsequio (a) liberorum adtulimus, nunc porro famo-

(a) Grotius de J. B. & P. l. 2. c. 5. §. 1. dicit: si contendant inter se imperia, præfertur patris imperium, ob *sexus præstantiam*. Sed hæc ratio petit id, quod in principio est. Putarem negotium esse suspendendum, donec unio sequatur, vel rem deferendam ad arbitros.

Ad §. IV.

(a) Ad obsequium illud de jure Romano etiam

ſa illa quaſtio facile reſolui poteſt: *an liceat liberis matrimonium inire inuitis parentibus?* ſcilicet diſtinguendum: an liberi adhuc ſint in familia paterna, an vero ſe ad eam jam egreſſi. *Posteriori* caſu laudabiliter faciunt, ſi adhuc conſentum parentum expetunt, quo tamen neglecto matrimonium non eſt nullum. *(b) Priori caſu*

eiam pertinet, quod parentes a liberis ſine impetrata venia priuata auctoritate in jus vocari non poterant; nec liberis permiſſum erat, actiones famoſas contra eos inſtituere: nec iuramentum calumniae iis deferre, &c. v. *tit. ff. de obsequ. parent. & patron. praestand.*

(b) Ergo, prout Iſti dicunt, conſenſus parentum non eſt neceſſitatis, ſed honeſtatis ſolum. Quid hodie ſecundum jus canonicum? adponamus locum *Beſoldi ſynopſ. doctrin. poliſt. c. 13. §. 7.* eademque, inquit, reuerentia exigit, ut liberi non inuitis parentibus ineam matrimonium: unde valent conſtitutiones, quae inuitis parentibus nuptias contrahentibus, poenas infligunt, *Didacus de Medrano in tr. de conſenſ. nuptial. c. 11.* attamen ſecundum concilium Tridentinum, licet æquum & honeſtum eſſe non negetur, ut liberi nupturientes conſenſum habeant paternum, ſed tamen, ſi matrimonium ſolenniter celebratum, aut ſaltem in praſentia parochi & teſtium

pro

casu subdistingendum, utrum nouellus maritus cum uxore sua in ædibus & conuictu paterno manere velit, an familia egredi paratus sit. Si hoc, consensus requisitio iterum non est necessitatis, bene tamen, si illud, ne parentibus inuitis nouum, illudque maximum onus imponatur. (c) §. V.

promissum sit; maius inde vinculum nasci merito reputatur, quam ut id per patriam potestatem irritari queat. Quod tamen non adprobant Galli, apud quos ex regis decretis matrimonia inuitis parentibus, etiam publice inita, annullantur.

(c) Non solum ratione alimentorum, sed etiam alio respectu, v. *Genes. 26. v. 34. 35.* Esaus autem quadraginta annos natus Juditham Beeris & Basematham Elonis Hettæorum filias in matrimonium duxit, qua quidem Isacco & Rebecka acerbitati animi fuerunt.

Curiositatis gratia sequentem casum ex Besoldo *loc. cit. §. 8.* quoque adponemus: quaeritur etiam, inquit, *an parentibus nolentibus monasterium ingrediantur liberi recte?* & quamuis Petr. Aerodius quaesitor Andegauensis *libel. sing.* cum filio tamquam fugitiuo agat, eo, quod ipse nolente degeret apud patres societatis. Attamen non videretur potestas patria eo usque extendenda, ut etiam in rebus conscientiam adtingentibus, aliquid impedire, vel efficere possit. *l. 56. §. 1. C. de, episc. & cler.*

Obligatio parentum ad suscipiendam educationem non descendit ex pacto, cuius infantes sunt incapaces, sed immediate ex legis naturalis dispositione. Neque enim parentes ab aliis hominibus præferre possunt, ut hanc educationem suscipiant, quia illi non sunt causa, quod liberi in lucem editi fuerint, sed hoc parentibus adscribendum est. Unde consequitur, alios homines ex facto parentum prægruari non debere, sed obstrictos esse parentes, ut partum, quem in lucem ediderunt, ita forment, ne onus fiat aliorum & sic socialitatem turbet.

VI.

Quantis vero melius sit, si parentes educationem liberorum ipsi dirigunt, modo ad talem directionem habiles deprehendantur; interim tamen, si vel eiusmodiabilitas deest, vel parentes aliis præcipue publicis functionibus in educatione impediuntur, tunc iniustum non est, ut alias personas habiles eligant, iisque formationem morum committant.

M

CAP.

CAPUT XII.

DE SOCIETATE HERILI.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Ad probandum imperium herile non sufficit ratio ab Aristotele prolata, & ab hominibus stupidis petita, §. I. seruitus vel oritur ex conventionem, veluti ob indigentiam, vel ex moribus gentium, uti in iis, qui bello capti sunt, qua dua species probe ab invicem separanda, §. II. praecipua inter eas differentia est, quod prioris generis serui inuito vendi non possint, quod intuitu aliorum aliter sese habet, §. III. competit dominis jus castigandi venientes; crudelitas autem in seruos captivos non laudanda, quamvis sit excusanda, §. IV. quae jus Romanum de seruis disponit, quod nec nuptias inire, nec ex facto proprio conveniri possent, sicque pro civiliter mortuis habendi sint, jus natura ignorat, §. V.

§. I.

Quamvis Aristoteles seruos quosdam natura dari adserat, per quos homines stultos indigitat, qui capaces non sunt, ut actiones suas ipsi dirigere queant;

ante (a) hac tamen sic dicta seruitus alteri nullum jus concedit, ut hunc homi-

M 2

nem

(a) Adponamus locum ex Pufendorffio *de J. N. G. Lib. 6. c. 3. §. 2.* circa huius facietatis originem, inquit, reiicienda est sententia eorum, qui imperium herile & seruitium actu a natura constitutum autumant. Equidem maximam ingeniorum diuersitatem inter homines deprehendimus. Ut alia praterreamus, sane adparer, quosdam & ea esse mentis perspicacia, ut per se cernant, quid rebus suis expediat, & ea alacritate, ut quod sibi est utile, proprio impulsu citra aliorum coactionem suscipiant. Aliis contra ingenium est ita hebes, ut quid ex usu sit, citra aliorum ductum patrum perspiciant, magisque sint idonei ad talia, quae viribus corporis constant, obseunda, quam ad quae subtilitas aliqua mentis requiritur. Tanta insuper socordia, ut, nisi coacti, recte non faciant, nec parua commodè seruire, aut dispensare norint. Quorum posteriores natura seruos Aristoteles vocat, non quod dominus & seruus actu per naturam constituatur, citra interueniens factum humanum; sed quia eiusmodi hominibus, quos tali ingenio natura finxit, commodius est aliis seruire, quam proprio Marte rem gerere, add. Grotius *de J. B. G. P. 1. 2. c. 22. §. 11.* ibique Joh. Frid. Gronovius *in not. num. 21.* Aristorelis locus habetur *1. polit. c. 3.*

nem imperio suo subicere possit, unde ad alios fontes recurendum erit.

M II.

Scilicet, seruitus vel oritur ex *conventionione* inter dominum & seruum, quando quis ex indigentia se alteri subicit, (a) vel ex *moribus gentium*, quando captivus

(a) Vel in perpetuum, vel ad tempus, pacta enim & hic dant legem contractui, filii Jctorum. Unde etiam *mercenarii* nostri serui in sensu politico dici possunt. Eiusmodi seruitus apud Iudeos in usu erat: *Primus* locus huc pertinet est *Exod. 21. v. 2. usque ad v. 10.* Si emeris seruum Hebræum, sex annos seruito, septimo autem anno manumittitor gratuito. Si cælebs venit, cælebs manumittitor: si maritus, uxor cum eo manumittitor. Si dominus ei uxorem dederit, ex qua filios aut filias procreauerit, femina & nati domini sunt: ipse solus manumittitor. Quod si seruus captus amore sui domini & uxoris & filiorum noluerit manumitti, eum dominus ad recuperatores adducto, eique ad ualnam aut ad postem applicato, aurem subula perforato, & ille ei perpetuum seruito. Si quis filiam suam vendiderit in famulatam, ea ne seruorum in thorem manumittitor. Si ea domino displicebit, nec is eam despondent, redhibeto: in extraneam gentem emantipandi potestas ne esto, quia eam adfecit igno-

ignominia. At si eam filio suo dedit, aut eodem jure cum ea, quo cum liberis, agito. Si aliam duxerit, hanc victu, vestitu, congressu ne fraudato. Si tria hæc ei non confecerit, manumittitor gratis sine precio. *Secundus* locus est *Levit. 25. v. 89. ad 95. inclus.* Si quis tuorum consanguineorum præ remittate tibi venierit, ne ei servilem in morem imperato, sed eum perinde ac mercenarium aduenamque habeto. Quumque apud te serviuerit, ad annum Jubilæum, a te discedito una cum suis liberis, & in suam cognationem patriamque possessionem reuenito. Quum enim serui mei sint, ut quos ex Aegypto eduxerim, non licet eos seruili more vendi. Quare ne eis durius imperatore, Deumque vestrum timetote. Ex seruis autem & ancillis, quos ex finitimis gentibus habebitis, seruos vobis & ancillas comparatote, tum ex aduenis apud vos peregrinantibus: ex his, inquam, & ex conterraneorum vestrorum natione, qui in finibus vestris progenuerint, comparatote, eosque mancipi habetote & possidetote, quam possessionem vestris natis post vos futuris sempiternam relinquatis. His, inquam, dominamini. At in vestri generis hominibus Israelitis, ne alii aliis asperius imperatote. Quodsi auctis facultibus alicuius peregrini, & incolæ vestratis, quispiam vestri generis, præ rerum inopia, illi aut omnino peregrinæ nationis stirpi venierit, postquam venierit, redimendi jus esto: aliquis ex eius consanguineis eum redimito, patruus, patruelis, aut aliquis eiusdem cum eo propin-

quiritatis & gentilitatis: aut ipse denique facultatem nactus se ipsum redimat, cumque suo emtore rationem subducatur ab anno venditionis ad Jubileum, ut eius precii pecunia numero conveniat annorum, perinde ac si mercenarius apud eum per id tempus fuisset. Si multi supererint anni, pro eorum ratione pecuniam referet ex sui venditionis precio. Sin pauci ad Jubileum anni superabunt, habita annorum ratione precium reddet suae redemptionis. Mercenarii conditione apud illum quotannis esto, neve committite, ut ille ei durius imperet. Quod si his rebus redemptus non fuerit, exiit anno Jubileo, una cum suis liberis. Nam mihi serui sunt Israelitae serui mei sunt, inquam. *Tertius est Deuteronom. 15. v. 12. ad 18. inclus.* Si quis tibi consanguinitatis tuae Hebraeus aut Hebraea venerit, sex annos tibi seruito, septimo autem anno eum manumittito, quumque manumittes, ne vacuum mittito, sed ex tuis pecoribus, exque horreo & torculari honeste muneratum, & eis quibus te Jova Deus tuus ditaverit donatum: Ac memento te servum fuisse in Aegypto, & inde a Jova Deo tuo redemptum: qua de causa haec ego vobis hodie praecipio. Quod si negabit, se a te esse discessurum, quod te quamque domum amabit, quoniam apud te bona conditione sit, tum tu subula eius autem ostio adfigito, isque tibi in perpetuum servus esto, idemque ancillae facito. Ne illum grauate manumittito, qui tibi bis tamdiu servierit, quamdiu mercede conductus mercenarius; videlicet sex annis

ptiuis vitam donarunt victores, (b) ut pro alimentis seruitia in perpetuum exhiberent. Has duas species probe ab inuicem separasse expedit, quia pro illarum diuersitate diuersitas quoque iurium & officiorum deprehenditur.

§. III.

Quamuis enim in eo conueniat utraque seruitus, quod seruus ad quascunque operas licitas ex arbitrio domini præstandas sit obstrictus, & quod e contrario dominus ad suppeditanda necessaria alimenta obligetur; differunt tamen in eo præcipue, quod seruus per conventionem talis inuitus alteri vendi non possit, quia hoc esset contra intentionem serui sese huic domino vendentis, (a) quod intuitu serui in bello capti aliter se habet.

§. IV.

Domino in seruum, siue ex conventionem, siue ex captiuitate bellica talem.

M 4

com-

annis: & Jova Deus tuus omnia tibi, quæ facies, fortunabit.

(b) Hinc in legibus Romanis habetur, seruos a seruando dictos esse, v. §. 3. 7. *de jur. person.*

(a) Forsan enim duriores dominum inueniret.

Competit jus dirigendi actiones & restituendam atque improbum castigandi. (a)

Quamvis autem nonnullæ gentes in capti-

(a) Apud Romanos serui in bella capti indistincte arbitrio dominorum subiecti erant, quod tamen deinde emollicebatur, v. §. 2. *f. de his, qui sui Et. ubique not. nostr.* & licet in castigando dominus excesserit; dolus tamen adhuc hodie non præsumitur, sed pœna mitigatur. Casum huc pertinentem habet Georg. Roeser / præfectus Saxonicus Altenburgensis, in *prax. crim.* c. 7. §. 10. cas. 8. ubi in sententia interlocutoria p. 529. seq. factum ita recensetur: Wird C. U. von H. beschuldiget / daß er am 13. Sept. dieses Jahrs (1622.) seinen Diener C. E. mit einem Stock defmassen geschlagen / und am Haupt verwundet / daß er den 18. darauf davon gestorben / inmassen derselbe solches in denen von ihm eingegebenen Schrifften nicht in Abrede seyn können. So, er nun wohl vorwendet / auch nicht ohne / und aus der Zeugen Summarischen Bericht / ingleichen des von H. übergebenen ewdlischen Defension Zeugniß so viel abzunehmen / daß der Entlebte zu dieser Beschädigung sonderbare grosse Ursache und Anlaß gegeben / indem er meldet von H. seine ihm gnädigst anbefohlene Herren Dienste zu verrichten / denselben seine Stiefstr. Spohren und Reit-Hosen aus seinem Quartier zu hohlen abgefertiget / ihm auch also bald

bald wiederzukommen / ernstlich anbefohlen / der
 Entleibte aber solches verächtlich hindangesetzt /
 sowohl den Hin- als Her-Beg in einem Bier-
 Hause eingesprochen / zu Hause sich eine ziemliche
 Weile aufgehalten / grosse Uppigkeit und Leicht-
 fertigkeit mit der Ammen und andern Mägden
 getrieben / indessen seinen Herrn bey instehenden
 Ausreiten und unflätigen heftlichen Wetter mit
 Verlangen auf die Reit-Kleidung warten lassen /
 auch als ihn derselbe endlich kommen sehen und
 zu eilen angemahnet / allem Ansehen nach aus
 Tros / seinen Schritt gemächlich fortgangen /
 und als er ihn dessentwegen mit dem in Händen
 habenden Stock leidlich castigiret / die Stiefeln
 niedergeworffen / in Stall gelauffen / und wie
 ihn der von H. verfolget / und allda noch einen
 Streich über den Arm oder die Lenden gegeben /
 denselben mit der Hand vor die Brust / daß er
 an eine Säulen getaumelt / gestossen / zum Stall
 heraus gelauffen / den allda liegenden Stiefel
 aufgehoben / und damit den von H. auf den Leib
 geworffen / darauf dieser ihm den Schlag auf
 den Kopff / dadurch er vermuthlich die Beschä-
 digung / daran er verstorben / bekommen / zu-
 gefüget / wie er denn auch nach diesem demselben
 Schimpflich zu begegnen nicht abgelassen / die
 Spohren auf ihn zugeworffen und gesagt / da
 hast du deine salua venia hundsvoßtischen Spoh-
 ren / auch hiebvorn ziemliche Wiederseßlichkeit
 von sich spühren lassen / und der beyden Zeugen
 bey 7. Defensional-Articul gethanen eydlichen
 Bericht noch vor 6. Wochen vernehmen lassen /

er wäre / als er einst seine Aufwartung hindan
 gefest / und der von H. alleine nach Haus gehen
 müssen / daher ihn bey seiner Heimkunft ge-
 sucht / in der einen Stuben über dem Stall ge-
 wesen / und wenn sein Herr wäre da hinein ge-
 kommen und ihm was sagen wollen / hätte er
 seinen blossen Degen schon bey der Hand gehabt
 und ihn damit durch und durch stossen wollen /
 wozu kommt / daß nach des Medici Bericht / die
 Wunde nicht tödtlich / sondern der Tod von
 dem Verbluten erfolget / der Beschädigte aber
 sich wie die Zeugen fol. 51. aussagen / darbey
 sehr übel und unruhig gehalten / daß das Blut
 beständiger Weise nicht wohl gestillet werden
 können / also durch dieses malum regimen sich
 selbst nicht wenig verwahrloset; dieweil aber dem-
 noch der von H. bey der coercion bessere Maffe
 halten / und ihn mit dem Stock auf den blossen
 Kopff dermassen nicht schlagen / sondern viel-
 mehr / bey verspürtem Frevel und Widerspen-
 stigkeit zur Hafft bringen / und ordentlicher
 Weise bestraffen lassen sollen / in übrigen in dessen
 Defension so viel / daß er mit der Inquisition als
 sofort gänglich zu verschonen / nicht ausgeführet /
 und er weder articuls- noch summarischer Weis-
 vernommen / die Zeugen auch / ausser denen / so
 er bey seiner Defension produciret / vermittelst
 Endes nicht abgehöret / also definitiue noch zur
 Zeit nicht erkandt werden mag / &c. Absoluto
 processu inquisitorio sententia definitiua sequens,
 qua etc. l. p. 558. habetur, lata est: Daß zwar
 C. II. von H. wegen der an C. E. begangenen
 Ent-

ptiuos crudeliter scire confueuerint, (b) in vindictam, quod illi omnia infausta victoribus inferre conati fuerint; hoc tamen non laudandum, sed quodammodo saltem excusandum. Quam primum enim victo vita donatur & ipse in familiam adsumitur: (c) omnis antegressa hostilitas remissa est, vel tamen esse debet.

§. V.

Entleibung gestalten Sachen nach an Leib oder Leben nicht zu bestraffen / er wird aber nichts desto weniger nebst Erstattung der Gerichts-Kosten auf vorhergehende liquidation und Richterliche Ermäßigung in eine ziemliche Geldbusse / seinem Vermögen nach / jedoch daß sich dieselbe über 150. Rthlr. nicht erstrecke / in Straffbillig genommen.

(b) Exemplum adhuc hodie habemus in illis, qui a Turcis & piratis Tunetanis & consortibus capiuntur atque venduntur. Romani sequioribus præcipue temporibus illa pacta venditioni seruorum adiecta, *ut crudeliter haberentur*; improbabant, l. 6. §. 1. in f. ff. de seruis exportand. & dominus seruum sine causa occidens capite plectebatur, l. 1. §. 2. ff. ad L. Cornel. de sicar.

(c) Hæc adsumtio exinde conligitur, postquam captiuus vinculis solutus & ipsi operæ demandatæ. Si ergo dominus eum vinctum atque carceratum adhuc tenet, supplicium saltem dilatum esse censetur, uti apud Romanos eorum

in-

§. V.

Illa quoque, quæ in jure Romano de feruis habentur, quod v. g. nuptias inire non possint, sed solum in contubernio viuant: quod ex facto proprio conueniri non possint, sed actio semper contradominum dirigenda, &, ut uno verbo dicam, quod pro ciuilitèr mortuis habeantur, juris naturæ non sunt, sed ex moribus Romanorum, ut plurima alia, deduci debent.

CAPUT XIII.

DE DELICTIS ET POENIS.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Missis officiis in ciuitate uiuentium, quippe qua ad politicam pertinent, transitus fit ad caput hoc de delictis & poenis, §. I. definitur, quid sit delictum secundum ius naturæ, §. II. delictum committentes intellectu & voluntate gaudeant, necesse est. Idem de infantibus, furiosis & mente captis quid sentiendum sit, ostenditur, quamquam infan-
tie

intuitu, qui v. g. triumpho, aut spectaculis seruabantur, v. Pufendorff. de J. N. & G. l. 6. c. 3. §. 6.

*hic terminos. & quibus jus natura precise
 non definit, §. III. quia quis contra patitur,
 et non imputatur. Hinc de feminis, quae
 stuprum passa sunt. De more circa hanc
 rem apud Germanos obtinente, §. IV. idem
 sentiendum, si quis sub comminatione mor-
 tis &c. alterum ad aliquid faciendum adi-
 gat, §. V. non vero ebrius excusandum esse
 censetur, exceptis tamen duobus casibus,
 §. VI. in quantum & quibus casibus aliquis
 contumeliosis verbis, vel factis ad iram pro-
 vocatus excusari possit, ostenditur, simulque
 generalis de adfectibus regula traditur, §. VII.
 de ignorantia, quae, si facti alieni, excusat,
 si juris naturalis non item. Quid hoc in-
 tuitu jus civile disponat, adducitur, §. VIII.
 quaestio: an autocheiria jure natura sit per-
 missa? ad quam distincte respondetur, §. IX.
 defensionem vitae cum interfectione alterius
 permissam esse statuitur, pariter ac pudici-
 tia, §. X. si vero de bonis agitur, respicien-
 dum: an quis in statu civili, an vero natura
 vivat, §. XI. de persecutione hostis, quam
 in infinitum licitam esse certo sensu defendi-
 tur, §. XII. quaestio: an alterius adgressioni
 aditum pracludere, an ipsam expectare &
 deinde interficere justum sit, deciditur,
 §. XIII. de necessitate eiusque in factis, quae
 alias*

alias delictis accensenda, effectus. *Utrinam Pufendorffio eius rei exempla adduuntur, §. XIV. de furto ob extremam inopiam commisso, quid sentiendum, & in quantum illud licitum sit, determinatur, §. XV. intuitu materiae panarum & coercitionum, an & quomodo procedendum sit, distinte, tam intuitu illorum, qui superiorem non agnoscant, quam illorum, qui in republica vivunt, traditur, §. XVI.*

§. I.

QUAMVIS communiter Doctores in systematibus juris naturae materiae de officio in ciuitate viuentium peculiare caput dicare soleant; (a) nos tamen, qui confusionem disciplinarum euitare studemus, haec officia non tangimus, sed ad politicam remittimus. Jus naturae enim hic nihil aliud dicitur, quam hoc generale saltem, quod ciues tam intuitu principis, quam in relatione ad se mut-

(a) Adpates hoc ex Pufendorffio *de officio boni, & ciu. l. 2. c. 5. usque ad fin. libr. & de j. N. & G. l. 7. & 8. per tot.* Hugone Gronio *de j. B. & P. passim*, prout ex indice videti potest. Thomasio *in instit. jurispr. diuin. l. 3. c. 6.* aliisque.

cem nihil suscipere debeant, quod pacem & tranquillitatem turbare potest. Transimus ergo ad materiam de delictis & poenis.

§. II.

Quid sit *delictum*, si de jure naturæ disputamus, illud ex principiis a nobis in quibuscunque materiis adductis nunc facillime definiiri potest. Scilicet est *factum* (a) *turbans socialitatem*, & sic contra voluntatem diuinam, quatenus ea ex lumine rationis cognosci potest, commissum.

§. III.

(a) Factum hic, uti in jure positivo, etiam non factum sub se comprehendit, v. g. si miles in excubiis dormit, Brandenb. Kriegs-Recht tit. 5. art. 28. Derjenige / so auf der Schildwache schläfft / oder gehet vor Ablösung weg / oder trincket sich so voll / daß er die Wache nicht bestellen kan / der soll ohne alle Gnade arquebusiret werden. Kayfers Maximiliani II. Kriegs-Artikel / artic. 39. Da einer, auf der Schildwache schlaffend befunden wird / oder sonsten / ehe es abgelöst / davon gienge / der soll an Leib und Leben gestrafft werden. Schwedisches Kriegs-Recht tit. 7 §. 43. Schläfft einer auf der Schildwache / es sey in Bestungen oder im Feld / gehet auch wohl zuvor und ehe er abgelöst wird / von

von derselben hinweg / oder trincket sich dabey so
 trincken / daß er seine Wache nicht bestellen kan /
 der soll arquebusirt werden. **Darmmarchtsch.**
Kriegs-Articel cap. 7. Art. 77. Schlafft einer
 auf seiner Schildwache / oder Sentinellen / oder
 gehet von seiner Post / ehe und bevor er abgelös-
 set ist / und dieselbige ledig stehen läst / der soll
 arquebusirt werden / und sollen die andere / so
 Wache thun / solches bey ihrem Ende anzeigen
 und zu erkennen geben. **Ober-Sächsisch.**
Kreysses Articul. Brief. art. 6. Ingleichen
 so soll sich ein jeder / so lieb ihm seine Ehre und
 Lebensitz / zumahl wenn man am Feind steht /
 oder überfalls gewänten muß / vor Trunckenheit
 hüten / der hiewieder handelt / und seine Schu-
 digkeit zu Alarms-Zeiten nicht erweist / trincken /
 oder gar nicht auf die Wache kommt / die Wa-
 che verschläfft / oder auch sonst voller Weis-
 etwas verbricht / den soll seine Trunckenheit kei-
 nestwegs entschuldigen / sondern nach Beschaffen-
 heit seines Verbrechens / ohne alle Gnade / mit
 vermürdter Straffe / an Leib / Ehre und Leben
 wieder ihn verfahren werden. **Lüneburgl. Ar-**
ticul. Brief 6. 7. Welcher Befehlshaber /
 Reuter oder Knecht auf seiner Schildwache
 wird schlaffen / oder nachlässig befunden werden
 also / daß Freunde oder Feinde ihme zu seiner
 Wache bestommen können / oder seine Schild-
 Wache gar verlästet / ehe er abgelösset wird / des-
 gleichen von der Wache ohne Erlaubniß gehet /
 der soll an Leib und Leben gestrafft werden.
Schleswig. Kriegs-Recht tit. 9. art. 68. Da

§. III.

Dum dico: *factum commissum*, suppono ex principiis philosophiæ moralis, facientem intellectu & voluntate, duobus illis principiis actionum humanarum

N

in-

es sich zutrüge / daß einer auf der Schildwache / es sey an was Ort es wolle / schlieffe / oder un- abgelöset weggienge / oder sich dabey so truncken trincke / daß er die Wache nicht verrichten könte / der soll nach Befindung der Sache an Leib und Leben gestrafft werden. **Württemberg.**

Articuls-Brief art. 30. Da einer auf den Schildwachen schlaffend gefunden / oder sonst / che er abgelöst würde / davon gienge / der soll für Recht gestellt / und hoch gestrafft werden. **Hessisches Kriegs-Recht art. 38.** Wer auf der Schildwach schlaffend gefunden / oder sonst ehe er abgelöst würde / davon gienge / der soll an Leib und Leben ohne alle Gnade gestrafft werden. **Holländisch. Kriegs-Recht art. 27.** Ein Soldat / der

auf seiner Sentinellen oder Schildwache schlaffend gefunden wird / soll ohne einige Gnade am Leben gestrafft werden. **Schweizerisches Kriegs-Recht tit. 6. art. 38.** Der / so auf der Schildwache schläfft / es sey in Bestung oder im Feld / oder auch wohl davon gehet / zuvor und ehe er abgelöset wird / oder trincket sich dabey so truncken oder voll / daß er seine Wache nicht bestellen kan / der soll arquebusirt werden.

Den.

instructum esse. Unde statim consequitur, infantes, furiosos, mente captos (a) & similes socialitatem in sensu juridico nunquam turbare, licet aliquid admittant, quod in præjudicium aliorum tendere videtur, & quoad considerationem physicam revera etiam tendit. Non enim intelligunt, quid agant. Quo anno autem infantia finiatur, illud secundum jus naturæ ex certo annorum numero determinari nequit, (b) sed ex circumstantiis dijudicari debet, an maturitas judicii adsit, annon? §. IV.

(a) De quibus vide, etiam §. 4. J. de curat. ibique not. nostr. sub lit. b. l. 5. §. 2. ff. ad L. Aquil. qui textus præcipuus est.

(b) Uti quidem jure civili determinatum est, v. princ. §. quib. mod. tut. fin. & l. ult. C. quand. tut. esse desin. annon ergo jure naturæ inter impuberes & minores differentia adest? non credo, sed iterum ad hoc principium recurrendum erit, an maturitas judicii adsit, an secus. Ratione legis positivæ Romanæ, ubi sunt 25. v. l. 40. §. 1. ff. de minor. 25. ann. ratione juris Saxonici Land. R. l. 1. art. 42. Ethn. R. c. 26. ubi sunt 21. anni, Carpzou. p. 2. const. 11. def. 9. ratione Statutorum Hamburgensium part. 1. tit. 9. art. 1. ubi 18. anni sufficiunt, uti in electoribus cur. bull. c. 7. §. 4. Verba ex jure provinciali Saxonico adducere nolo, ne quis scandalum ca-

pias

§. IV.

Quæ quis *coacte patitur*, ea plane non imputantur. Unde is quidem poenam meretur, (a) qui stuprum violentum

N 2

femi-

piat & mihi datum imputet, de criminibus enim ibi sermo est. Hoc saltem addo, quod, quia jura positiua ratione numeri annorum variant, nostra thesis salua maneat: jure naturæ certum numerum non esse determinatum.

(a) In jure Romano & quidem in specie in l. 1. §. 4. ff. ad L. Cornel. de sicar. Marcianus ita: diuus Hadrianus rescriptit, eum, qui stuprum sibi, vel suis, per vim inferentem occidit, dimittendum. Ergo etiam priuata auctoritate occidere licet ejusmodi stupratorem. Ad tale stuprum enim patiendum femina non obligatur, licet castitatem & pudicitiam *animi* non amittat, sed solum *corporis*. Meretur, ut adponamus locum ex Pufendorffio de J. N. & G. l. 2. c. 5. §. 11. Apud Ebraeos, inquit, ut tradit Seldenus de J. N. & G. l. 4. c. 3. tantus comitatur fauor defensionem corporis & pudoris, ut non solum is, qui inuadebatur, per se inuasorem cum caede repellere, sed & alter innocenter oppressum cum caede inuasoris defendere posset: idque non tantum, si vitam alterius adgrederetur, sed et si cum masculino vellem concumbere, aut alterius sponsam comprimere, videt lex Wisigothorum l. 2. t. 3. c. 6. constitut. Sicular.

feminae infert, femina autem ex diuerso, cui illud infertur, extra reatum constituta est. Mores apud Germanos quondam,

lar. *l. 1. tit. 22.* & sic magnis laudibus celebratum fuit iudicium C. Marii, quod absoluisset, simulque corona donasset militem, qui *sororis suae filium* tribunum militum, de stupro se sollicitantem, interfecerat. Plutarch. Mario. Plato *de LL. l. 9.* Qui mulierem liberam, aut puerum ad rem veneream vi subegit, impune non ab eo solum, cui vis est illata, verum etiam a *patre, fratribus, filiisque* vita priuetur. Neque ex eo, quod Augustinus *de ciuit. Dei l. 1. c. 18.* dicit: non amitti corporis sanctitatem, manente animi sanctitate, etiam oppresso corpore: (add. Gratianus *caus. 32. qu. 5. c. 1. 2. 3. 4.* Plautus *amphitr.* haut promeruit, quamobrem vitio verteres. Mea vi subacta est facere. Seneca *Hippolyto*: mens impudicam facere, non casus solet.) consequitur, violentos stupratores non posse quocumque modo repelli. Sicuti non sequitur; vir pius per temporariam mortem ad beatioram vitam transfertur; ergo latroni non potest extremam vim opponere. Quo loco tamen obseruandum, quod Lysias *orat. 1.* tradit, lege Attica grauius punitum, qui persuasionem, quam qui per vim feminam stupraverit. Rationem subiungit: eos enim, qui vim faciunt, odio haberi censuit ab illis, quibus vis illata est. Qui vero se insinuando persuadent, adeo ipsorum

ani-

dam, ubi signa virginitatis adhuc in usu erant, recepti, quod eiusmodi deflorata

N 3

CO-

animos peruertete, ut aliorum uxores reddant sibi benevolentiores, quam maritis, & uniuersam domum suæ faciant potestatis; liberos quoque reddant incertos, maritorum ne sint, an adulterorum. Libanius declar. 2. multo grauius est, quod persuasit, ut flagitiosa esset, quam quod necessitate inlata dedecorauit.

In *const. crim. art. 119.* ita habetur: So jemand einer unverleumbden Ehefrauen/ Wittwen oder Jungfrauen/ mit Gewalt/ und wieder ihren Willen/ ihr Jungfräulich oder Fräulich Ehrenahme/ derselbig Ubelthäter hat das Leben verwirctet/ und soll auff Beklagung der Benöthigten in Ausführung der Missethat/ einem Räuber gleich/ mit dem Schwert vom Leben zum Tod gerichtet werden. So sich aber einer solches obgemelten Mißhandels freventlicher und gewaltiger Weis/ gegen einer unverleumbden Frauen oder Jungfrauen/ unterstünde/ und sich die Frau oder Jungfrau sein erwehrte/ oder von solcher Beschwerniß sonst errettet würde/ derselbig Ubelthäter soll auff Beklagung der Benöthigten in Ausführung der Mißhandlung nach Gelegenheit und Gestalt der Personen/ und unterstandenen Missethat gestrafft werden/ und sollen darinn Richter und Urtheiler Rathß gebrauchen/ wie vor in andern Fällen mehr gesetzt ist.

Jus

Jus Saxonicum prouinciale l. 3. art. 1. ita disponit: um kein Ungericht sol man niederhauen Dorffgebeude/ es sey dann/ daß darinnen Mägde/ oder Weiber genöget werden/ oder genöget darein geführt sein. Dann da sol man über richten/ man entrede es dann mit Recht. Wird aber darüber gerichtet/ und darnach jener allererst vor Kompt/ und sich der Noth entreden wil/ man gilt ihm doch das Gebeude nicht/ dieweil man es nicht entredet zuvor und ehe das Gericht gieng. Alle lebendige Ding/ die bey der Nothgung waren/ die soll man enthaupten. (*) Alle die dem Geruffte folgen/ halten sie den Nothger und Friedebrecher auff/ ob er wohl nicht überwunden wird/ sie sollen darumb keine Noth leiden/ also doch/ daß sie ihn allsin für Gericht bringen.

(*) Als die Pferd/ welche sie trugen/ und die Leuth/ die dazu Vorschub thäten/ und endlich alles Lebendiges/ so dazu Hülf gethan hat. Auch soll man die Pferde/ da sie auff seyn wegkommen/ enthaupten/ ut supra l. 2. art. 13. hæc glossa tradit. Alias in eadem glossa hæc quoque habentur: vom Niederhauen der Dorff-Gebeude vernimm/ daß man nicht mehr abhauet/ als die Schloß/ die Thüren und die Wände/ und die Stat/ die der Frauen Hinderung waren / daß sie nicht wegkommen mochte in ihrer Nothgung/ darum/ daß sie solch Ubel beschützten. Est poena irrationalis.

(b) Sex

coronam virginalem deponere debuerit,
juri naturæ sunt incogniti. (b)

N 4

§. V.

(b) Scabini Lipsienses apud Carpzouium *prax. crim. qu. 75. n. 83. 84.* pronunciarunt: was aber die genöthigte Person anlanget / ist sich dieselbe des Crankes zu enthalten schuldig / & alio tempore: Sie ist aber gleichwol / weil Sie selbst gerüget und geklaget / daß er das Werck der fleischlichen Unzucht mit ihr vollbracht / mit bedecktem Haupte zu gehen schuldig! *B. R. W. Serenissimus vero Saxoniae elector apud eundem Carpzouium in jurispru. eccles. l. 2. def. 237. n. 17.* ita rescripsit archidiacono Chemnicensi: Als bey Uns ihr um information angesuchet / wessen ihr euch gegen die vom Feinde genöthigte Weibes-Personen bezeigen sollet / lassen wir euch zum Bescheid unverhalten / daß in solchen Fällen b. hut. sam zu gehen / insgemein alles scrupuliren und nachgrübeln einzustellen / die vorhin Betrübten nicht weiter zu betrüben / sondern vielmehr auff begebende Fälle mit gebührliehen Trost auffzurichten / der Feinde verübte Unthaten mehr mit dem Mantel der Christlichen Liebe um der beleidigten Personen willen zudecken / als auszubreiten / und die Nothgezögten an ihrer Ehre / Nahmen oder Gewissen nicht vorsehlich zu gefährn seyn / begeben sich aber bey einer oder der andern Person etwas sonderliches / so wollet ihr uns jedesmahl die Umstände aufführlichen berichten / und unsre resolution darauff erwarten / v. *ibidem quoque*

§. V.

Sed quid, si *coacte* aliquid *agam*, v. g. si alter me sub comminatione mortis, vel alterius grauissimi mali (a) adigat, ut tertio damnum inferam: hic itidem fundamentum imputationis cessat. Immo, si alius valentior per violentiam membra mea ad aliquid agendum adplicat, tunc valet simile, quod habet *Pufendorf de off. hom. & civ. l. 1. c. 1. §. 24. inf.* mihi non magis factum istud imputari posse, quam gladio, aut securi cædes. (b)

§. VI.

que Franciscum Pfeilium, Berlichium aliosque n. g. citatos. Pertinet ad hanc materiam ex iure canonico *caus. 32. qu. 5.*

(a) Quod supra constantiam humanam est, v. g. vulneratio, quia vulnera ad mensuram dari non possunt, verbera, &c.

(b) Fusius hæc exponit idem Pufendorffius *de J. N. & G. l. 1. c. 5. §. 9.* imputari quoque, inquit, nequeunt, quæ quis coacte patitur, aut agit. Talia enim ad illum moraliter pertinere intelliguntur, qui vim intulit; & qui ista excepit, aut exsecutus est, rationem duntaxat obiecti, aut instrumenti physici habet. *Dionys. Halicarn. l. 1. omne inuoluntarium meretur veniam. Coactum autem habetur, non solum quando principium*

§. VI.

Ebrium, abstrahendo a legibus ciuilibus, regulariter excusationem non mereri

N 5

reri

cipium motus est in alio, qui per vim alterius renitentis & abhorrentis membra ad aliquid agendum, aut patiendum applicat: sed etiam, quando quis intentato vitæ periculo, aut aliò grauissimo malo, ab altero compellitur ad suscipiendam executionem facinoris, quod ipse alias vehementer auersatur; ita tamen, ut non ipse, sed alter ille eius facinoris auctor haberi velit. Prioris exemplum est, si quis robustior aliquem in alterum violenter impulerit, aut adreptam ipsius manum eidem impeggerit; aut si quis violentum stuprum feminæ intulerit, quæ nulla sua culpa alienam libidinem prouocauit. Cuius quidem corpori hoc modo contumelia inferitur, ut tamen ad animum ea labe non penetret. Corpus est tantum violatum, animus insons, dicebat Lucretia apud Liuium *l. 1. c. 38.* de cuius facto eleganter disserit Henr. Stephanus *apolog. pro Herodot. c. 15.* Posterioris exemplum est, v. g. si quis satelles jubeatur virum, quem ipse infontem nouit, interficere, nisi ipse malit interfici. Huic enim eo nomine nihil potest impunitari, cum eidem nuda executio iniungatur, quæ neque a persona ipsius abhorret, neque ut cum dispendio vitæ detresteretur ratio est; cum is sua nece innocentem haud quidquam sit seruaturus.

veri arbitror. Quamuis enim juramento (a) confirmare velit, se omnia ea, quæ in ebrietate patrata sunt, altero mane ignorasse: item, se non fuisse compotem rationis suæ; est tamen ignorantia talis, quam proprio suo facto adtrahit, & exercitium rationis sibi ipsi pariter ademit. Duos casus excipio, (1.) si quis ad bibendum contra voluntatem suam
per

(a) Juramentum enim regulariter non admittitur, sed probatio testibus fieri debet. Quamuis enim hi juxta Farinacium p. 3. oper. crim. qu. 93. n. 26. de ebrietate deponentes simpliciter non probent; attamen fides ipsis habenda est, si rationem credulitatis adferant, deponentes de transformatione faciei, loquela, actibus indecentibus, aliisque signis & coniecturis probabilibus, unde delinquentem ebrium fuisse liquido conligi potest. Idem Farinac. de testib. qu. 70. n. 50. Daß er gewiß und in Wahrheit sehr und übermäßig truncken / und Er also seiner Vernunft und Sinnen nicht allerdings mächtig gewesen. Laus hæc sordet. Quod si testes non adfuerint, qui de ebrietate rei deponere queant, torturæ delinquens subiici potest ad eruendam veritatem, ne forsitan ob defectum probationis defensio ipsi prorsus auferatur. Flebile beneficium. Ita tamen Carpozovius prax. crim. qu. 146. n. 60. 64. 66. add. Brunnemannus proc. inquis. c. 9. n. 63.

per vim adactus, (b) ubi ab omni poena immunis est: illi vero graviter puniri debent, qui ipsum ad bibendum adegerunt. (2.) Si ignoravit vires potus, quod Noacho (c) recens vinum bibenti & alia occasione Lotho (d) accidebat.

§. VII.

(b) Per ea, quæ habuimus in §. IV. & in not. ad illum §. adde etiam §. V.

(c) Genes. 9. v. 20. usque ad v. 27. inclus. Noa autem agriculturam ingressus vineam conscuit; ex qua vinum cum potauisset, inebriatus virilitatem in medio tabernaculo nudatam habuit. Patris natura visa, Chanaanis ille pater Chamus id foras ad suos duos fratres retulit. At Semus & Japhetus pallium suis amborum humeris imponunt, & retro gradientes, sui patris verenda tegunt, ita auersis vultibus, ut patris verenda non viderent. Noa autem, edormito vino, ubi minimi natorum factum contra se rescivit, sic effatus est: infelix Chanaan, seruus seruorum fratrum suorum esto. Grates Joux Deo Semi, inquit, isque Chanaanem vectigalem habeto. Japhetum quoque amplificet Deus, efficiatque, ut in Semeis tabernaculis habitet, & Chanaanem vectigalem habeat.

(d) Genes. 19. v. 30. usque ad fin. c. Lothus autem Sigori (in Zoar) degere non ausus, ab ea discessit & in monte cum duabus suis filiabus in quadam spelunca habitauit; earum autem filiarum

rum natu maior cum minore egit, ut quoniam pater consenuisset, nec quisquam in terra vir superesset, a quo, sicut ferret omnium mortalium natura, comprimerentur: patrem vino inuitarent, & ex eius concubitu proli consulent. Ergo ei vinum ea nocte largius miscent, & cum patre grandior natu filia concumbit, neque ille eam neque cubantem sensit, neque surgentem. Postridie demonstrat grandior juniore se pridie cum patre cubuisse; hortatur, ut ei vinum etiam in proximam noctem largius præbeant, & cum eo ipsa vicissim cubet, ut ex patre soboli prospiciant. Quod quum illa fecisset & idem evenisset, ut neque cubantem ille, neque surgentem sentiret, conceperunt ex parte duæ Loti filia, quarum grandior filium, peperit, quem Moabum nuncupavit: ex eo prognati Moabitar, qui etiamnum manent. Minor item filium cui Bennammi nomen fecit: a quo nati sunt Ammonitar, qui hodie etiam durant.

Ceterum, quando diximus, ebrietatem regulariter non excusate: hæc adsertio ad materiam de *delictis* pertinet. Ratione *contractuum* vero ab ebrio celebratorum res aliter sese habet, hi enim non obligant, quia alter sibi imputet, quod cum ebrio (cuius ebrietas jam eo usque processerat, ut per vinum, vel etiam pro re nata cerevisiam ratio plane sit obruta,) contractum celebraverit. Hic damnum, quod quis sua culpa sentit, damnum non est. Aliquando plane *dolus* concurrere potest, si quis alterius ebrietatem captavit & observata eius facilitate
pro-

promissum astute elicuit, Pufendorff: *de J. N. G. l. 3. c. 6. §. 4.* Hoc per se patet, quod obligatio adsit, si quis discussa crapula, ubi dicta sua in mentem ipsi fuerint reuocata, eadem rata habuerit, non ex eo, quod ebrius, sed quod sobrius egerat. Hic etiam *hilaritatis* mentionem iniicit Pufendorffius. Paulo tamen, inquit, largior inuitatio, & quæ non tam rationem obfuscat, quam ad hilaritatem prouocat, obligationem contrahendam non perimit, præsertim, uti paullo ante ubi illa a sobriis renouetur. Si ebrietas rationem obfuscat: interdum dici solet:

- - - *ceciderunt in profundum,*

v. g. summus Aristoteles, Plato & Euripides.

Jam de *adfectibus* nonnulla in genere notanda erunt. Sententiam meam jam exposui in problemate juridico Halæ Magdeburgicæ a. MDCCVI. publice ad disputandum proposito *an, & quatenus affectus humani in foro considerentur?* *adfectus* in jure non aliter considerantur, quam quatenus in facta extrinsecus erumpunt, ergo quatenus sunt nudi motus interni, eatenus eorum consideratio ad theologiam & philosophiam moralem pertinet, v. g. concupiscentia nuda, superbia, inuidia, &c. *Adfectus* in genere sunt, motus humanæ voluntatis, qui vel ad *consequendum aliquod gratum*, vel ad *declinandum molestum* tendunt, excitati ab impressione rerum externarum in corde humano eamque secuta extraordinaria sanguinis commotione, v. Dr. Thomasius in *der Ausübung der Sittenlehre*

Lehre c. 3. *Et in spec. §. ult. cit. nostr. disp. §. 21*
Et 3. ubi etiam varix opiniones Aristotelicorum,
 Stoicorum, Epicureorum & Cartesii recensentur,
 quantum scilicet ad numerum adfectuum
 adinet. Adfectus, qui tendunt ad *declinan-*
dum molestum, vulnerationem, occisionem, lex-
 sionem auctoritatis & honoris, &c. dicente Pu-
 fendorffio *de offic. hom. Et cit. l. 1. c. 1. §. 14.*
 plus fauoris, aut veniæ, mortales inter comita-
 tur, quam ceteros, eoque magis, quo infestius
 & intolerabilius fuit malum, quod eos excita-
 uit, unde fauor moderaminis inculpatæ tutelæ,
 de quo deinde *§. X. seqq.* tuendæ pudicitæ, de
 quo supra *§. IV.* licentiæ retorsionis, actionis
 iniuriarum, v. *§. seqq.* &c. Declinatio, seu auer-
 sio mali & molesti ex adfectu *ambitionis* proue-
 nit, cuius filia est *ira*. Sed cur non idem est
 fauor intuitu adfectuum, qui tendunt ad *adqui-*
rendum aliquod gratum, siue sit bonum verum,
 siue imaginarium, quo pertinet *voluptas & auari-*
tia, siue habendi libido? Longe, inquit Pufendorff.
l. cit. tolerabilius habetur, carere bono ad naturæ
 conseruationem non adeo necessario, quam excipere
 malum ad naturæ destructionem tendens. Rem
 ego ita exposui in *cit. disp. §. 14. homines, qui in*
eodem negotio cum altero concurrunt, vel versantur
 in facto *licito*, vel in *illicito*, & per conse-
 quens facto tali prouocant agentis adfectum:
 Quod si ergo agentis adfectus *facto* alterius *il-*
licito prouocatur: agens venia dignus censetur,
 vel in totum, vel saltem ex parte; quod si vero
 adfectus alterius *facto* *licito* prouocatur. Hod
 poste-

posteriori casu agens neque in totum, neque ex parte venia dignus esse censetur. Ponamus casum; amat quis. Non studet, non ægrotat in sensu communi, sed amat. Amor in sensu speciali etiam est morbus & pertinet ad species febris. Sed transeant hæc. Ille in sensu speciali ægrotans eodem modo sese gerit, ut Amnon ille, 2. Reg. 13. v. 1. seqq. ubi ita: accidit postea, ut quum haberet Absalomus Davidis filius sororem formosam, nomine Thamar, eam sic efflictim amaret Amnon, Davidis & ipse filius, ut præ sororis amore ægrotaret, quod ea virgo erat, & Amnoni ea potiri difficile factu videbatur. Habebat autem Amnon familiarem quendam Jonadabum nomine, Semæ fratris Davidis filium, hominem prudentem in primis. Is illum interrogavit, cur ita, qui regis filius esset, in dies macresceret? hortatusque est, ut id sibi indicaret. Cui Amnon respondit, se Thamar, Absalomis fratris sui germanam deamare. Tum Jonadabus ei suadet, ut in lecto decumbat morbumque simulet. Quod si ad revisendum pater tuus venerit, petes ab eo, ut veniat Thamar soror tua, quæ tibi cibum pararet, pulpamentumque te præsentem conficiat, quod tu videas, & de eius manu comedas. Igitur decubuit Amnon morbumque simulavit. Quumque rex eum inuisisset, petiit ab eo, ut ad se veniret soror sua Thamar, quæ sibi spectanti duas placentas faceret, quas de illius manu ederet. Itaque David Thamar, eam misit, iussitque ut domum Amnonis iret, eique edulium

lium pararet. Thamar Ammonis fratris sui decubantis domum petiit, farinamque cepit, & ea subacta, placentas eo spectante formauit coxitque: & fumta patella ante eum effudit. Sed Amnon comesse renuens, iussit omnes foras emitti: Egressisque omnibus Thamar iussit, ut edulium in conclauē inferret, ut ipse de illius manu comedendum acciperet. Tum Thamar factas a se placentas capit, easque ad Amnonem fratrem suum in conclauē illatas, ei comedendas adponit. Ille vero eamprehendit, & Ades, inquit, cuba mecum mea soror. At illa: Noli frater, noli me stuprare, inquit, hoc enim apud Israelitas nefarium est: noli tantum committere flagitium. Nam & ego, quo me veritam cum meo probro? & tu inter flagitiosos apud Israelitas habeberis. Quamobrem colloquere cum rege, neque enim me tibi denegabit. Sed ille noluit ei obsequi eique per vim stuprum obtulit. Deinde eam multo maiore odio prosequens quam fuerat amore prosequutus, iussit ut discederet. Atque illa dicente, hoc deterius esse, quod ab eo dimitteretur, quam illud, quod ab eo passa fuisset, noluit obtemperare. Vocatoque iuvene ministro suo, iussit eam a se foras emitti, & ostium post eam obserari, Tum minister eam foras eiecit, ostiumque post eam clausit. At Thamar inperso capiti suo puluere, lacerataque tunica versicolore, quam ferebat, (sic enim solebant regum filiae virgines palla induti) manuque capiti imposita, vociferans abibat.

Ex-

§. VII.

Si alter per verba contumeliosa, aut alia facta illicita alterum ad iram prouocat, huic condonandum erit, licet paulo durius in prouocantem animaduertent, (a) modo talis sit ira, que iratum

O. ~~.....~~ **EXCUSA**

Exceptio itaque eiusmodi Ammonis est, *pulchra facies virginis*; vel alterius femine, libidinem meam irritauit: ergo mihi nihil imputari potest. Bona verba quæso. Pulchra facies non pertinet ad ea, quæ prohibiti generis sunt, ergo ex hoc capite nullus concubitus excusatur, siue vocetur adulterium, siue stuprum cuiuscunque generis, siue alio foedo nomine veuiat.

Transitus iam ad *auaritiam*; siue *habendi libidinem*, ubi offendimus fures, homines illos, si in singulari numero & casu nominatiuo tales consideramus, triam litterarum. Furem, raptorem irritauit alterius pecunia atque res pretiosæ, quæ in sensus cadunt eosque mouent. Fur gratum aliquod acquirere vult, raptor pariter, annon cum adfectus excusat? negatur, quia longe tolerabilius habetur carere bono ad naturæ conseruationem non adeo necessario. De casibus extremæ necessitatis, v. g. tempore famis, deinde dicemus, quippe, qui ad exceptiones pertinent.

(a) De hoc casu ita Carpzovius in *prac. crim.*, qu. 147. n. 41. seqq. causam quoque, inquit, minuendi

extra se constituit. Quod si vero talis iratus tertio innocenti hac occasione dam-

niendi peccatam constituere vulgo solent inter-
 peters *iracundia calorem*, quod commotum de-
 linquentem mitius puniendum esse, adferunt,
 juxta *l. 2. ibi seu calorem, Ec. C. de abolit. l. aut
 facta. §. causa.* ibi cum quis per iram ab extra-
 neo pulsatus est, *ff. de pœn. cap. si quis iratus,
 ubi gloss. 2. quest. 3. c. ira. 11. q. 3.* In primis ve-
 ro ob homicidium calore iracundia commissum,
 non ordinariam homicidii pœnam, sed aliam
 mitiorem judicantis arbitrio imponendam esse
 dicunt. Huiusque rei rationem hanc ponunt,
 quod difficillimum sit, justum dolorem tempe-
 rare, quum homo intenso dolore permo-
 ritus sit in plenitudine intellectus: Ex quo sequitur,
 hominem iratum, perinde ac infantem & furio-
 sum non dolose delinquere, nec propterea de-
 licto teneri, aut ad minimum mitius puniri de-
 bere, *l. si adulterium cum incestu. 38. §. 2. ff. ad
 leg. Jul. de adult. l. Gracchus 4. C. eod. tit.* Sed
 adfertio hæc DD. licet communis fere sit, at-
 tamen valde suspecta mihi videtur: etenim si ge-
 neraliter vera concedatur, rarissime sane in ho-
 micidio (in quo delicto potissimum hæc causa
 pœnam mitigandi agitur), reus supplicio erit
 supponendus; quippe quum pleraque homicidia
 ex animo irato committantur, & raro ex pro-
 posito, animoque deliberato, quis aliquem occi-
 dat,

num inferat: prae-textu irae se excusare non poterit. Ubi simul tamquam regula

O 2

ge-

dat, quod & in crimine incendii, blasphemiae, iniuriae, siue calumniae fieri videmus, qualia delicta frequentissime iracundia excusari solent, haud quaquam tamen veniam merentur. Ut nil prorsus dubitem regulam ponere generalem: *Quod ira regulariter delinquentem a poena ordinaria non excuset.* Huius regulae fundamentum principaliter ponitur in *l. si non conititii 5. C. de spur.* in verb. *si autem in rixam inconsulto calore prolapsus, homicidii conuictum obiecisti, & ex eo die annus excessit, cum iniuriarum actio anno tempore praescripta sit, ob iniuria admissum conueniri non potes.* Unde inferitur, iniuriantem sola iracundiae exceptione se tueri non posse aduersus iniuriarum actionem, nisi temporis praescriptio adcesserit

Pergit Carpzouius *loc. cit. n. 47. seqq.* Quo & plurimum facit *Ordin. Crimin. Carol. art. 137 vers.* *Über nach/ &c. in verb. und einander/ der ein Todschlag aus Zorn gethan/ und sonstem auch gemeldte Entschuldigung nicht hat/ mit dem Schwerdt vom Leben zum Tod gestrafft werden soll.* Quae sanctio apertissime probat, pari poena adficiendos esse homicidas, siue ex iracundiae calore, siue non, aliquem necauerint: veluti & glossa uni eisdemque supplicio subiicit reos, qui vel ex proposito & hostili animo, vel ira commoti homicidium committunt, in *art. 13.*

lib. 2.

generalis de adfectibus obseruanda: Adfectus nostros toties nobis excusationem
pra-

lib. 2. Land-Recht verb. daß allen / die einen
Mama schlagen und fahen / die Häupter abge-
schlagen werden sollen/ ubi *glossa lit. k.* addit:
verum / zu tode schlagen durch Seyde / oder um
Zorns willen und vorsehlich. Ex quo satis pa-
tet, iracundiae calorem neminem a poena homici-
dii excusare. Ac licet praedicti textus solum
de crimine homicidii loquantur; attamen quia
in aliis quoque delictis idem obtineat, ex ra-
tione identitatis obscurum non est. Hocque
est, quod scribit Bald. *in l. si non conuictis. n. 2.*
C. de iniur. quod quaedam sint, quae sortiantur
juris effectum & repudium, eaque nihil operan-
tur, si fiant calore iracundiae, quia non procedunt
ex animo, sed potius secundum quandam
alterationem; quaedam vero sint, quae non sortiantur
effectum, ut sunt maleficia, in quibus
non distinguitur, an emanauerint calore iracundiae,
vel non: quoniam maleficia nunquam debent
remanere impunita, Felin. *in c. dilecti filii.*
n. 15. in fin. Hancque regulam Elect. Saxon.
Scabinos in pronunciando sequi, indubitatum
est, prout ex plurimis eorundem responsis pa-
ter: So möchte er von wegen solcher begangenen
und bekandten Entleibung / seines gethanen Zü-
wendens ungeachtet / daß er nemlichen aus Zorn
solches gethan / hinwieder mit dem Schwerdt
vom Leben zum Tode gestrafft werden/ *D. R. W.*

præbere, quoties illi per iniustum alterius factum prouocati. Unde adulter

Q 3

ad-

ad requisitionem Quæstoris Zuvickaniensis, mens.

Nov. ann. 1593 Item: Diemeil G. B. bekannt/

Daß er dem Entleibten mit seinem Hirten-Stes-

cken den Schlag/ davon er verstorben / zugesü-

get/ &c. So wird er / wegen seines Fürwendens

ungeachtet/ daß er nemlichen vom Zorn übereis-

let worden/ jedoch/ wofern er auf seinem gethan-

nen Bekänntniß vor Gerichte freywillig verhar-

ren/ oder des sonsten / wie recht / überwiesen

wird / wegen der begangenen Entleibung hinwie-

der mit dem Schwerdt vom Leben zum Tode

billig gestraffet/ B. X. W. ad consultationem

actuarii iudicii Clebergensis, mens. Jun. an. 1593:

Plura vide responsa supra p. 1. q. 6. n. 17. & seqq.

Idemque in delicto incendiis obtinere, nec incen-

darios præensione iracundiæ a pœna ignis or-

dinaria exemptos esse, plurimis Scabinorum præ-

iudiciis probaui p. 1. q. 38. n. 52. quia & in crimi-

ne iniuriarum iram iniuriantem excusare, tan-

tum abest, ut nunquam fere absque iracundiæ

calore iniurias euomi existimem, quæ si impu-

nitis relinqui deberent, nunquam pœna iniuria-

rum alicui infligenda esset, qua tamen iniurian-

tes quotidie coerceri in aperto est. Nec quen-

quam in contrariam sententiam commouere de-

bent auctoritates interpretum, qui delinquen-

tes ita commotos mitius puniri volunt. Præ-

ter-

adfectum voluptatis, fur adfectum auaritiæ adlegans hoc intuitu nullam veniam
me-

terquam enim, quod textus ab ipsis adlegati vix ac ne vix hoc probent, certe prædicti DD. neutiquam uniuersaliter hoc ipsum adfirmant, sed adsertionem suam ad eum solummodo casum restringere videntur, quo vel ira *ex justa causa* atque dolore prouenerit, vel delinquens iratus a mente prorsus alienatus fuerit. extra hosce casus eorundem adsertionem obtinere tantum abest, ut nec ipsi veniam iracundiæ tribuere ausi fuerint. Has duas limitationes *numm. seqq.* quoque admittit Carpzouius,

Nos quoque eas admittimus & mentem nostram in *disp. au. §. quat. adfect. hum. in for. human. considerent. §. XII. XII. XIX. XX. XXI.* fusius de tota hac materia ita exposuimus; ex hoc fundamento profluit, quod marito adulterum occidere liceat, si in ipso facto illicito, concubitu nempe cum uxore, eundem deprehendat. Quale quid patri quoque indulgent leges Romanæ, cum triplici tamen differentia, (1.) *ratione loci*, quod maritus in *propria* domo adulterum deprehendere debeat, intuitu patris autem perinde sit, siue eum in *propria*, siue *genitoribus* inuenerit. (2.) *ratione personæ adulteri* maritus eum solum occidit, qui vilis conditionis est, pater vero *quemcumque*. (3.) *ratione personæ occidende*, pater siquidem & *adulterum*

meretur, de qua materia jam supra egimus in notis ad §. VI. pag. 209. seqq.

O 4

§. III.

§. filiam uno quasi ictu interficere debet, maritus vero solum adulterum occidit, v. l. 23. §. 24. ff. ad l. Jul. de adult. cuius differentiam hanc rationem reddunt DD, quia pietas paterni nominis plerumque consilium pro liberis capit, sed mariti calor & imperus facile decernentis restrainendus, v. Farinac. qu. 121. part. 2. per tot. Brunnem. ad d. l. 24. n. 1. Quod si pater vel maritus dictos terminos transgreditur, eatenus adhuc indulgetur adfectui, ut saltem extraordinariae poenae locus sit, Brunnem. ibid. n. 2. Quid vero sentiendum de eo casu; si adulter in actu adulterii deprehensus marito pro redimendo capitis periculo certam pecuniam summam offerat, quaeritur enim an eo casu maritus actionem habeat ad exigendam pecuniam promissam, vel annon e contrario adulter marito agenti exceptionem quodmetus causa opponere possit? Affirmative (si est, adultero competere dictam exceptionem) hoc deciditur in l. 7. §. 1. ff. quod. met. caus. Prinde, inquit Ulpianus, si quis in furto, vel adulterio deprehensus, vel in alio flagitio, vel dedit aliquid, vel se obligavit, Pomponius lib. 28. recte scribit, posse eum ad hoc edictum pertinere, inquit enim vel mortem vel vincula, &c. Adde l. 8. pr. cod. ubi Paulus; isti quidem & in l. Juliam invidunt, quod pro comperto supra acceperunt.

*patet. Præter tamen etiam, ut defensionem, dicitur
 venire debet. Nam & gestum est mala more, &
 præter non recipit an adulter sit, qui dedit: sed
 hoc saltem, quod hic accipit metu mortis inlato.*
 Non leue dubium hic mouet Brunnem, ad d. l.
 2. n. 3. Non putarem, inquit, hunc textum præ-
 cedere in iis casibus, in quibus leges ipsæ gla-
 dium vindicem patri & marito, sed huic certo
 respectu, porrigant, nam cum hi minentur
 licite saltem in foro exteriori, non poterit hæc
 licita vis, comminata tantum, actionem quod
 metus causa parere, quæ vindicat metum mor-
 tis inculsum contra iura. Nam si vis concessa,
 comminatio violentiæ magis concessa videtur,
 Et sane ira videretur, quia cui licet id, quod ma-
 ius est, illi sine dubio etiam licebit, quod mi-
 nus est. Sed responderet ipse Brunnemannus:
 Nisi quis dicat violentiam in isto casu (scilicet oc-
 cisionis) præsumi ex ira & quasi furore insti-
 tam, quæ præsumtio cessat in eo, qui pecu-
 niam extorquet. Scilicet tota res ex natura ad-
 fectuum dependet. Ira iuxta leges ciuili's ex-
 eusat in eiusmodi factis, *ad quæ perpetranda at-
 fectus hominibus commouere solet.* Commouet au-
 tem non ad accipiendam pecuniam, sed ad in-
 fligenda verbera, imo ad ipsum vitæ periculum
 inferendum. Non obstat l. 4. pr. ff. de roudict.
ob turp. caus. quia ibi non est sermo de hoc casu,
 si maritus *violento modo* pecuniam ab adultero
 extorsit. Aliud notabile exemplum ad præsen-
 tem materiam pertinens occurrit in l. 12. C. de
rapt. virg. ubi de raptoribus ita constituit Ju-
 stina-

Iulianus: *No igitur sine vindicta talis crescat
 insania, sancimus per hanc generalem confu-
 sionem, ut hi, qui huiusmodi crimem commise-
 rint, & qui eis auxilium inuasionis tempore pra-
 buerint, ubi inuenti fuerint in ipsa rapina & ad-
 huc flagranti crimine comprehensi, & a parenti-
 bus virginum vel ingenuarum vel viduarum: vel
 quarum liberos feminarum, aut earum consangui-
 neis, aut a tutoribus vel curatoribus vel patro-
 nis vel dominis committi interficiantur. Qua
 multa magis contra eos obtinere sancimus, qui
 nuptas mulieres ausi sunt rapere - - - quibus
 connumeramus etiam eum, qui saltem sponsam
 suam per vim rapere ausus fuerit. Adhuc alius
 casus est in non. 117. c. 15. in qua permittitur ma-
 rito, ut si post tres ex scripto contestationes
 eum, qui ipsi suspectus est, in sua domo aut
 ipsius uxoris aut in popinis aut in suburbanis
 cum uxore sua inuenerit, propriis manibus
 eum interficere possit, ita ut nullam propterea
 poenam timere debeat. Jus canonicum tamen
 hac de re paulo aliter sentit, v. can. 9. caus. 33.
 quest. 2. & Stephani ad d. non. 117. n. 17. Ergo
 duæ quaestiones hic separandæ: (1.) an maritus
 interficiens adulterum coram Deo ab omni labo-
 re immunis? quam præcipue negare videtur jus
 canonicum, (2.) an non saltem talis maritus
 quoad poenam temporariam excusandus? quam
 adfirmant leges Romanæ. Conferatur etiam
 nostra doctrina pandectarum in *ess. log. Jul. de
 adul. §. p. 10.**

§. VIII.

Ignorantia facti alieni semper excusat, non autem ignorantia juris naturæ, quippe cuius præcepta adeo plana & simplicia sunt, ut ab omnibus hominibus sine speciali reuelatione comprehendi possint. Imo nec ignorantia juris civilis ciues excusat, nisi quis ante unum vel paucos dies membrum Reip, factus sit & sic notitiam legum nondum haurire potuerit, tunc enim adest ignorantia inuincibilis.

§. IX.

His breuiter præmissis nunc porro occasione definitionis delicti supra traditz de nonnullis casibus specialibus agendum erit. Quæritur: an autocheiria iure naturæ sit permessa? respondetur, regulariter nemini eam licere, cum nemo sibi ipsi, sed aliis hominibus natus sit, licere tamen, si quis certo præuideat, mortem sibi paulo post ab hoste, aut suo homine cum cruciatu intolerabili imminere, tunc enim ipse non est causa, quod societati subtrahatur, sed hostis ille, vel alius suus homo.

§. X.

Socialitatem etiam non lædit, aut delictum committit, qui defensionis causa alteri perniciem infert. Si aggressor vitam alte-

alterius impetat, tunc nullum plane dubium adest, quin defensio cum interitu ipsius permiffa fit. Idem est, si pudicitia puellæ inuita auferatur, hæc enim, vita scilicet & pudicitia, sunt bona nullo modo reparabilia.

§. XI.

Sed quid si bona tantum nobis eripere velit alter? Hic quidem distinguendum est, an quis in ciuitate uiuat, an vero in statu naturali existat. Priori casu aggressorem regulariter occidere non licet, bona enim ablata per implorationem officii iudicis iterum recuperari possunt, nisi forsan eiusmodi arma secum adferat aggressor, ut probabile sit, eum non nudo animo rapiendi, sed interficiendi etiam accessisse. Posteriori casu quia iudex communis deficit, aggressorem omnino occidere licebit, probabile enim est, quod ille, si bona mihi impune eripuerit, deinde ulterius progressurus & ipsam vitam impetiturus sit. Nemo autem adest, qui aggressorem ad cautionem de non offendendo præstandam adigere queat.

§. XII.

Ex eodem fundamento profluit, quod quamuis in ciuitatibus aggressorem jamdum fugientem prosequi & interficere
non

non liceat, quia iterum tunc recursus ad iudicem patet; intuitu eorum tamen, qui neminem nisi Deum in his terris agnoscunt, aliter dicendum sit, verendum enim est, ne futuro tempore idem suscipiat, ubi aggressus extra statum defensionis constitutus est. Et hinc dicitur, contra hostem in infinitum progredi licere, quod ita intelligimus, donec vires ipsius ita debilitatae sunt, ut ab eo nihil amplius metuere necesse habeamus.

§. XIII.

Quod si quis violentiam alterius aggressionem praevidet, bene quidem facit, si ipsi aditum praecudit & sic conflictum excitat, interim tamen nec iniustus dicens, si ipsum expectat & deinde interficit, quoniam alio tempore se imparatum aggredi & occidere posset. Sed haec in civitatibus iterum aliter se habent, quia interim a iudice securitas procurari potest.

§. XIV.

Interdum quoque necessitas, (i. e. certe circumstantiae ex insperato supervenientes,) efficit, ut factum pro turpi non reputetur, quamvis alias & abstrahendo ab eiusmodi circumstantiis classi delictorum omnino, accensendum fuisset. Refert huc
diuer-

diuerfos casus Pufendorffius *de O. N. & C. lib. 1. cap. 5. §. 19. seqq.* quod v. g. membrum insanabili vitio correptum abscindere liceat, ne pars sincera trahatur: quod si in naufragio plures in scapham infiluerint, quam illa ferre possit & scapha ad neminem pertineat, unus per iudicium fortis eligendus sit, qui proiciatur, & quod hic, si deinde fortis periculum subire detrectet, inuitus proici queat: quod si quis natandi peritus cum altero natandi imperito in profundas aquas inciderit, & hic illum circumplexum teneat, illi autem tanta non sint vires, & alterum secum aquis efferre valeat, quod, inquam, tunc alterum violenter a se amoliri liceat, ne uterque natantium suffocetur.

§. XV.

Huc etiam pertinet observatio, quod non committat furtum ille, qui extrema inopia pressus inuito etiam Domino tantum subtrahit, quantum ad sustentationem suam opus habet. Modo tamen remedia ordinaria prius adhibuerit, id est, vel ad operas præstandas, si potest, se obtulerit, vel ad minimum precibus alimenta obtinere tentauerit, & modo alter, cui aliquid subtrahitur, non in pari angustia constituitur.

stitutus sit. Posses & hoc addere, modo quis ad pretium soluendum paratus sit, si forsan futuro tempore ad pinguiorem fortunam peruenerit. Alia a DD. passim adferuntur, quæ omnia eo recurrunt, delictum cessare, si non adsit intentio turbandi socialitatem, nec turbatio illa per nostram culpam fiat.

§. XVI.

Hæc quoad fundamenta doctrinæ de delictis sufficere & casus plures speciales ex aliis DD. hauriri poterunt. Quantum nunc ad materiam pœnarum adinet, id quidem consequens est ex hæctenus adductis omnia facta socialitatem turbantia coercenda esse, quod inter eos, qui superiorem non agnoscunt, per bellum, inter eos vero, qui in Rep. viuunt, per actiones in iudiciis institutas fieri solet; ast vero qualis coercitio ea esse debeat, hoc jus naturæ specificè non determinat, sed in ciuitatibus cuiuslibet legislatori relinquit, in statu naturali autem persecutionem hostis tamdiu permittit, donec ipsius vires ita debilitatæ sunt, ut in posterum nobis ab eo nihil metuendum sit.

CAP.

223 (60)
CAPUT XIV.

DE OFFICIIS ERGA MORTUOS.

§ I.

HActenus de officiis egimus, quæ homines quamdiu in societate vel uniuersali, vel speciali etiam viuunt, sibi invicem exhibere obstricti sunt. Restat nunc quæstio, utrum etiam hominibus post mortem ad certa officia, & in specie ad sepulturam obligemur. Item, utrum jus naturæ exigat, ut cadauera defunctorum præcise, ut apud nos moris est, terra obruantur.

§ II.

Hic primo statim quoad statum, controuersia ritæ formandum notandum est, mores nostros, juxta quos terra obruantur cadauera, non repugnare legi naturali, neque adeo carpendos esse, qui hos mores non solum sequuntur, sed eos quoque laudant; verum id saltem in quæstione esse, utrum præceptum juris naturæ adfit, ex quo ille modus sepeliendi deduci possit.

§ III.

Nos negamus dictam quæstionem, quia enim mortui non amplius jus habent, ergo etiam iisdem nullo modo obligamur, ergo nec in specie ad hunc sepulturæ modum. Argumenta Grotii de I. B. & P. l. 2. c. 19. §. 2. à moribus gentium, præstantia ac dignitate humana desumpta, nullius plane sunt valoris, & quæ non solum ipse, sed &

com-

commentator ipsius Osiander *ad A. l. §. 1.* hic præterea ex S. Scriptura adducit, ea partim extra limites disciplinæ juris naturalis sunt, partim etiam scopum iterum non tangunt, sed reuera argumenta miserima sunt, quorum unum ex loco *Gen. 3. v. 19.* terra es & in terram reuerteris, alterum autem ex spe resurrectionis desumptum est, quippe cuius monumentum sepultura esse debet.

§. IV.

Nostro ergo iudicio non peccarunt Romani, Græci, Galli, Germani aliique, qui cadauera defunctorum concremarunt: nec Persæ, qui canibus & auibus abiecerunt demortuos, v. Osiandr. loc. cit. nec alii, qui cadauera in flumina proiecerunt, aut ipsi eadem deuorarunt: Nec peccant hodie principes, si cadauera furum & latronum absque sepultura relinqui iubent, aut eadem ad anatomiam concedunt. Ita quoque falsa est sententia Grotii, qui ob denegatam sepulturam bellum alteri populo inferri posse dicit.

§. V.

Concludimus itaque verbis Ziegleri *in not. ad Grot. de l. B. & P. l. 2. c. 19. §. 2. verb. simpliciter est,* sepulchra primum inuenta esse ad remouendum foetorem ex cadaueribus prouenientem, non autem principaliter defunctorum causa, quippe quibus alias facilis sit iactura sepulchri. Et huc pertinere interdicta & prohibitiones, ne sepulchrum in ciuitate fiat. Et porro quemadmodum brutorum cadauera ideo terra obruimus, ne ex foetore aer inficiatur. Ita non aliam videri esse originem humanæ sepulturæ, nisi quod benignius de ea, & ut Christianos decet, sentiamus & loquamur.

F I N I S.